



Lectoraat Duurzame Leefomgeving



**Lokale aanpak gebiedsgerichtbeleid,
praktijkvoorbeelden in het landelijk gebied**

Verslag van een symposium

Symposium 'Lokale aanpak gebiedsgericht beleid, praktijkvoorbeelden in het landelijk gebied'

Academie ROB, Saxion Hogescholen
24 mei 2005

december 2006
ISSN: 1872-4418

Drs. G. Lier, Saxion Hogeschool IJsselland
Drs. J.O. Tjabringa, Cultuurland Advies



Voorwoord

Het landelijk gebied is enorm in beweging en de leefbaarheid op het platteland staat onder grote druk. Voorzieningen als winkels, openbaar vervoer en het verenigingsleven brokkelen op veel plaatsen af. De traditionele economische drager van het platteland, de landbouw, staat ook onder grote druk. Veel boeren zien zich gedwongen te stoppen met hun bedrijf of leiden inmiddels een marginaal bestaan. Andere boerenbedrijven worden in het kader van de reconstructie verplaatst. Met het verdwijnen van de landbouw als sociaal-economische pijler ontstaan ook vraagstukken rondom de bestemming van vrijkomende agrarische bebouwing en is de vraag hoe het landschap in stand gehouden kan worden. De vraag is 'hoe het tij te keren'. Duidelijk is dat overheden slechts een van de betrokken partijen vormen. Veel kansen zullen moeten worden gegrepen door inwoners van het platteland zelf, door boeren en andere ondernemers, door burgers, en natuurlijk vertegenwoordigende organisaties. Deze partijen zitten ook niet stil. Op tal van plaatsen ontstaan initiatieven, bijvoorbeeld rond recreatie en dagtoerisme, bijvoorbeeld in de vorm van wandel-, fiets- en mountainbikeroutes. Boerenbedrijven richten zich in toenemende mate op nieuwe (neven)activiteiten, of een nichemarkt zoals biologisch voedsel. Zorgboerderijen, boerderijwinkels, groene diensten, kamperen bij de boer, zijn allemaal voorbeelden hiervan. En om voorzieningen te behouden vinden experimenten plaats waarbij via bundeling, bijvoorbeeld in de vorm van een 'noaberhuus', het economische draagvlak wordt vergroot.

Het symposium 'Lokale aanpak gebiedsgericht beleid; praktijkvoorbeelden in het landelijk gebied', georganiseerd door het lectoraat Duurzame Leefomgeving van Saxion Hogescholen op 24 mei vorig jaar, bracht een flink aantal initiatieven bij elkaar, om elkaar te inspireren en van elkaar te leren. Leren is noodzaak; er zijn immers nog vele vragen en weinig antwoorden. Hoe kunnen alle betrokkenen op een effectieve manier samenwerken? Hoe creëren we meer dynamiek in het landelijk gebied en waken we tegelijkertijd voor het verder verstedelijken van het platteland? Wat zijn geschikte economische dragers? Vragen als deze kunnen alleen worden beantwoord door te experimenteren; partijen die de krachten bundelen en proberen een positieve ontwikkeling in te zetten. Vaak gaat het daarbij om relatief kleine projecten en bescheiden ontwikkelingen. Toch is het van groot belang juist deze projecten nader te beschouwen. De echte vernieuwing zit vaak daar en ze kunnen de kiem zijn van succesvolle opvolgers. Leren van elkaar, dat was dus het motto van het symposium.

Deze invalshoek maakte het symposium en dit verslag zo passend bij het lectoraat Duurzame Leefomgeving / Saxion Hogescholen. De focus van het lectoraat ligt op het leren van creatieve, innovatieve ideeën, als basis voor bruikbare, praktische oplossingen die de kwaliteit van de leefomgeving versterken. Vanuit het lectoraat worden onderzoeksprojecten geïnitieerd, onderwijs verzorgd, adviezen uitgebracht, en workshops, symposia en kenniscafés georganiseerd. Het lectoraat werkt vanuit een gebiedsgerichte invalshoek aan een duurzame leefomgeving. Kernvraag binnen het lectoraat is hoe verschillende partijen op een effectieve manier kunnen samenwerken

zodat een perspectief op een duurzame leefomgeving ontstaat. Via praktijkgericht onderzoek wordt gezamenlijk met regionale en landelijke partijen geleerd van lopende experimenten op het terrein van een duurzame leefomgeving. De kennis die daarbij wordt opgedaan wordt zowel gedeeld met maatschappelijke partijen als ingebed in de onderwijsprogramma's van Saxion. Het symposium was hiervan een treffend voorbeeld.

Aandacht voor het landelijk gebied is een van de kerndomeinen waarop het lectoraat zich richt, naast stedelijk gebied en bedrijventerreinen. Het symposium was voor ons geen eenmalige gebeurtenis. We geven zelf ook een vervolg aan de bevindingen van die dag. In samenwerking met de provincie Overijssel, waterschap Groot Salland, de stichting IJssellandschap en de Sallandse gemeenten Deventer, Raalte en Olst-Wijhe is de Plattelandswerkplaats Salland opgericht. Binnen deze werkplaats, wisselende locaties in het gebied, werken studenten aan de oplossing van concrete praktijkproblemen uit het landelijk gebied, veelal in opdracht van mensen en organisaties die zelf de kennis of capaciteit hiertoe missen. Op deze manier hopen we verder te leren van initiatieven en deze ook een stapje verder te helpen.

Leren van initiatieven is van groot belang. Alleen door alternatieven uit te proberen, door vallen en opstaan, kan gaandeweg een nieuw perspectief worden gevonden voor het landelijk gebied. Dat maakte het symposium van bijzonder belang. Vertegenwoordigd waren een groot aantal initiatiefnemers, allen met frisse ideeën over hoe het tij gekeerd kan worden. Door hen te volgen, kritisch te volgen, en te leren van hun successen en tegenvallers kan elders weer een nieuw initiatief ontstaan.

Het symposium zelf was een groot succes. Initiatiefnemers vertelden met groot enthousiasme over hun aanpak, en aanwezigen raakten geïnspireerd. We hopen dat met dit verslag dat enthousiasme en die inspiratie nog verder verspreid kunnen worden.

Theo de Bruijn

LECTOR DUURZAME LEEFOMGEVING

Saxion Hogescholen

Deventer, september 2006

Meer informatie over lopende projecten van het lectoraat is te vinden op onze website:

DuurzameLeefomgeving.nl

Inhoudsopgave

Inleiding		5
Hoofdstuk I	Lectoraat	7
	Lectoraat van de Duurzame Leefomgeving	7
	Plattelandsvernieuwing in de steigers	12
Hoofdstuk II	Workshops	14
1.	Deventer wijkaanpak in het buitengebied, Deventer Buiten	17
2.	Lokaal landschapsfonds financiert groene en blauwe diensten in het buitengebied	21
3.	De weg naar dorpsomgevingsplan, DOP, naar dorpsvernieuwing in Buinen	24
4.	Stichting IJssellandschap brengt plattelandsprojecten ten uitvoer	27
5.	Ontwikkelingsplanologie in Zeeuws Vlaanderen	30
6.	Het LOP als stimulans voor samenwerking tussen gemeenten in Noord Oost Twente	34
7.	Bedrijfsverplaatsingen als startpunt voor de pilot Neede-Borculo	37
8.	Gedurfde experimenten in het ruimtelijk beleid	42
9.	Vernieuwde initiatieven tussen Veluwe en IJssel	45
10.	Working apart together in de IJsseldelta	48
11.	Plaatselijk belang Heeten ziet het breed	51
12.	Vertrouwenspact leefbaarheid Evertsoord	54
13.	Landschapsplan Alblasserdam-Vijfheerenlanden	58
Hoofdstuk III	De cases samengenomen	62
Hoofdstuk IV	Slotopmerkingen	69
Bijlagen		70
1.	Enquête	70
2.	Aanduiding van LIG's en lokale overheden	78

INLEIDING

De opkomst van de regionale gebiedsgerichte plannen in het landelijk gebied stamt vanuit het begin van de jaren '90. Verschillende vormen van beleid en regelingen hebben de revue vanaf die periode gepasseerd. Sommige succesvol, waar anderen minder bleken te werken. De afgelopen jaren is er onder regie van de provincie hard gewerkt aan het opstellen van een tweede generatie gebiedsplannen voor het landelijk gebied. Provincies sluiten in het kader Subsidieregeling Gebiedsgericht Beleid, SGB, uitvoeringscontracten met het Rijk.

Een aantal gebiedsplannen, waartoe ook de reconstructieplannen behoren, is inmiddels door de betreffende overheidsorganen, rijk en provincies, goedgekeurd en aangenomen. De huidige gebiedsplannen zijn een voorloper van de gebiedsplannen zoals die vanaf 1 januari 2007 in het kader van het Investeringsbudget Landelijk Gebied, ILG, opgesteld gaan worden. De derde generatie gebiedsgerichte plannen is hiermee in aantocht. In uitvoeringsprogramma's van de tweede generatie hebben de provincies zich tegenover het Rijk vastgelegd om een groot aantal afrekenbare doelen te behalen. Aan de provincies de taak om er voor te zorgen dat gemeenten, particulieren en lokale initiatiefgroepen invulling gaan geven aan de plannen. Steeds breder dringt het besef door dat de gewenste dynamiek geïnitieerd moet worden door deze lokale partijen. Zij moeten met goede projecten komen en zij moeten er voor zorgen dat op lokaal niveau aan de randvoorwaarden voor realisatie van projecten kan worden voldaan.

In het symposium 'Lokale aanpak gebiedsgericht beleid, praktijkvoorbeelden in het landelijk gebied' ging het om projecten/werkwijzen waarbij lokale partijen in staat zijn geweest, in meer of mindere mate, succesvol projecten te initiëren dan wel actief in projecten/processen te participeren. Het stadium waarin de casussen zich bevinden verschilt. Zo zijn er projecten die als afgerond kunnen worden beschouwd, er zijn projecten die nog volop in uitvoering zijn of waarbij de uitvoering nog op gang moet komen en er zijn cases die een meer structureel karakter hebben. Ook is het mogelijk dat projecten een vervolg hebben gekregen in een ander project. Tijdens het symposium is nadrukkelijk gekeken naar de toekomst. Die staat in het licht van nieuwe beleidsontwikkelingen, zoals het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) en de toename van verantwoordelijkheden van gemeenten op allerlei gebieden (rood voor rood, openlucht recreatie, welstandwetgeving, wet maatschappelijke ondersteuning).

Werkwijze bij het maken van dit verslag

Tijdens het symposium zijn verslagen gemaakt van de afzonderlijke lezingen en workshops. Deze notities zijn aanleiding geweest om vervolgonderzoek te doen. Er is aanvullend literatuuronderzoek gedaan (betreft voornamelijk projectdocumenten), websites zijn bezocht en er hebben interviews plaatsgevonden. Voor enkele casussen geldt dat er vanuit het lectoraat sprake is geweest van participatie¹. Ten aanzien van weer enkele andere casussen geldt dat er naderhand vanuit het lectoraat andere lezingen over de betreffende casussen zijn bijgewoond.

Leeswijzer verslag

Het symposium 'Lokale aanpak gebiedsgericht beleid' is georganiseerd vanuit het Lectoraat Duurzame Ontwikkeling van de Leefomgeving. Hoofdstuk I gaat uitgebreid in op dit lectoraat. Daarin is aandacht voor de doelstelling en werkvelden en wordt een

¹ Betreft Deventer wijkaanpak, aanwezigheid bij vergaderingen bewonersplatform; Stichting IJssellandschap, Academie ROB van Saxion heeft veel opdrachten gedaan voor de Stichting en het lectoraat is betrokken geweest bij het project Deventer Uiterwaarden dat mede wordt getrokken door de Stichting IJssellandschap; Stichting IJsselhoeven, via onderwijs Academie ROB opdrachten gedaan en actieve deelname in netwerkbijeenkomsten; PB Heeten, een groep studenten van Saxion is aan de slag gegaan met het proces rond de Bosijssbaan (is uitgemond in workshop met betrokkenen met inbreng vanuit lectoraat); Evertsoord, lectoraat heeft het project geëvalueerd en gaande weg het project zijn de bijeenkomsten bezocht en is deelgenomen in de discussie.

belangrijk schema getoond. Dit schema laat in hoofdlijnen de succesfactoren voor lokale aanpak van gebiedsgericht beleid zien, zoals die in het onderzoek van Saxion naar voren komen. Het afsluitende deel van dit hoofdstuk kan worden beschouwd als een intermezzo. Dit intermezzo is geschreven naar aanleiding van een enquête die speciaal ter voorbereiding van dit symposium is gehouden onder medewerkers plattelandsvernieuwing bij gemeenten.

Hoofdstuk II geldt als het zwaartepunt van dit verslag. Hierin komen de dertien casussen behandeld in de workshops² tijdens het symposium aan de orde. Bij de verslaglegging van deze workshops speelt het eerder genoemde schema een belangrijke rol. Het schema vormt de referentie bij de bespreking van de casussen.

Ter afsluiting dient hoofdstuk III. In de slotopmerkingen worden de opvallende punten besproken en wordt getracht tot enkele aanscherpingen van het globale model (schema) te komen.

De bijlage geeft een puntsgewijs totaaloverzicht van de workshops weer. In tabelvorm worden de belangrijkste aandachtspunten, zowel in positieve al negatieve zin, getoond. Daarnaast is de enquête, die als basis dient voor het intermezzo in hoofdstuk I, in de bijlage opgenomen. Zowel de vragen als de uitwerking ervan zijn hier te lezen.

² In het plenaire deel in de ochtend zijn ook twee casussen behandeld. Deze twee casussen worden meegenomen bij de bespreking van de workshops.

Hoofdstuk I Lectoraat van de duurzame leefomgeving: Thema Landelijk gebied

Het onderzoek voor het onderdeel landelijk gebied van het Lectoraat Duurzame Ontwikkeling van de Leefomgeving kan het best als volgt worden getypeerd:

- Doel: het analyseren van een ontwikkeling richting een duurzame leefomgeving;
- Integraal;
- Lokaal en Gebiedsgericht;
- Samenwerkende bestuursstijl;
- Rol van lokale initiatiefgroepen.

Het uitgangspunt voor het onderzoek van het Lectoraat is om ten behoeve van gebieden een ontwikkeling richting een duurzame leefomgeving te bestuderen en op gang te brengen (duurzaam leefbaar). Leefbaarheid is een belangrijk onderdeel van duurzaamheid, maar kan er op korte termijn ook strijdig mee zijn. Het Lectoraat ziet nadrukkelijk de samenhang tussen deze twee doelen. Leefbaarheid heeft vooral betrekking op de leefbaarheids situatie 'hier en nu'; bij duurzaamheid gaat het om de leefbaarheids situatie 'daar en later'. Het werken aan leefbaarheid kan een belangrijke opstap zijn om, na verloop van tijd, meer inspanningen te verrichten ten behoeve van duurzaamheid. Evenzo geldt dat fundamentele veranderingen die moeten plaatsvinden ten behoeve van de duurzaamheid in bepaalde situaties ook een inspiratiebron kunnen zijn om te werken aan leefbaarheid. Om het onderzoek in de praktijk hanteerbaar te houden wordt gekozen voor onderstaande indeling in verschillende duurzaamheidsaspecten:

- I Milieu; onder te verdelen in hinder (hier en nu) en ecologische duurzaamheid (daar en later). Ecologische duurzaamheid bestaat naast milieu uit aspecten van aardkunde, cultuurhistorie en natuur die bij aantasting niet of zeer moeilijk te herstellen zijn (irreversibel)
- II ³ Schoonheid (incl. toe-eigeningswaarde), architectonische en stedenbouwkundige aspecten, kunst, natuur en landschap voor zover dat betrekking heeft op schoonheid en toe-eigeningswaarde
- III Leefbaarheid 1) Sociale kwaliteit 2) Economische kwaliteit voor zover het gaat om voorzieningen (publiek en privaat).
- IV Economische kwaliteit (arbeid en inkomen en gebruikswaarde voor economische activiteit) 1) De mogelijkheid om voor nu en straks op een gewenste wijze in het eigen onderhoud te kunnen voorzien. 2) De mogelijkheid om in het gebied zelf het inkomen te verwerven
- V Proces en goodwill (een tussenstap naar een duurzame leefomgeving), samenwerkingsvormen, afspraken, beïnvloeding van regels en beleid (van andere overheden), bekendheid en houdingen die er toe leiden dat er voor de toekomst (periode na de fase waarover wordt geëvalueerd) meer en /of betere mogelijkheden zijn om aan aspecten van duurzaamheid te werken.

³ In beleidsrapporten van na 2000 op het gebied van ruimtelijke ordening en water wordt de term ruimtelijke kwaliteit voor wat hier schoonheid wordt genoemd gebruikt. Aangezien de term ruimtelijke kwaliteit in de jaren 90 in beleidsrapporten (VINO en VINEX) anders (breder: gebruikswaarde, belevingswaarde en toekomstwaarde) is er (nu nog) voor gekozen de term schoonheid te nemen.

Leefbaarheid breed = leefbaarheid + aspecten in relatie tot (ontbreken van) hinder + gedeeltelijk ecologische duurzaamheid + gedeeltelijk schoonheid + economische kwaliteit.

De onderzoeken vanuit het Lectoraat zijn gebiedsgericht. Het schaalniveau is zo laag mogelijk (buurtschap, gemeente of het grondgebied van enkele gemeenten). Daarbij kan de aandacht zich ook concentreren op de voorwaarden die door hogere overheden moeten worden geschapen ten behoeve van lokale beleidsprocessen.

Belangrijke begrippen in het onderzoek en in dit verslag zijn:

Samenwerkende bestuursstijl: een bestuursstijl⁴ waarbij het bestuur op basis van gelijkwaardigheid samenwerkt met andere partijen .

Lokale initiatief groep (= LIG) in het landelijk gebied: dit zijn groepen van burgers, boeren en bedrijven die op gezamenlijke wijze het platteland leefbaarder proberen te maken. Voorbeelden zijn dorpsbelangenverenigingen, agrarische natuurverenigingen, milieu coöperaties en ondernemersnetwerken, zoals rondom toerisme .

Een samenwerkende bestuursstijl waarbij lagere overheden op basis van gelijkwaardigheid optrekken met lokale initiatiefgroepen om, zodoende de kracht van deze partijen te benutten, heeft de speciale belangstelling van het Lectoraat.

INHOUDELIJKE FOCUS SYMPOSIUM 'LOKALE AANPAK GEBIEDSGERICHT BELEID, PRAKTIJKVOORBEELDEN IN HET LANDELIJK GEBIED'.

In 2003 is er bij het lectoraat Duurzame Leefomgeving van Saxion een begin gemaakt met het onderzoek naar beleidsprocessen in het landelijk gebied. Het is de periode dat na een zeer moeizaam traject, dat vijf jaar duurde, de reconstructiewet (wet reconstructie concentratiegebieden) is aangenomen. Een gedeelte van de vertraging komt voort uit de noodzaak tot het aanpassen van enkele wetten, Wet Ammoniak en Veehouderij en de stankwetgeving. De behandeling van deze wetten in de Tweede en Eerste kamer heeft veel tijd in beslag genomen. Op provinciaal niveau is men in de jaren 2003 t/m 2005 nog erg druk bezig, in even moeizame trajecten, om de provinciale reconstructieplannen te kunnen afronden. De moeilijkheden, tot uiting komend in lange tijdsperioden en zeer hoge beleidskosten, bij de totstandkoming van de reconstructiewet en de reconstructieplannen tonen aan dat de beoogde transformatie van het landelijk gebied bestuurlijk een taaie kluit is⁵. Nu de reconstructiewet er is, enkele andere wetten zijn aangepast, reconstructieplannen er liggen en in de verschillende provincies een uitvoeringsorganisatie in de benen is gezet (streekhuizen, aanjaagteams, plattelandshuizen), zijn flinke stappen voorwaarts gemaakt. Echter, nog steeds geldt dat de wetgeving complex is en dat het moeilijk is om lokaal maatwerk te leveren bij allerlei lokale initiatieven in het landelijk gebied. De hier bedoelde ontwikkelingsplanologie in de praktijk kent vele haken en ogen, dit geldt zowel voor reconstructiegebieden als niet-reconstructiegebieden. En ook de rolverdeling tussen rijk, provincies, waterschappen, dlz en de gemeenten is nog niet in alle gevallen duidelijk uitgekristalliseerd. Ook bij het in werking treden van de ILG, Investeringsbudget Landelijk Gebied, per 1 jan 2007 zal dit niet het geval zijn.

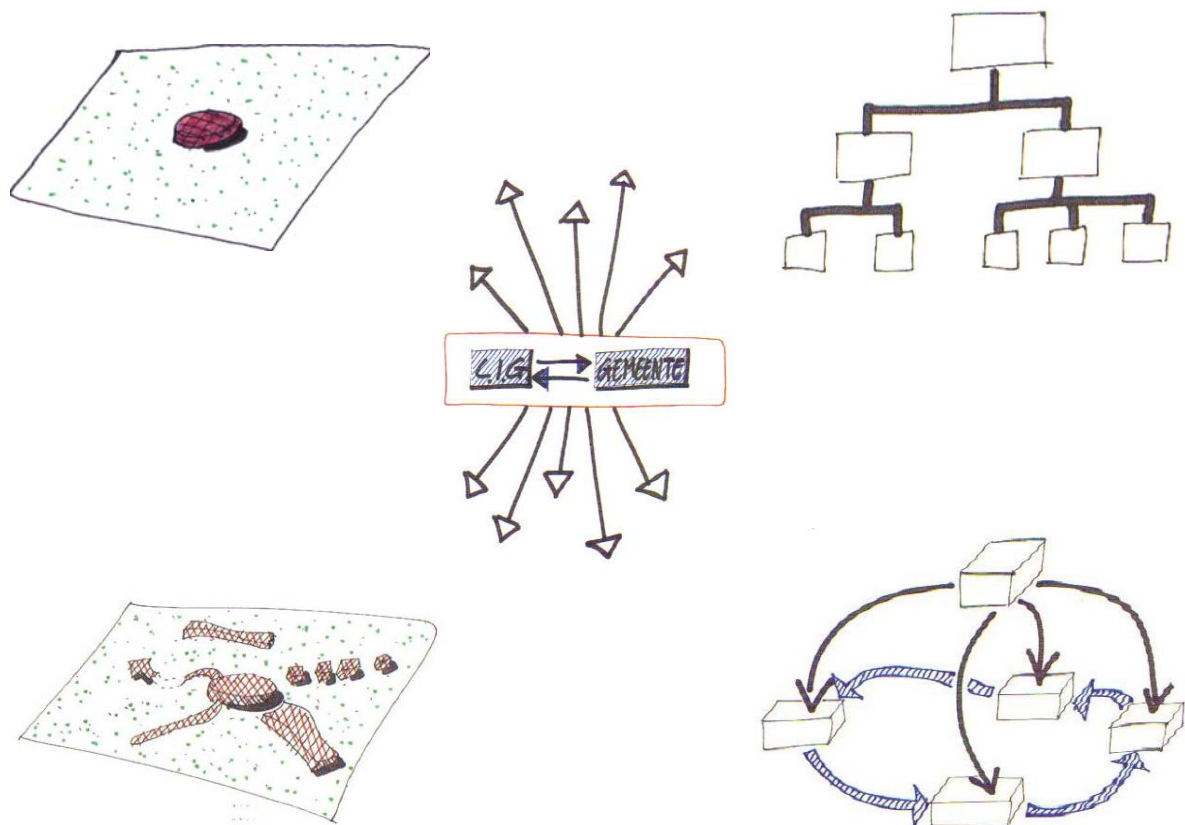
⁴ Propper I en Steenbeek D, De aanpak van interactief beleid: elke situatie is anders, blz.73

⁵ Remmers G, Broekhuizen van R, Ploeg van der J D, Initiatiefgroepen op het platteland: naar het creëren van koppelingen tussen praktijk en theorie, definitie zie samenvatting

⁶ De nieuwe invulling van het landelijk gebied, zowel economisch, fysiek ruimtelijk als sociaal vergt ook een andere bestuurlijke organisatie. Het proces tot aanpassing van de bestuurlijke organisatie, denk aan de rollen die van de verschillende partijen wordt verwacht, blijkt moeilijk te zijn.

De positie van de landbouw in het landelijk gebied is aan verandering onderhevig. Op veel plekken krijgt het landelijk gebied meer dan nu het geval is te maken met functiecombinaties die goede afstemming behoeven om maatschappelijke meerwaarde te creëren. De harde scheiding in economische en ruimtelijke zin tussen dorp en het omliggend platteland, zoals die na 1950 is ontstaan, wordt verzacht. Transitie in het landelijk gebied krijgt, enerzijds, vorm door talloze initiatieven van particulieren en, anderzijds, door projecten waar verschillende partijen, veelal ook overheden bij betrokken zijn. Bij deze laatste projecten zijn er bij waarbij de overheid nadrukkelijk het voortouw neemt, te denken valt aan onder andere natuurontwikkelingsprojecten en bepaalde rivierverruimende maatregelen. Bij vele andere projecten gaat het om een ingewikkeld samenspel van vele publieke en particuliere partijen die te samen werken aan verschillende doelen (natuur, water, toerisme, leefbaarheid, zorg enz.)

In dit symposium 'Lokale aandacht gebiedsgericht beleid' is de aandacht vooral gevestigd op lokale projecten waarbij belangen door elkaar heen spelen. In het onderzoek bij Saxion zijn veel projecten de revue gepasseerd. Opvallend is dat ook in de periodes dat er sprake is van ernstige vormen van beleidsstagnatie op hogere schaalniveaus er op lokaal niveau successen zijn geboekt. Cruciaal bij al deze succesvolle projecten is een lange adem en communicatie op verschillende niveaus. Het onderstaande schema toont aan wat in het onderzoek van Saxion als de succesfactoren voor lokale aanpak gebiedsgericht beleid worden beschouwd.



Schema: model lokale aanpak gebiedsgericht beleid

De linker figuren tonen de hernieuwde ruimtelijke ontmoeting tussen dorp en landelijk gebied aan, wat een combinatie is van, enerzijds, nieuwe functiecombinaties in het landelijk gebied en, anderzijds, de zoektocht naar nieuwe vormen van landelijk wonen (landschappelijk ingepast groeien van dorpen). De beleidsopgave is om dit sociaal, economisch en fysiek ruimtelijk proces op een maatschappelijk optimale wijze te bevorderen.

Centraal in het schema staat de samenwerking tussen een lokale initiatiefgroep en de gemeente (kan ook de provincie zijn). Deze samenwerking houdt op voorhand al in dat er op lokaal niveau sprake is van enige vorm van coördinatie (het is in bepaalde gevallen ook mogelijk deze samenwerking te organiseren). De samenwerking tussen gemeenten en de lokale initiatiefgroep kent een gelijkwaardigheid of noem het volwassenheid. Op basis van ieders eigen verantwoordelijkheden gaan de lokale initiatief groep en de gemeente tezamen aan de slag om te bekijken wat er bereikt kan worden voor het gebied. Het opbouwen van een vertrouwensband kost tijd en inspanning. Realisatie van kleine projecten (laag hangend fruit) doet daarbij veel goed⁷.

In het project Dorp2000anno waarbinnen de casus dorpsvernieuwing Buinen, wordt gesproken over het belang van het verbinden van de benaderingen bottom up en top-down. De hier besproken samenwerkende bestuursstijl kan hierbij in veel gevallen een bijdrage leveren⁸.

De pijlen naar boven duiden op het actief betrekken van hogere overheden. Immers, gemeenten kunnen als het gaat om het landelijk gebied qua financiële middelen en qua menscapaciteit (aantal fte beschikbaar voor het landelijk gebied) vaak erg weinig. Andere overheden hebben die ruimte wel en willen ook graag inspringen op vernieuwende projecten. Ook voor het aanpassen en slim en flexibel toepassen van regels is de hulp van hogere overheden erg gewenst. Kortom, goede communicatie en het opbouwen van stevige banden met hogere overheden is van essentieel belang.

De pijlen naar beneden wijzen op het belang om continu de achterban er bij te betrekken. Het traditionele gevaar dat de vertegenwoordigers zulke snelle denksprongen maken dat ze zich bijna niet kunnen voorstellen dat de achterban er toch net even anders over denkt moet worden afgewend door tijdig te communiceren met de achterban. Het is trouwens niet alleen een kwestie van puur informatie overbrengen, het gaat er ook om positieve belevingen over te brengen.

Als het om communicatie gaat, gaat het om mensen. Projecten vallen of staan bij de aanwezigheid van de juiste mensen. Aan de andere kant zou het ook zo kunnen zijn dat kansrijke situaties vanzelf 'juiste' mensen aan trekken.

Wil een gemeente werkelijk gebiedsgericht kunnen werken en faciliterend bezig kunnen zijn bij integrale projecten, dan vergt dat aanpassing binnen de gemeentelijke organisatie en het beleid. Afstemming tussen functionele afdelingen bij het opstellen en uitvoeren van beleid moet goed zijn. Er zijn verschillende coördinatiemechanismen denkbaar. Daarbij gaat het lang niet altijd om ingewikkelde organisatiekundige aanpassingen. Het aanstellen van de juiste persoon, qua achtergrond en persoonlijkheid, en/of de fysieke werkplek kunnen wonderen doen. De bestuurder of de gebiedscoördinator die in overleg is met de lokale initiatiefgroep moet ook de vrijheid hebben om in te kunnen springen op specifieke lokale wensen. De raad en B&W zullen er voor moeten zorgen dat de beleidsruimte er is.

⁷ Waak voor window dressing. Plukken van laaghangend fruit is iets anders dan window dressing. Bij window dressing worden ten onrechte resultaten toebedeeld aan het project, hetzij door resultaten uit andere projecten naar het betreffende project toe te trekken dan wel de resultaten veel mooier voor te stellen dan ze zijn. Window dressing verhoudt zich niet tot het opbouwen van langdurige relaties op basis van vertrouwen.

⁸ Dorp2000anno; De Hunze maakt geschiedenis, Elerie H en Voorthuis W, blz. 82

Bij het onderzoek naar de casus Evertsoord in 2004⁹ door het lectoraat is gebruik gemaakt van een zeer uitgebreide lijst van aandachtspunten. Aangezien iedere situatie anders is en er veel afhankelijkheden bestaan tussen de afzonderlijke aandachtspunten is het niet doenlijk om de aandachtspunten om te zetten naar harde indicatoren. Het gaat er om dat er sprake is van evenwichtigheid tussen de factoren. Het model is een eerste hulpmiddel bij het denken over de wijze waarop lokale aanpak in gebiedsgericht beleid vorm kan worden gegeven, zowel bij nieuwe als bestaande casussen. Aan de hand van de casussen die op het symposium zowel bij de inleidingen als bij de workshops aan de orde zijn, zal worden nagegaan wat we terug zien van het model in de praktijk en zullen daar waar mogelijk aanscherpingen in de achterliggende theorie worden gemaakt.

⁹ Lier G., evaluatie Vertrouwenspact Evertsoord 2001-2004, DuurzameLeefomgeving.nl

Intermezzo: Plattelandsvernieuwing in de steigers (door Jan Olaf Tjabringa)

'Gebiedsgericht werken' op lokaal niveau vergt aanpassingen bij gemeenten. De medewerker 'gebiedsgericht werken' moet voldoende tijd, middelen en ondersteuning hebben om z'n werk goed te kunnen doen. Echter, een gebiedsgerichte medewerker kan nog zo goed geëquipeerd zijn, zijn werk valt of staat met de wijze waarop de medewerker in de rest van de organisatie voet aan wal krijgt. Ter voorbereiding op het symposium is een enquête gehouden onder medewerkers landelijk gebied/'gebiedsgericht werken' om hierover meer te weten te komen¹⁰. De telefonische enquête is gehouden onder gemeenten die vallen onder de reconstructiewet. Uiteindelijk hebben er twintig telefonische vraaggesprekken plaatsgevonden.

Het vervaardigen van succesvolle plannen voor plattelandsvernieuwing is een complexe aangelegenheid die nog niet volledig beheerst wordt. Het maken van plannen voor plattelandsvernieuwing is echter wel een kunst die volledig beheerst wordt. Op de vraag van welke planconcepten de gemeente gebruik maakt binnen de plattelandsvernieuwing zijn (te) veel voorbeelden genoemd. In het verlengde hierop bestaat er ook onduidelijkheid over de positie van plattelandsontwikkeling binnen de ambtelijke organisatie. Vanuit de afdeling RO, Economische zaken tot zelfs de afdeling Stadsontwikkeling wordt er gewerkt aan plattelandsvernieuwing. Het thema 'recreatie & toerisme' vind geen onderdak binnen de plattelandsvernieuwing. Ook hier is dit thema bij zeer veel afdelingen onder geschoven. Slechts één gemeente plaatst plattelandsvernieuwing en recreatie & toerisme onder dezelfde afdeling. Ondanks de grote verscheidenheid aan verantwoordelijke afdelingen neemt plattelandsontwikkeling een serieuze plek binnen de besluitvorming. Het merendeel van de gemeenten geeft aan dat projecten ten behoeve van plattelandsvernieuwing voldoende voorrang krijgen en dat de bestuurders hierin een belangrijke rol spelen.

Binnen het werk van plattelandsvernieuwing krijgen de Lokale Initiatief Groepen (LIG) volop de gelegenheid om te participeren. Iedere gemeente geeft aan te werken met lokale initiatief groepen. De vormen van samenwerking verschillen uiteraard per gemeente, vraagstuk en LIG. Zowel gemeenten als LIG geven aan dat de weg richting subsidies niet volledig bekend is. Het gevoel dat het maximale speelveld onvoldoende benut wordt overheerst. Er is in brede kring behoefte aan meer kennis over op welke manier subsidies benut kunnen worden. Hiermee wordt ook gelijk aangegeven dat er nog veel meer mogelijkheden en kansen te benutten zijn binnen de plattelandsvernieuwing.

Belangrijke kernwoorden die veelal terugkomen bij plattelandsvernieuwing zijn initiatiefnemers en draagvlak. Onder de medewerkers van de gemeenten heerst het gevoel dat initiatiefnemers ontbreken. Zichzelf daarbij kennelijk buiten beschouwing latend, worden er meer initiatieven van anderen verwacht. In de workshop 'Wijkaanpak Deventer' komt het voorbeeld naar voren van de relatie tussen initiatieven en draagvlak. Een aantal initiatieven lijken in de kiem te smoren omdat mede de bureaucratische regelgeving tegenwerkt, dan wel het proces tergend stroef verloopt. Met als gevolg dat hierdoor draagvlak wegebt, waardoor bijvoorbeeld een LIG zich wel een tweede keer bedenkt of het met nieuwe initiatieven naar voren komt. Het lijkt op een vicieuze cirkel, waarbij de beïnvloeding op elkaar erg groot is.

De voorbeelden van succesvolle projecten ten behoeve van plattelandsvraagstukken steunen op voldoende draagvlak. Daarnaast zijn er altijd mensen bij betrokken die zich volledig inzetten voor het slagen van het project. Kansen worden volop benut en de focus is hierbij op wat er mogelijk is in plaats van wat er niet mogelijk is. Elke gemeentelijke afdeling en LIG wordt gevormd door verschillende mensen die allen op hun eigen manier een bijdrage aan het landelijk gebied kunnen geven. Daaronder zijn pioniers, denkers en doeners.

¹⁰ Zowel de enquête als de uitwerking ervan zijn te lezen in de bijlagen

Het lijkt helder dat een succesvolle vernieuwing van het platteland niet schuilt in een zo groot mogelijke hoeveelheid plannen. Kennis hebben van de subsidiestromen, voldoende draagvlak creëren, de juiste mensen op de juiste plaats en het enthousiast omarmen van initiatieven zullen uiteindelijk leiden tot succes.

Hoofdstuk II Workshops

Tijdens het symposium is een groot aantal succesvolle praktijkvoorbeelden getoond in de workshops. In twaalf verschillende workshops laten lokale partijen, onder andere gemeenten en lokale initiatief groepen, zien hoe zij “succesvol” te werk gaan. Met succesvol wordt bedoeld op een werkwijze waarbij lokale partijen, gemeenten en lokale initiatiefgroepen, op enigerlei wijze aantonen daadwerkelijk zelf het initiatief in handen te nemen om ontwikkelingen in het landelijk gebied te initiëren en de faciliteiten te bieden.

Het onderstaande overzicht laat een kort overzicht zien van de elf workshops. Aansluitend zijn de twee presentaties vanuit het ochtendprogramma toegevoegd. Bij de hierop volgende uitgebreidere verslaglegging hebben telkens de vragen die te koppelen zijn aan het model lokale aanpak gebiedsgericht beleid centraal gestaan. Ten aanzien van de verslaglegging is er voor onderstaande indeling gekozen.

- Inleidend
- Wat is er vernieuwend en/of anders
- Welke actoren spelen een rol en in welke fase worden zij betrokken
- Waarom werkt het en wat zijn leerpunten
- Wat zijn de kansen en gevaren
- Hoe gaat het verder

Bij de inleiding is onder andere aandacht voor de mate van integraliteit. Met behulp van de eerder besproken aspecten van duurzaam-leefbaar worden daar uitspraken over gedaan. Samenwerkende bestuursstijl, communicatie naar boven (hogere overheden) en communicatie naar de achterban vormen tezamen met coördinatievraagstuk bij gemeenten de inhoudelijke rode draden. Als het gaat om het coördinatievraagstuk bij gemeenten moet meteen worden opgemerkt dat het niet mogelijk is geweest in het kader van deze verslaglegging om dat bij iedere casus scherp te krijgen.

Er volgt een kort overzicht van de workshops (overgenomen van aankondiging symposium)

1. **‘Deventer wijkaanpak in het buitengebied, Deventer Buiten’**
Bij de uitbreiding van de gemeente Deventer met het grondgebied van de gemeente Diepenveen is er voor gekozen de wijkaanpak uit het stedelijk gebied te bewerken tot een landelijk gebied variant.
2. **‘Lokaal landschapfonds financiert groene en blauwe diensten in de gemeente Enschede’**
Een omvangrijk landschapfonds, waarbij verschillende subsidies aan elkaar zijn geknoopt, maakt met mogelijk een systeem van groene en blauwe diensten vanuit lokaal niveau op te zetten. Dit landschapfonds is opgezet door de agrarische natuurvereniging Stawel.
3. **‘De weg van dorpsomgevingsplan, DOP, naar dorpsvernieuwingproject in Buinen’**
In het kader van project Dorp2000anno is voor het dorp Buinen een DOP opgesteld. Binnen enkele jaren komen bijna alle in het DOP benoemde projecten tot uitvoering.
- 4 **‘Stichting IJssellandschap brengt plattelandsvernieuwingprojecten ten uitvoer’**
Stichting IJssellandschap wil haar bezittingen op een maatschappelijke en optimale wijze beheren. Vrijkomende agrarische gebouwen en vrijkomende agrarische percelen krijgen ieder afzonderlijk verbrede functies.

5. **‘Ontwikkelingsplanologie in Zeeuws Vlaanderen’**
De gemeente Sluis maakt maximaal gebruik van haar status als SGB-gebied; nationaal landschap en proefgebied voor ontwikkelingsplanologie. Wat zijn de kansen en knelpunten als het regionale niveau overeenkomt met het gemeente niveau?
6. **‘Het LOP als stimulans voor samenwerking tussen gemeenten in Noord Oost Twente’**
In hoeverre leent een intergemeentelijk Landschaps Ontwikkelings Plan zich voor het verankeren van de aanwezige lokale initiatieven in het gebied en zowel geografisch als inhoudelijk te verbreden.
7. **‘Bedrijfsverplaatsingen als startpunt in de pilot Neede-Borculo’**
Samenwerking tussen lokale en boven lokale partijen leidt tot lokaal maatwerk en bedrijfsverplaatsingen hoeven helemaal niet veel geld te kosten
8. **‘Gedurfde experimenten in het ruimtelijk beleid’**
De gemeente Boekel staat bekend om haar eigenzinnig ruimtelijk beleid. Hebben we hier daadwerkelijk te maken met de cowboys van de RO of gaat het hierom een gemeente die werkelijk keuzes durft te maken om tot efficiënte regelgeving te komen.
9. **‘Vernieuwde initiatieven tussen Veluwe en IJssel’**
Veluwe IJsselzoom (VIJZ) is een actieve agrarische natuurvereniging met een brede doelstelling, waar ook niet-agrariërs lid van zijn. De activiteiten liggen op het gebied van natuurbeheer, landschapsbeheer, cultuurbehoud, zorg, streekproducten en ontwikkelingssamenwerking. Naast de VIJZ is een nieuwe samenwerking ontstaan van bewoners van monumentale IJsselhoeven, de Stichting IJsselhoeven.
10. **‘Working apart together in de IJsseldelta’**
De gemeenten Kampen, Zwartewaterland en Zwolle en lokale partijen hebben zich samen met een aantal bovenlokale partijen verenigd in het project IJsseldelta. Daar waar het nodig is wordt er onderling intensief afgestemd en samengewerkt, maar er is ook veel ruimte voor gezamenlijke lokale plan- en projectontwikkeling op deelgebied niveau.
11. **‘Plaatselijk Belang Heeten ziet het breed’**
Het dorp Heeten in de gemeente Raalte kent een actief verenigingsleven. Ook de vereniging van plaatselijk belang, PB Heeten, is uitermate actief. Opvallend daarbij is de mate waarin de vereniging er in slaagt projecten met brede doelstellingen op het gebied van recreatie, toerisme, natuur en welzijn te initiëren.
12. **‘Vertrouwenspact Leefbaarheid Evertsoord’**
In 2000 spraken de bewoners van Evertsoord en de gemeente Sevenum in het Vertrouwenspact Leefbaarheid Evertsoord af om gezamenlijk te werken aan de versterking van de agrarische sector en de leefbaarheid in deze kleine agrarische gemeenschap. Een aantal jaren later kan de balans worden opgemaakt tussen de behaalde successen en aan de andere kant de aandachtspunten voor de toekomst.
13. **‘Landschapsplan Alblasserwaard-Vijfheerenlanden’**
Het landschapsplan voor dit gebied is opgesteld in opdracht van 12 betrokken gemeenten. De uitvoering is in handen van de ‘Stichting uitvoering Landschapsplan Alblasserdam-Vijfheerenlanden’. De opgave binnen dit plan is

het zoeken naar 'win-win' situaties, oplossingen waar verschillende groeperingen samen aan kunnen bijdragen en ook samen sterker van worden. In tegenstelling tot vele andere gebieden is hier een belangrijke rol weggelegd voor de belangrijkste terreinbeherende instantie van dit gebied; de landbouw.

1. Deventer wijkaanpak in het buitengebied, Deventer Buiten

Workshop geleid door José van Bruggen, wijkambtenaar gemeente Deventer en destijds verantwoordelijk voor 'Deventer Buiten'

INLEIDEND

In de tijd (1999) van de gemeentelijke herindeling in Salland beschikt de oude gemeente Deventer voor haar stedelijk gebied over een succesvolle vorm van wijkgericht werken. De nieuwe gemeente Deventer kiest er meteen na de herindeling voor deze wijkaanpak vanuit het stedelijk gebied over te zetten naar het landelijk gebied van de voormalige gemeente Diepenveen (Deventer Buiten). Om qua inwoneraantal gelijkwaardig te zijn met de andere wijken van de gemeente dient het gehele gebied als één wijk te worden genomen. Echter de verschillende identiteiten en sociale samenhangen van de verschillende dorpen vragen om afzonderlijke benaderingen. Er wordt voor een tussenvorm gekozen waarbij de verschillende deelgebieden van het buitengebied met elkaar samenwerken binnen een bewonersplatform, maar waarbij voor en met de deelgebieden ook afzonderlijke programma's worden opgesteld.

Kerngegevens

Opp:	6.800 ha
Aantal inw.:	ruim 11.000
Start:	1999
Status:	uitvoering
Budget:	50.000 euro per jaar

Bij de wijkaanpak hebben bewoners zeggenschap over oplossingen voor problemen die zij zelf signaleren in hun directe woonomgeving. Deze problemen kunnen van diverse aard zijn. De bewoners van een straat, buurt of wijk hebben hier dagelijks mee te maken en kunnen deze dus ook feilloos benoemen. Ook voor het aandragen van oplossingen krijgen de bewoners alle ruimte. De gemeente Deventer geeft de verschillende wijken de ruimte om zelf te bepalen welke maatregelen of plannen uitgevoerd moeten worden om zo de sociale leefbaarheid te vergroten

Er is voor gekozen om niet alleen de organisaties van plaatselijk belang (PB-organisaties) als aanspreekpunt te kiezen. Tweederde van de 15 deelnemers in het bewonersplatform zit er op persoonlijke titel en de overige 5 zijn vertegenwoordigers van de PB-organisaties. Het bewonersplatform komt zeven maal per jaar samen. Op deze manier kunnen de leden een netwerk opbouwen en veel informatie en kennis opdoen.

Telkens worden voor periodes van twee jaar programma's opgesteld. Voorafgaand aan de twee jaar wordt er tesamen met de inwoners een 'circus' opgestart om de programma's op te stellen. Het wijkbudget bedraagt € 25.000 voor alle activiteiten. Dit is ontstaan vanuit het achterstandsbeleid waarbij € 25.000 per 5000 inwoners beschikbaar werd gesteld. Voor Deventer Buiten bedraagt het beschikbare budget uit 50.000 euro (11.000 inwoners). Het platform geeft advies aan de gemeenteraad waar het geld aan wordt besteed. Het geld wordt beheerd door de wijkambtenaar, in de rol van penningmeester.

Op dit moment verkeert de wijkaanpak Deventer Buiten zich in de uitvoeringsfase van het programma voor de jaren 2005-2006. De voorbereidingen voor het programma 2007-2008 zijn al weer in volle gang.

VERNIEUWEND

De samenwerking van verschillende dorpen en buurtgemeenschappen bij de wijkaanpak binnen het bewonersplatform is vernieuwend. Voordat de start van de wijkaanpak voor het buitengebied begint, zijn sceptici ervan overtuigd dat de inwoners van verschillende dorpen niet met elkaar zullen (kunnen) samenwerken. Daarnaast kunnen veel burgers

zich maar moeilijk vinden in 'de overname' van hun gebied door de gemeente Deventer. Onder het motto 'er op en er over' kiest de gemeente een offensieve strategie, waarbij de wijkambtenaar en de burgemeester als wijkhouder veelvuldig het gebied intrekken. De offensieve benadering en de juiste bemensing (wijkwethouder en wijkambtenaar) hebben in de beginperiode bijgedragen aan vergroting van het draagvlak. Zowel burgers als deskundigen zijn positief over de wijkaanpak en er worden zichtbare resultaten geboekt.

De wijkambtenaar ondersteunt het bewonersplatform bij het vinden en uitwerken van de projectideeën. Een deel van de projecten is afkomstig uit de afzonderlijke dorpsgemeenschappen. Voor een ander deel van de projecten geldt dat de projecten gekoppeld zijn aan thema's die voor het gehele buitengebied gelden. Een project komt pas op de lijst als het voorstel aan een aantal voorwaarden voldoet en als vier mensen hun handtekening onder het projectvoorstel willen zetten. Het zetten van de handtekening is een morele verantwoordelijkheid om zich te willen inzetten voor de voortgang van het project. De wijkambtenaar biedt de lijst ter goedkeuring voor aan de gemeenteraad. Daarnaast heeft de wijkambtenaar beschikking over enig handgeld om kleine projecten, tot 1000 euro, op korte termijn te ondersteunen. De wijkambtenaar legt contacten tussen verschillende functionarissen binnen het gemeentehuis en mensen uit de buurt. Met de gecombineerde aanwezigheid van de buurtwethouder en functionele ambtenaren bij de avonden van het wijkplatform dwingt de gemeente zichzelf tot transparantie. De wijkambtenaar zorgt ook voor de afstemming met andere organisaties, zoals de welzijnsorganisatie, woningbouwvereniging en politie. Zoals in de inleiding is aangegeven wordt er gewerkt in tweejaarlijkse cycli, wat er toe leidt dat de voordelen van een projectmatige aanpak gedurende langere tijd kunnen worden benut. Om het proces levend en draaiend te houden is er veel contact met de bewoners. Er zijn veel bijeenkomsten, afzonderlijke activiteiten en aan de hand van de website en een krantje worden zowel burger als overheid op de hoogte gehouden van de laatste ontwikkelingen. Vernieuwend zijn niet zo zeer de afzonderlijke onderdelen, als wel het gehele systeem van werken.

ACTOREN

Een vijftal partijen zijn betrokken bij dit proces:

- Het bewonersplatform, groep van 15 vertegenwoordigers van de 5 afzonderlijke dorpen en plattelandsgemeenschappen. Deze groep vormt in het kader van de wijkaanpak de vertegenwoordiging van de bevolking. 1/3 deel van de leden treedt op namens een vereniging van plaatselijk belang en 2/3 deel van de leden zijn niet direct gebonden.
- Het wijkkoppel, bestaande uit een wijkambtenaar en een wijkopbouwer. De wijkambtenaar is de sleutel tot het gemeentelijk apparaat. De wijkopbouwer is in dienst van een welzijnsorganisatie (Raster welzijnsgroep).
- De wijkwethouder is verantwoordelijk voor het proces. Maandelijks vindt overleg plaats.
- Contractsraadsleden. Iedere politieke partij die deelneemt in de gemeenteraad heeft een afvaardiging. Deze krijgen informatie over hun wijk en uitnodigingen voor de vergaderingen.
- Partners. Er is een convenant gesloten met onder meer de politie en verschillende woningbouwverenigingen (Woonunie en Rentré Wonen).
- Bewoners. Zij staan centraal in het gehele proces van de wijkaanpak

SUCCESSFACTOREN EN LEERPUNTEN

In de eerste jaren wordt veel geld uitgegeven aan verkeersmaatregelen en speelgelegenheden. Dit zijn eigenlijk zaken die niet vanuit het wijkbudget gefinancierd moeten worden. Het moet niet zo zijn dat de gemeente haar bezuinigingen financiert met het wijkbudget.

Voor (dorps)verenigingen kan het teleurstellend zijn, wanneer verzoeken worden afgewezen. Deze verenigingen vertegenwoordigen veelal de bewoners en onbegrip bij het afwijzen van een voorstel komt geregeld voor. Door gebrek aan tijd en voldoende vrijwilligers komt er veel af op de verenigingen. Zij dienen een aanvraag dan ook gelijk in bij de gemeente, niet wetende dat er ook vele andere fondsen bestaan die aangesproken kunnen worden. Het is daardoor niet altijd terecht om de gemeente verantwoordelijk te houden voor afwijzen van een voorstel. Binnen de wijkaanpak is aandacht hiervoor door middel van o.a. een fondsendiskette, waardoor verenigingen ook wegwijs worden in 'fondsenland'.

KANSEN EN GEVAREN

Voor de gemeente is deze aanpak een grote kans om echt te bevinden hoe bewoners over hun wijk denken en welke verbeteringen zij willen aanbrengen. De maatregelen die genomen worden, zijn geïnitieerd door de bewoners zelf. Zij krijgen veel ruimte en de gemeente staat hen sturend bij. De vaak gehoorde klacht over 'de ambtenaar die het maar achter zijn bureau bedenkt' wordt hiermee teniet gedaan.

Gevaren liggen op de loer, doordat de gemeente zich in een spagaat bevindt. Zo wil het aan de ene kant de aanpak in de wijken overlaten aan de burgers, maar aan de andere kant wil het ook de regie in handen houden. Een gevolg hiervan kan zijn dat wanneer een project geen succes heeft, de beschuldigende vinger toch naar de gemeente gaat. Ook het spanningsveld van wat is gebiedsgericht beleid en welke activiteiten behoren tot de reguliere werkzaamheden spelen hierbij een rol.

TOEKOMST

Discussies vinden er nog altijd plaats tussen de Deventer politiek en bewoners. Tijdens een debat in Lettele (juni 2006) voor het buitengebied bleken er nog veel aandachtspunten en zorgen te bestaan. Wellicht het belangrijkste aandachtspunt voor de gemeente gaat over de (oude) manier van politiek bedrijven.

Met de wijkaanpak wordt juist getracht om initiatieven en besluiten over te laten aan bewoners, maar de procedures vanuit de gemeente laten het nog niet altijd toe. De algemene klacht ging over de stroperigheid als er iets tot stand moet worden gebracht. Het wordt als zeer frustrerend ervaren als er (te) lang geknokt moet worden om iets van de grond te krijgen. Veel initiatieven dreigen nog steeds te stranden in procedures. Bewoners krijgen meer ruimte om zelf aan de slag te gaan, maar de gemeentelijke kaders waarbinnen dit moet gebeuren sluiten daar (nog) niet altijd op aan. Aan de andere kant wordt de ruimte door de bewoners nog te eenzijdig benut. Verenigingen en andere indieners van voorstellen moet beseffen dat de aanvragen voorstellen zijn die uiteindelijk wel of niet opgevolgd worden. Binnen de wijkaanpak is voor dit soort aspecten ook aandacht.

Voor de toekomst ligt er een grote taak voor de gemeente om de manier van werken ook aan te laten sluiten op de wijkaanpak. De ruimte die bewoners krijgen moet ook ondersteund worden in de procedures en besluitvorming.

Zie ook www.deventerwijkaanpak.nl

2. Lokaal landschapsfonds financiert groene en blauwe diensten in de gemeente Enschede

Workshop geleid door Gerrit Meutstege, consulent STAWEL, Stichting Duurzame Plattelandsontwikkeling Enschede'

INLEIDEND

De stichting STAWEL¹¹ functioneert als een overlegorgaan tussen de bewoners van het buitengebied van Enschede en het stadsbestuur. De stichting stelt zich ten doel een bijdrage te leveren aan een economische, ecologisch en sociaal duurzame ontwikkeling van het Enschedese platteland. Veel activiteiten die op dit vlak worden uitgevoerd probeert Stawel naar zich toe te trekken en daarnaast worden nieuwe initiatieven ontplooid. Het is de bedoeling een brug te vormen tussen de plattelandsbevolking en de overheid.

Een belangrijke nieuwe activiteit van STAWEL is het project Landschapsfonds Enschede. Het initiatief voor dit landschapsfonds is afkomstig van de Stichting Lonneker Marken (agrarisch natuurbeheer). Lonneker Marken functioneert als werkstichting onder STAWEL en is (mede in opdracht van de gemeente) initiatiefnemer en uitvoerder op het gebied van agrarisch natuurbeheer. In 2003 zijn de eerste verkenningen gedaan naar financiering van groene en blauwe diensten vanuit het fonds. Voor de geleverde diensten geldt dat het om activiteiten gaat die de normale bedrijfsvoering van grondeigenaren, meestal agrariërs, overstijgt (meer dan goede landbouw praktijk) en waarbij het doel een maatschappelijk belang is, bijvoorbeeld de kwaliteit van het landschap.

Kerngegevens

Opp:	Totaal 14.100 Buitengebied 10.000
Aantal inw.:	Totaal 153.500 Buitengebied 8.500
Start:	2003
Status:	ontwikkeling
Budget:	1 miljoen euro toegezegd vanaf start

Door juist de agrariërs bij het fonds te betrekken kan er meer betrokkenheid bij deze groep ontstaan voor de eigen leef- en werkomgeving. De landschapselementen bevinden zich vaak op hun eigen grond en de agrariërs zijn uiteraard bekend met hun eigen gebied, omdat ze er dagelijks in werken. Het landschapsfonds wil de agrariërs meer zekerheid op lange termijn geven over de financiering van groene en blauwe diensten. Gedacht wordt aan een termijn van 10 tot 30 jaar.

Op dit moment wordt er gewerkt aan structurele economische relaties. Het landschapfonds kan hier een bijdrage aan leveren. Er is echter enige vertraging ontstaan bij de voortgang. In verband met de staatssteuntoets¹² mogen subsidies aan agrariërs niet concurrentie vervalsend zijn. Het ondersteunen van agrariërs d.m.v. subsidies is met veel voorwaarden omgeven.

VERNIEUWEND

De gemeente Enschede durft het onderhoud en reguliere werkzaamheden binnen het landelijke gebied uit handen te geven. Daarmee geven ze aan vertrouwen te hebben in

¹¹ STAWEL, oorspronkelijke benaming 'Stichting Agrarisch Welzijn'. Echter, sinds 2000 is de officiële naam van STAWEL 'Stichting Duurzame Plattelandsontwikkeling Enschede', waarbij STAWEL als naam is blijven bestaan.

¹² Bij de staatssteuntoets voor groene en blauwe diensten spelen de volgende criteria een belangrijke rol: transparant waarvoor je betaalt, vergoeding voor collectieve waarden, bovenwettelijke maatregelen en niet concurrentie vervalsend.

de stichting, de uitvoerende partijen en dus ook het landschapsfonds. Dit blijkt ook uit de open visie van de gemeente en het niet gelijk 'nee' zeggen tegen nieuwe ontwikkelingen. Inmiddels is het bestemmingsplan voor het buitengebied aangepast, zodat het voor agrariërs gemakkelijker is om nevenactiviteiten op te starten.

Ondernemingen van buiten de agrarische sector worden geënthousiasmeerd om bij te dragen aan het fonds om op deze wijze de betrokkenheid bij het Twentse landschap aan iedereen te kunnen tonen. Participatie in het fonds kan bijdragen aan een positief imago voor een betreffend bedrijf. Het winstpunt voor het fonds is niet alleen de extra voeding, maar ook de extra publiciteit die via de bedrijven verschaft wordt.

Voor een goed functioneren van het fonds wordt gestreefd naar een totaal budget van ongeveer 3 miljoen euro. Het rendement van het fonds kan gebruikt worden voor vergoedingen voor groene en blauwe diensten, voor leningen en voor vormen van cofinanciering (EU fondsen).

ACTOREN

In hoofdzaak zijn het de *agrariërs* die een belangrijke rol in dit fonds spelen. Zij worden gezien als dé personen bij uitstek die in staat zijn om het landschapsonderhoud uit te voeren. Daarnaast is het de ambitie om zowel *overheden* (gemeente Enschede en provincie Overijssel) als *ondernemingen* in het fonds te laten participeren. Daarbij wordt vooral gedacht aan ondernemingen die een duidelijke binding met de streek hebben, zoals AKZO heeft via de houten 'zouthuisjes'. Ook voor *burgers* bestaan er mogelijkheden om te participeren in het fonds. Burgers kunnen lid en donateur worden van het fonds en bewoners zitten nu al in een klankbordgroep die adviseert over de uitvoering van activiteiten.

SUCCEFACTOREN EN LEERPUNTEN

Door agrariërs de werkzaamheden in het landschap uit te laten voeren, ontvangen zij deels compensatie voor de teruglopende inkomsten in de landbouw. Het besef is aanwezig dat er meer nodig is om de teruglopende inkomsten te compenseren. De steun vanuit het landschapsfonds kan echter een vliegwielen zijn om andere activiteiten op gang te brengen, bijvoorbeeld door het aanbieden van recreatieve voorzieningen. Ook daarmee krijgt het landelijk gebied een extra impuls.

KANSEN EN GEVAREN

Helderheid in de doelstellingen van het Lokaal Landschapsfonds is van essentieel belang, aldus de inleider Meutstege.

Door de deelname van een groot aantal participanten ontstaat duidelijkheid over de wensen en eisen van de gebruikers van het landschap. Hierdoor kunnen doelstellingen en acties beter omschreven worden. Het draagvlak wordt zo vergroot, waardoor ook hier het 'vliegwielenconcept' kan gelden.

Veel participanten kan echter ook betekenen dat er teveel subkoersen gevaren moeten worden. Hoe wordt er omgegaan met tegenstrijdige belangen van participanten.

TOEKOMST

Inmiddels hebben de gemeente Enschede en de provincie Overijssel ruim 1 miljoen euro gereserveerd voor het fonds. Het eerste gebied waar nu het concept van het Landschapsfonds concreet wordt uitgewerkt is het gebied Tweekelo/Boekelo. Voor dit gebied is een Gebiedsontwikkelingsplan (GOP) opgesteld, waarin de kwaliteiten van het gebied beschreven zijn en de ambities met betrekking tot landschapsonderhoud en waterbeheer.

Het fonds staat klaar om invulling te geven aan de praktische uitvoering. Het is echter de staatssteuntoets die het gehele traject vertraagd. Op dit moment is er een catalogus voor groene en blauwe diensten samengesteld¹³. De Europese Commissie heeft aangegeven de catalogus op uiterlijk 1 januari 2007 te beoordelen. Vanaf dat moment kan begonnen worden met de uitvoering van groene en blauwe diensten middels het afsluiten van contracten. De stichting STAWEL gaat daarna ook beginnen met het op plaatselijk niveau afsluiten van contracten. De wens is om het geleidelijk uit te breiden tot provinciaal niveau.

‘We gaan op kleine schaal beginnen en proberen tegelijkertijd het fonds verder te vullen. Dan kunnen we alvast laten zien wat het fonds concreet kan betekenen voor het gebied, en kan betekenen voor de agrariërs in het gebied. Als er meer geld komt, kunnen ook met meer agrariërs contracten worden afgesloten.’

Zie ook www.stawel.nl

¹³ Samengesteld door provincies, ministerie van LNV, gemeenten, waterschappen en vertegenwoordigers van de Europese Commissie.

3. De weg van dorpsomgevingsplan naar dorpsvernieuwingsproject in Buinen

*Workshop geleid door Age Sjoerd Dijkstra en Cees van den Brink
(studenten Van Hall Instituut)*

INLEIDEND

In het kader van project Dorp2000anno is voor het dorp Buinen een DOP (dorpsomgevingsplan) opgesteld. Binnen enkele jaren komen bijna alle in het DOP benoemde projecten tot uitvoering. In Dorp2000anno wordt geëxperimenteerd met landschappelijke identiteit als inspiratiebron voor regionale vernieuwing en de vertaling van lokale kennis en opvattingen in dorpsomgevingsplannen. In deze gecombineerde top-down en bottom-up benadering wordt het gebiedsgerichte beleid gekoppeld aan de participatieve planvorming vanuit de directe leefomgeving.

Kerngegevens

Opp:	100-200 ha
Aantal inw.:	847
Start:	2002
Status:	gerealiseerd
Budget:	560.785 euro voor het gehele project

Het doel van het DOP is dat Buinen 'het dorps karakter van vroeger weer terug krijgt'. Dit zal voornamelijk gerealiseerd worden aan de hand van een ruimtelijk vormgegeven visie en ontwikkelingsplan van de eigen bewoners. De leefbaarheid en het versterken van de oude waarden en cultuurhistorische elementen in en om het dorp staan hierbij centraal.

Het beschikbare budget bedraagt de subsidiabele kosten. Een deel hiervan is bekostigd door Leader+.

VERNIEUWEND

Het kader waarbinnen het dorpsomgevingsplan Buinen past is het AA-Hunze-project. Daarbij is gekozen voor het verbinden van een top-down benadering met een bottom-up benadering. Deskundigen op het gebied van onder andere historische geografie (veel specifiek regionale deskundigheid aanwezig rondom het project) en landschapsarchitectuur worden op creatieve wijze met inzet van procesbegeleiders gekoppeld aan de bewoners van het gebied. Een traject met allerlei activiteiten (excursies in het gebied, gesprekken ondersteund door tekeningen van een landschapsarchitect en allerlei werkgroepen), zorgt er voor dat de verschillende partijen elkaar optimaal begrijpen. Ook is er de ondersteuning van een gerenommeerd bureau.

De bewoners uit de dorpen zelf trekken de projecten, bouwen netwerken op en vragen per project subsidies aan en zoeken naar alternatieve geldbronnen. Binnen deze ontwikkelingen wordt er niet na elkaar, maar naast elkaar gewerkt. Het dorp is actief betrokken bij de uitvoering van de projecten en ook de ideeën en wensen komen van de dorpsbewoners. Er wordt veel waarde gehecht aan overleg en terugkoppeling. Het besef dat draagvlak onmisbaar is, straalt ook van dit project af. Door juist de bewoners bij alle activiteiten te betrekken, wordt het draagvlak vergroot. Hierdoor is er een grote kans dat projecten ook daadwerkelijk slagen.

ACTOREN

Ten behoeve van onderstaande overzicht is gebruik gemaakt van de publicatie: 'Dorp2000anno, De Hunze maakt geschiedenis' door Hans Elerie en Willem Foorthuis

De dorpsbelangenvereniging polst en genereert belangstelling voor het project in het dorp. De dorpsbelangenvereniging stelt ook een werkgroep samen van 10-15 personen. Voortdurende communicatie over het project via open avonden en plaatselijke krantjes is belangrijk. Tijdens het project communiceert dorpsbelangen voortdurend met de projectleider' (letterlijk citaat Elerie, blz 84)

De opdrachtgever is het Hunzeproject, een samenwerkingsverband tussen Het Drents Landschap, NLTO, BOKD, provincie Drenthe etc. dat gebiedsgericht beleid moet vormgeven in het Hunzegebied.

De Gemeenteambtenaar is de linking pin tussen afdelingen van de gemeente en de andere lokale en boven lokale organisaties die betrokken zijn bij het project. De Provincieambtenaar zorgt voor faciliteiten en heeft belangrijke rol in de communicatie naar partijen (onder andere naar deelgebiedcommissies, zijnde een vertegenwoordiging van bewonersorganisaties).

Medewerkers van Alterra en BOKD leveren als wetenschappers inhoudelijke expertise tav de cultuurhistorie van het gebied. De landschapsarchitect geeft vorm aan het participatief ontwerp. De historisch geograaf speelt een belangrijke rol in veldexcursie waar dorpsbewoners en deskundigen elkaar ontmoeten.

De klankbordgroep bespreekt de algemene voortgang van het project. In deze groep zitten vertegenwoordigers van beide dorpen, gemeenten, provincie, de deelgebiedcommissies en een aantal belangstellende bewoners op persoonlijke titel.

Het coördinatieteam in Buinen bestaat uit een hoofd projectleider, het secretariaat en een 16-tal projectleiders. Per uitvoeringsproject wordt één projectleider aangesteld. De projectleiders worden altijd gezocht onder participanten van het project. Dit kunnen bijvoorbeeld gemeenteambtenaren zijn of medewerkers van waterschappen. Daaraan toegevoegd zijn de bewoners die een belangrijke rol spelen en andere deskundigen.

SUCCESFACTOREN EN LEERPUNTEN

Succesfactoren worden gezien in de professionele werkmethode, het kennen van de sleutelfiguren en ze actief betrekken. Actoren moeten enthousiast, optimistisch, realistisch zijn en over voldoende kennis beschikken. De kracht van de media moet benut worden en gehaalde doelen moet gevierd worden.

Als belangrijkste leerpunt wordt genoemd dat door de interactieve aanpak in Buinen professionals van dorpsbewoners leren hoe je naar een dorp moet kijken en wat er in Buinen speelt. Hiermee wordt ook gelijk aangegeven hoe de opstelling van de professionals t.o.v. de bewoners ten tijde van het project is. Ze zijn bereid om te leren en stellen zich daarmee gelijkwaardig op. Het is ook juist de combinatie tussen de deskundigen en bewoners die dit project tot een succes maakt.

Ook wordt sterk ingezet op beleidsmakers. Zij moet meer luisteren en minder praten, in staat zijn om belangenconflicten te herkennen en er juist mee om gaan, ze moeten hun gebied echt kennen en moeten meer vertrouwen geven aan mensen.

KANSEN EN GEVAREN

Tijdens de workshops komen een aantal gevaren naar voren. Er is sprake van een nieuwe werkmethode voor beleidsmakers, waardoor mogelijk (nog) niet alle kansen optimaal benut worden. Daarnaast moeten participanten kunnen accepteren dat niet alle plannen uitgevoerd kunnen worden. Ondanks de handreiking van de overheid/gemeente zijn ook zij gebonden aan wetgeving. Een afwijzing moet niet leiden tot een negatieve houding in het vervolgtraject.

Bestuurders en dorpsraden moeten er niet vanuit gaan dat het proces van een DOP¹⁴ in een ander dorp ook geschikt is voor het eigen dorp. Een DOP kan je geen standaard aanpak meegeven. In Limburg is een handleiding voor het maken van DOP's opgesteld. Het is een soort voorbeeldenboek en geeft dus geen richting aan voor een standaardaanpak. Een DOP is per definitie maatwerk. De lokale cultuur speelt hierbij uiteraard een grote rol.

De term doodknuffelen zou gezien de enorme inzet van externe deskundigen op dit project van toepassing kunnen zijn. Ondanks de grote dosis van ondersteuning van buiten af, lijkt het dat de plaatselijke bevolking het project heeft beleefd alsof het een project van hun zelf is geweest. Onderliggende factoren die hierbij een belangrijke rol spelen zijn (zie voor uitgebreid overzicht Elerie en Voorthuis):

- waarborging goed proces: vorm en tijd (3 maanden intensief)
- deskundigen met affiniteit voor bevolking en gebied
- overheden (gemeente, provincie en waterschap) moeten er open voor staan
- dorp moet georganiseerd zijn en dorp moet te allen tijde zelf het initiatief houden en nemen.

TOEKOMST

Op dit moment zijn vrijwel alle projecten uitgevoerd. De projecten uit het DOP zijn samengevoegd met de gemeentelijke plannen, waarbij het afkoppelen van het hemelwater de grootste drager van het gemeenschappelijk project 'Dorpsvernieuwing Buinen' is geweest. Ter afsluiting van het succes is op 20 mei 2006 een uitbundig feest gevierd naar aanleiding van de behaalde doelen.

Zie ook www.hunzeproject.nl
www.dorpsvernieuwingbuinen.nl

'Dorp2000anno, De Hunze maakt geschiedenis' door Hans Elerie en Willem Foorthuis

¹⁴ Het is in ieder geval belangrijk om te melden dat zelfs de afkorting DOP verschillende betekenissen heeft. In bepaalde delen van het land heeft het de betekenis dorpsomgevingsplan (Drenthe) en in andere delen van het land is DOP de afkorting van dorpsontwikkelingsplan (o.a. Overijssel, Brabant en Friesland).

4. Stichting IJssellandschap brengt Plattelandsvernieuwingprojecten ten uitvoer

Workshop geleid door Jaap Starkenburg, directeur-rentmeester van de Stichting IJssellandschap

INLEIDEND

De Stichting IJssellandschap is in zijn huidige opzet ontstaan in 1986, maar de geschiedenis van de stichting gaat terug tot de 13^e eeuw. De Stichting IJssellandschap beheert de bezittingen die gedurende eeuwen in ruil voor zorg zijn nagelaten aan verschillende 'huizen' (weeshuizen en gasthuizen) door inwoners van Deventer. Doordat de gronden telkens zijn overgenomen van verschillende eigenaren is er sprake van verspreide ligging van de bezittingen rondom Deventer. Het totaal aan bezittingen van ca. 3.500 hectare beslaat bossen, cultuurgroonden en natuurterreinen met de daarbij behorende opstallen. Vanaf 1986 is het bezit nog aanzienlijk uitgebreid, onder andere met de landgoederen De Hoek, De Haere en Het Schol. In 1996 is ruim 950 hectare van de gemeente Deventer overgenomen

Kerngegevens

Opp:	4000 ha
Aantal inw:	114.000
Start:	1986
Status:	doorlopend
Budget:	1 miljoen euro per jaar

De doelstelling is de huidige bezittingen op een, voor de inwoners van de gemeente Deventer, maatschappelijk optimale wijze te beheren. Het beheer van de stichting is gericht op twee belangrijke peilers: aan de ene kant duurzame ontwikkeling van landbouw, bosbouw en recreatie, aan de andere kant behoud van landschappelijke, culturele en natuurlijke waarden.

De stichting IJssellandschap heeft middelen en mogelijkheden om het één en ander voor elkaar te krijgen en heeft ook ambities. De afgelopen jaren is ze er telkens in geslaagd om een vernieuwend project in het buitengebied van Deventer te realiseren. Toch heeft ze niet de bekendheid bij het Deventer publiek die ze wel zou willen hebben en ook vanuit de hogere overheden moet ze haar plek in beleidsmatige zin als terreinbeherende instantie ten aanzien van andere organisaties telkens bevechten. De Stichting IJssellandschap werkt daarom hard aan zowel haar naamsbekendheid als aan haar imago dat ze graag wil hebben in de streek. De visie van de stichting is schriftelijk en in beeld vevat in de publicatie 'Toegewijd Landschap'. De bijbehorende missie wordt sinds enkele jaren actief uitgedragen onder andere in door de stichting georganiseerde bijeenkomsten en door middel van de stand waarmee ze bij allerlei evenementen aanwezig is.

De visie kan als volgt kort worden samengevat:

- Wederkering, mens versus landschap
- People + profit + planet + passion
- Voortdurende energie en aandacht, waarop jarenlang constant op wordt doorgegaan
- Gedragen door de gemeenschap en vanuit de streek
- Uitnodigend en wervend

VERNIEUWEND

Een landgoedeigenaar met als hoofddoelstelling het maximaliseren van het maatschappelijk rendement van bezittingen ten behoeve van grotendeels de stedelijke bevolking. Dit alles onder de voorwaarde dat ze goed voor haar verpachters wil zijn.

De Stichting IJssellandschap werpt zich niet alleen op als belangenbehartiger van natuurwaarden en landschappelijke waarden, maar werkt er ook aan om de stedelijke bevolking bij discussies over zowel inrichting en gebruik van het landelijk gebied als de relatie stad en land te betrekken. De stichting wil een belangrijke faciliterende rol spelen in regionale discussies en streeft er daarbij naar veel verschillende organisaties en bevolkingsgroepen bij de discussies te betrekken.

Veel van de vernieuwende activiteit is aanwezig in de afzonderlijke projecten, waarbij de landgoedeigenaar samen met particulieren tracht tot innovatieve projecten met brede doelstelling te komen. Bij de projecten is veelal nieuwe economische kwaliteit gekoppeld aan behoud of ontwikkeling van landschappelijke en cultuurhistorische waarden (beter boeren bed, natuurderij, ecologische geitenboerderij enz.).

ACTOREN

Door de grote diversiteit in eigendommen is het vanzelfsprekend dat de stichting met vele partijen moet samenwerken. De eigendommen bestaan uit bossen, landgoederen, natuurgebieden, landbouwgronden en vele hoeven en andere gebouwen. Elk eigendom trekt vanzelf ook bijpassende actoren aan. Bij de vele actoren valt te denken aan verschillende gemeenten, provincie Overijssel, waterschappen, LTO Noord, verenigingen, bewoners etc. Uiteraard vervult de stichting ook zelf de rol van actor, zoals bij het 'ruimte voor de rivier' vraagstuk.

SUCCESFACTOREN EN LEERPUNTEN

De uitwerking van 'Toegewijd Landschap' is haalbaar aan de hand van verschillende plannen. Zo worden verschillende landgoedvisies opgesteld. Door met verschillende thema's te werken, krijgt elk landgoed een eigen identiteit. Een geslaagd voorbeeld is landgoed Kranenkamp met het thema stilte.

Het succes van de stichting kan schuilen in de werkhouding. Er wordt met toewijding gewerkt in de zoektocht naar financiële middelen en stakeholders, waarbij communicatie met overheden centraal staat. Een duidelijke visievorming en visie-uitvoering moet zorgen voor een goede communicatie. Tevens is elk jaar de focus gericht op één 'hoofdproject'. Voorbeelden hiervan zijn het 'beter boeren bed' en een geitenboerderij. Hierdoor wordt de kans op kwalitatieve en duurzame resultaten vergroot. Dit kan alleen door bewust de tijd te nemen voor projecten en het juiste moment af te wachten wanneer met een bepaald project gestart wordt.

Bij vernieuwende projecten is de wil bij de gemeente Deventer aanwezig, maar de werkhouding in de praktijk blijkt weerbarstiger te zijn. Dit blijkt ook uit het Reconstructie Spel, wat door de stichting is ontwikkeld. De stichting wordt gezien als gelijkwaardige beleidspartner en wil zich ook gaan bezighouden met het stedelijk gebied. Ook neemt het een rol in als het gaat om structuurvisies en structuurplannen, al is deze rol nog niet voor iedereen vanzelfsprekend. De erkenning van deze rol vraagt nog enige aandacht.

KANSEN EN GEVAREN

Een extra punt van aandacht is om na te denken over hoe het Deventerse bedrijfsleven (financiële) middelen kunnen geven ten behoeve van de te realiseren doelstellingen van de stichting. Wanneer het bedrijfsleven als partner meewerkt, kan dit extra kansen en mogelijkheden opleveren om nieuwe functies als recreatie en toerisme goed in te vullen. Ook liggen er nog kansen bij de Deventer bevolking. Er is nog onvoldoende bekendheid

Gevaren kunnen liggen in de vele activiteiten die in en om Salland plaatsvinden. Er moet oog gehouden worden voor andere actoren en partijen die zich inzetten voor Salland. Het zoeken naar 'de identiteit' moet zorgvuldig gebeuren. Wat voor de één de identiteit van Salland is, kan voor een ander geheel anders liggen. Om Salland nationaal op de kaart te zetten, moet met één stem over het gebied gesproken worden.

TOEKOMST

De stichting zoekt naar nieuwe functies voor haar grond en denkt aan recreatie, toerisme en cultuur. Een voorbeeld is het idee van 'beter boeren bed'. Ook zijn verschillende fiets- en wandelroutes uitgestippeld om zodoende een impuls aan de vitaliteit van het landelijk gebied te creëren.

Naast het creëren van meer naamsbekendheid voor Salland, werkt de stichting ook nadrukkelijk aan haar eigen naamsbekendheid. De stichting wil groeien in haar rol als spreekbuis voor de bevolking. Door meer naamsbekendheid en een helder imago kan hieraan gestalte worden gegeven. Stands, netwerkdagen en contactdagen zijn middelen die ingezet worden.

5. Ontwikkelingsplanologie in Zeeuws Vlaanderen

Workshop geleid door Mart ten Braak, projectbureau gebiedsontwikkeling gemeente Sluis

INLEIDEND

De gemeente Sluis ligt in west Zeeuws-Vlaanderen en telt bijna 25.000 inwoners. De grootste kern, de oude vestingstad Sluis, heeft 5000 inwoners. De overige 20.000 zijn verdeeld over 13 kernen en 100 gehuchten. De gemeente kent een stagnerende bevolkingsgroei en er is sprake van vergrijzing en ontgroening.

Kerngegevens

Opp:	30.843 ha
Aantal inw:	25.000
Start:	jan. 2003
Status:	doorlopend
Budget:	

De gemeente Sluis kent een lange en interessante historie met op ontwikkeling gerichte planologie. In deze workshop wordt afgevraagd wat de sterke en zwakke punten, kansen, knelpunten en andere belemmeringen zijn. Ook is aandacht voor de rol die ontwikkelingsplanologie kan spelen bij vraagstukken als een stagnatie van de bevolkingsgroei en vergrijzing. Het doel van deze workshop is dan ook om inzichten te verschaffen in hoe West Zeeuws-Vlaanderen gebruikt maakt van de mogelijkheden die ontwikkelingsplanologie met zich mee brengt.

De gemeente Sluis is een SGB-gebied (Subsidieregeling Gebiedsgericht Beleid). Het is aangewezen als nationaal landschap en als proefgebied voor ontwikkelingsplanologie ¹⁵. Beiden zijn gerealiseerd door middel van een ontwikkelingspilot. In deze pilot is de gemeente inhoudelijk verantwoordelijk, terwijl de provincie het procesmatig voor het zeggen heeft. Er is getracht bevolkingsgroei te realiseren en de economie te ontwikkelen door uitbreiding van recreatieve mogelijkheden en door middel van kwaliteitsverbeteringen van zowel de landschappelijke omgeving als verblijfsmogelijkheden.

Voordat de gemeente Sluis officieel met ontwikkelingsplanologie aan het werk gaat, komt de werkwijze van één van zijn voorgangers, de gemeente Oostburg, overeen met ontwikkelingsplanologie. Zonder dat de Zeeuws Vlaamse gemeenten het al die tijd op die manier hebben benoemd, is er een lange staat van dienst op het gebied van ontwikkelingsplanologie ontstaan. Door de opgedane ervaring wordt de gemeente Sluis nu zelfs op rijksniveau als belevingsexpert gezien, aldus Ten Braak.

De gemeente Sluis wil verder gaan op de ingeslagen weg van ontwikkelingsplanologie. Hiervoor zijn een aantal redenen:

- De gemeente wil de ruimte bottom-up en niet top-down bewerken.
- Door ontwikkelingsplanologie heeft West Zeeuws-Vlaanderen zich op de kaart in Den Haag kunnen zetten
- Het rijk wordt erbij betrokken om op terug te kunnen vallen als dat nodig is. Het Rijk moet overtuigd worden dat ze niet de spelregels tijdens het spel moeten veranderen en het wordt tijd dat de schotten tussen de ministeries weg vallen.

¹⁵ Ontwikkelingsplanologie is een manier van werken die het uitvoeren van ruimtelijke visies, plannen en projecten meer centraal stelt. Kenmerken van ontwikkelingsplanologie zijn dat er uitgegaan wordt van kansen die zich voor doen, van wat mogelijk is en dat met de juiste partijen duidelijke afspraken worden gemaakt over wie wat wanneer en waar gaat doen.

VERNIEUWEND

Vanaf 2000 is gestart met de gebiedsgerichte benadering. De planvormingsfase is afgerond en de uitvoering wordt ter hand genomen. Het gebiedsplan, dat aan de basis van de pilot staat, is van onder af aan op basis van initiatief vanuit lokale organisaties ontstaan. Het ZLTO neemt het initiatief door een ontmoeting te organiseren van drie vertegenwoordigers van landbouw, natuurontwikkeling en recreatie. Deze vertegenwoordigers komen tot de ontdekking dat ze een gemeenschappelijk doel nastreven. Dit is de aanleiding geweest om samen een plan te maken en om dit plan vervolgens naar de gemeente te sturen. Aan de hand van dit plan start de gemeente een traject met veel verschillende partijen. Dit traject leidt tot een overzicht van maatschappelijke en ruimtelijke ordening gerelateerde problemen. De probleemomschrijvingen vormen de basis voor het opstellen van concrete projecten. Alles wordt vastgelegd in een gebiedsplan (structuurvisie), met daarbij een samenwerkingsplan en een samenwerkingsintentie. Gedurende het traject ondersteunt de provincie met geld en menskracht in het kader van gebiedsgericht werken (SGB).

In de beginfase is de intentie aanwezig om samen (particulier en overheden) een project te ontwikkelen dat concreet gaat om kustverdediging, 54 hectare verblijfsrecreatie, 300 ha. natuurontwikkeling en verbetering van de infrastructuur. Deze resultaten zijn na enkele jaren ook nagenoeg bewerkstelligd¹⁶

Na het uitspreken van de intentie om samen te werken zijn de volgende stappen gevolgd:

- 1^e stap: Het samen bijeen brengen van geld, waarna een vlekkenplan is opgesteld.
- 2^e stap: Het uitvoeren van een MER/SMB, waarbij er sprake is van samenwerking tussen overheid en particulier.
- 3^e stap: Het maken van goede afspraken over hoe er verder wordt gegaan.
Discussiepunten zijn bijvoorbeeld of er een PPS-constructie moet komen en in hoeverre de overheid risicodragend participeert.

Naast het vernieuwend werkzaam zijn in de planvorming (ja-mits-principe) is de gemeente ook vernieuwend ten aanzien van de uitvoering. Echt nieuw is het rood voor groen principe wat één van de uitgangspunten van het gebiedsplan is. Initiatiefnemers mogen pas bouwen als ook geïnvesteerd wordt in groen. Indien mogelijk sluit de extra recreatienatuur aan op de plannen van de ondernemers. Een voorbeeld hiervan is de uitbreiding van een camping met 4 ha. De ondernemer betaalt € 120.000 en de gemeente legt 8 ha. natuur aan. Binnen de gemeente Sluis wordt in dit geval ook gesproken over maatwerkcontracten. Het zijn kleine PPS-contracten waarbij ondernemer en gemeente garant staan voor de gemaakt afspraken.

Een ander voorbeeld van vernieuwend bezig zijn in de uitvoering is 'de koeien in de wei regel', waarbij eisen aan veehouders t.a.v. de weidegang zijn gekoppeld aan het bestemmingsplan. Deze regeling is minder het gevolg van het gebiedsgericht beleid en is eigenlijk vooral voortgekomen uit de hobby van een ambtenaar binnen de gemeente, aldus Ten Braak.

ACTOREN

De gemeente heeft samen met veel verschillende partijen een gebiedsplan vastgesteld en daaraan een samenwerkingsplan en samenwerkingsintentie gekoppeld. De volgende partijen zijn betrokken bij de samenwerkingsvormen: Provincie Zeeland, gemeente Sluis (en de voorgangers: Sluis-Aardenburg en Oostburg), het Waterschap, Recron (vereniging

¹⁶ De resultaten zijn: 290 ha. natuurrecreatie, 154 kilometer natuurvriendelijke oevers, 168 ha. camping-uitbreiding met maximaal 33 eenheden per ha. en rood voor groen.

van recreatieondernemers Nederland), Kamer van Koophandel, Natuur- en milieuorganisaties (o.a. Staatbosbeheer, Stichting Landschapsbeheer Zeeland en Het Zeeuws Landschap), Dienst Landelijk Gebied en Rijkswaterstaat. De organisatie van het project ligt in handen van een gebiedscommissie (bestuurlijk vlak), een ambtelijke coördinatiegroep en verschillende werkgroepen.

SUCCESFACTOREN EN LEERPUNTEN

Een belangrijke succesfactor van ontwikkelingsplanologie is dat alle bevindingen helder moeten zijn waarbij 'de mensen centraal staan'. Afwegingen van de maatschappelijke dynamiek is hierbij essentieel. Problemen die zich op grotere, landelijke schaal voordoen, zoals in de landbouw en visserij, hoeven niet per sé in Zeeuws Vlaanderen opgelost te worden. Er kan dan ook meer waarde aan het landschap toegekend worden.

Binnen het proces moet helder zijn wie de regie heeft, wie de baas is en vooral waarover. Leidende politici met geduld voor de lange termijn hebben een belangrijk aandeel in het wel of niet slagen van de plannen. Onderdeel hiervan is het luisterend oor dat de gemeente heeft richting de achterban.

Het instrument ontwikkelingsplanologie draait om mensen waarin men moet durven investeren. Aanbevelingen zijn om een grondbank te maken om sterk te staan. Ook moeten plannen met elkaar verbonden worden. Verbindt daarbij een plan aan geld en verantwoordelijkheid, maak maatwerkcontracten met ondernemers (kleine PPS-jes) en stuur niet vanuit traditionele restrictieve kaders.

In het gebied is een grondbank opgezet. Gemeente en met name de provincie doen daar een flinke duit in het zakje. Het blijkt maar weer dat echte macht in het eigendom zit. Zonder een grondruilbank bereik je niks. Plannen worden gemaakt met eigendom.

Als succesfactor mag ook genoemd worden de afstemming tussen de gemeente en de provincie. De rolverdeling van het gebiedsgerichte beleid vanuit rijk en provincie is op voorhand niet ingesteld op regio's die enkel het gebied van één gemeente beslaan. Hoewel er sprake is geweest van moeilijkheden qua afstemming, is het niet zo geweest dat men zich daar al te veel heeft door laten afleiden. Er is gekozen voor een pragmatische benadering en daar waar men elkaar kan ondersteunen is dat gebeurd.

KANSEN EN GEVAREN

Er liggen veel kansen binnen de maatschappij zelf. Het is belangrijk om goed te anticiperen op de maatschappelijke dynamiek. Hieruit valt veel af te leiden over welke koers en ontwikkelingen gewenst zijn. De kans op succesvol gebiedsgericht werken wordt hierdoor vergroot. Daarbij moet er een focus zijn op mensen die durven vernieuwen. Innovatieve mensen brengen vernieuwde inzichten mee en kunnen de vaak bijpassende bevlogenheid overbrengen op andere participanten.

Er ligt veelal nog winst te behalen binnen de subsidiestromen. 'Wij hebben gebruik gemaakt van het "wij zijn klein en jullie zijn groot" principe. Ten Braak geeft aan: 'Ik heb een perfecte collega als het gaat om het bespelen van het subsidienetwerk. Vaak zijn er meer subsidie mogelijkheden beschikbaar dan bekend is.'

Gebiedsgericht werken houdt in dat medewerkers vanuit de functionele afdelingen vrij gemaakt moeten worden ten behoeve van het gebiedsgericht werken. Tot nu toe is dat veelal een beetje uit de losse hand gegaan. Dergelijke projecten hangen vaak af van het initiatief en enthousiasme van mensen op zowel bestuurlijk als ambtelijk niveau. Men

moet alert zijn op het meekrijgen van de juiste mensen op de juiste plaatsen en uiteraard op het juiste tijdstip binnen het proces. De uitvoering en het beleid moet gescheiden blijven.

TOEKOMST

Er zijn twee grote projecten in voorbereiding (fase planvorming). De eerste is 'Sluis aan Zee'. Hierbij gaat het om Sluis te verbinden met zee. Maatregelen zijn het aanleggen van een haven, een sluis, de bouw van 300 woningen, een grote golfbaan en natuurontwikkeling. Het doel is de achteruitgang van de kern Sluis (gevolgen van o.a. de euro en kooptoeisme) te keren. Het project is gebaseerd op regionale investeerders.

Het tweede project is 'Waterdunnen'. Onderdelen uit dit plan zijn het versterken van de zeewering, het verplaatsen van een camping met 700 eenheden, de bouw van 400 zomerwoningen, de realisatie van 100 ha recreatienatuur (openbaar) en 100 ha 'donkergroene' natuur (ter compensatie tweede verdieping Westerschelde). In deze samenwerking zijn betrokken de provincie, gemeente, het waterschap, Zeeuws Landschap en de Molecatengroep. De uitvoering vindt plaats in het kader van SGB-beleid. Bij dit project wordt van buitenaf extra aandacht gevraagd voor natuurbeheer door agrariërs. Wanneer zij gronden verkopen, is het jammer wanneer zij hun kennis over het betreffende gebied niet meer kunnen inzetten. Verkoop in ruil voor beheer biedt meer draagvlak voor de plannen en geeft agrariërs nieuwe bestaansmogelijkheden.

'Nog erger zijn landschapsarchitecten: zitten er twee op een bankje, kijken naar het landschap en zegt de één: "die twee wolkjes daar moeten iets naar rechts".

6. Het LOP als stimulans voor samenwerking tussen gemeenten in Noordoost Twente (plus Twenterand)

Workshop geleid door Peter Brokke, bureau Eelerwoude

INLEIDEND

LOP staat voor Landschapsontwikkelingsplan. Hierin wordt beschreven welke concrete initiatieven mogelijk kunnen bijdragen aan de identiteit en kwaliteit van het landelijk gebied. Het LOP zelf heeft geen juridische status, maar het kan wel sturing geven aan bijvoorbeeld bestemmingsplannen. Daarin zijn de ambities wel juridisch vastgelegd. Het is een nieuw instrument, waar op dit moment de eerste ervaringen mee opgedaan worden. Eelerwoude vervult de rol van projectleider van het LOP Noordoost Twente. Dit is een gebied met hoge landschappelijke kwaliteiten, onder andere zichtbaar in de vorm van beekdalen, bosjes en houtwallen en stuwwallen.

Kerngegevens

Opp:	52.000 ha
Aantal inw:	134.000
Start:	2004
Status:	in ontwikkeling
Budget:	33 miljoen voor 10 jaar

De gemeente Tubbergen heeft het initiatief in dit gezamenlijke LOP. Door de samenwerking met andere gemeenten draagt het Rijk 75% bij in de kosten. Bij geen onderlinge samenwerking zou de bijdrage 'slechts' 50% zijn van de totale kosten (regeling BOL¹⁷). De betrokken gemeenten hebben in het kader van ILG een verzoek van ongeveer 33 miljoen euro neergelegd bij de provincie Overijssel. Dit budget is voor een periode van 10 jaar.

VERNIEUWEND

Het LOP moet niet als vervanger van het bestemmingsplan worden gezien. Het bestaande beleid, voornamelijk het reconstructieplan, dient als basis voor het LOP. Het kan samen met het beeldkwaliteitsplan en de welstandnota een bouwsteen vormen voor het bestemmingsplan. Het huidige landschapsbeleidsplan en het landschapsstructuurplan worden vervangen door het LOP, waarbij het LOP verder inzoomt op ontwikkelingen van en in het landschap. Daarnaast richt het zich enerzijds meer op een integrale benadering, maar is het anderzijds, ook gericht op uitvoering van projecten.

De LOP heeft niet als doel over ieder perceel afzonderlijk uitspraken te doen. Het gaat meer om een totaaloverzicht van de kwaliteiten en de toekomstvisie voor behoud en ontwikkeling daarvan. Daarbij is het van belang om veel aandacht te geven aan cultuurhistorie, bijvoorbeeld aan de aanwezige landschapselementen en de infrastructuur.

ACTOREN

Het opstellen van een LOP is een interactief proces. Eelerwoude wordt bij het maken van het LOP begeleid door een projectgroep, met daarin onder andere de betrokken gemeenten Tubbergen, Losser, Dinkelland, Oldenzaal en Twenterand, Waterschap Regge & Dinkel, Provincie Overijssel, LTO Noord, Landschap Overijssel en Het Oversticht (cultuurhistorie). Lokale maatschappelijke organisaties zoals IVN-afdelingen en lokale landbouworganisaties leveren advies via een klankbordgroep. Het accorderen van het

¹⁷ Besluit Ontwikkeling van Landschappen, Staatscourant nr. 218 van 9 nov. 2001

LOP gebeurt door een stuurgroep, die uit wethouders van de vijf betrokken gemeenten bestaat. Uiteindelijk keuren de betrokken gemeenteraden het LOP goed.

SUCCESSFACTOREN EN LEERPUNTEN

Het opstellen van een LOP is een kwetsbaar proces. Dat lukt alleen als het proces volkomen transparant is: informatie is voor iedereen beschikbaar, achtergronden van keuzes zijn voor iedereen helder, mensen komen hun afspraken na. Alleen dan ontstaat een basis voor wederzijds vertrouwen.

Inleider Brokke hanteert vier P's die van belang zijn bij een soepel lopend proces. Partijen (betrek de juiste mensen); Plannen (de afspraken en voornemens); Pecunia (voldoende geld om plannen te kunnen realiseren); Proces (aandacht voor samenwerking en communicatie).

KANSEN EN GEVAREN

Samenwerking heeft een belangrijke meerwaarde. Het betreffende gebied is landschappelijk een eenheid en door het opstellen van een gezamenlijk LOP kun je die eenheid bewaren en versterken. Een gezamenlijk LOP levert meer subsidie op, maar daar staan ook meer kosten tegenover vanwege een ingewikkelder proces. Een LOP voor een afzonderlijke gemeente kan meestal sneller worden opgesteld.

Valkuilen die zich nogal eens voordoen zijn bijvoorbeeld:

- het gebrek aan bestuurlijke betrokkenheid (wethouders laten niet altijd zien dat ze enthousiast zijn over de plannen);
- de aanwezigheid van oud zeer (eerdere plannen die niet zijn gerealiseerd of niet tot de beoogde doelen hebben geleid);
- of een gebrekkige terugkoppeling vanuit deelnemers aan het proces naar de achterban.

Dit alles kan ertoe leiden dat de achterban een informatie-achterstand krijgt en niet betrokken wordt bij de keuzes die worden gemaakt. Dan is er een groot risico op weerstand.

Veel van de genoemde valkuilen kunnen leiden tot vertraging van de plannen. Dit is helaas ook het geval bij het LOP Noordoost Twente. De vertraging is wellicht te herleiden tot de aanwezigheid van al zoveel plannen rondom het landelijk gebied (in totaal zijn er in het gebied al 15 jaar vormen van regionaal beleid in ontwikkeling). Het Nationaal Landschap, de reconstructie, het regionaal samenwerkingsverband en het SGB-gebied maken dat een LOP niet meer als geheel vernieuwend wordt gezien. Door de 'planmoeheid' is het steeds moeilijker om de burgers en ondernemers warm te krijgen voor het LOP. Het zal afhangen van de beschikbare gelden uit het ILG of de bestuurders wel of niet enthousiast blijven. Voorkomen moet worden dat nieuwe plannen als 'het zoveelste plan' worden beschouwd. Nieuwe plannen moeten ook daadwerkelijk iets toevoegen aan reeds bestaande plannen.

ACTUELE ONTWIKKELINGEN

Op dit moment bevindt het proces zich in de analysefase. De analyse bestaat, naast een analyse van het landschap en de plannen die er reeds liggen, uit interviews met de gemeenten en het waterschap. Deze interviews worden als input gebruikt voor het opstellen van het LOP. In maart 2006 is een expertmeeting gehouden met experts uit het vakgebied om het plan op het gewenste ontwikkelingsniveau te brengen. Het starten van

een landschapsfonds is tevens een serieuze optie. De plannen hiervoor zijn nog in een vroeg stadium.

Zie ook www.eelerwoude.nl

7. Bedrijfsverplaatsingen als startpunt in de pilot Neede-Borculo

Workshop geleid door Bertus Hesselink, GLTO Berkelland

INLEIDEND

Door grote veranderingen in het landelijk gebied van de gemeente Neede-Borculo, is op dit moment nog 1/3 deel van de 'oorspronkelijke' 400 boerderijen in bedrijf als boerderij. In tien jaar tijd is het aantal met gemiddeld 3,6% per jaar afgenomen, terwijl het landelijke percentage 2,5% bedraagt. De grote afname heeft vooral te maken met de relatief vele kleine gemengde bedrijven in het gebied. Zij hebben het moeilijk met de strenge wet- en regelgeving. In Neede-Borculo daalde het aantal kleine gemengde bedrijven dan ook gemiddeld met 7% per jaar. Factoren als verdroging, het grondtekort en de realisatie van de EHS dragen ook bij aan de noodzaak van bedrijfsverplaatsingen.

Kerngegevens

Opp:	10.000 ha
Aantal inw:	± 22.500
Start:	1995
Status:	in uitvoering
Budget:	revolving fund van 4,5 miljoen euro, en daarnaast jaarlijks gemiddeld te besteden 1 a 1,5 miljoen.

In 1995 krijgt het gebied Neede-Borculo de status van milieuzorggebied¹⁸, ook wordt de aanduiding strategisch actiegebied wel gebruikt. De Stichting Milieuzorggebied Neede-Borculo, samengesteld uit betrokken actoren in het gebied, wordt opgericht om invulling te geven aan de status van het milieuzorggebied. De stichting heeft als ambitie de voor het gebied tot doel gestelde milieunormen versneld te realiseren. Daarnaast wil de stichting een actieve bijdrage leveren aan de realisatie van de reeds begrensde reservaat- en natuurontwikkelingsgebieden, het ontwikkelen van een sterke en duurzame landbouw, het versterken van de landschappelijke structuur, het uitvoeren van anti-verdrogingsmaatregelen en het ontwikkelen van recreatieve mogelijkheden.

Mede ter uitvoering van de plannen van de Stichting Milieuzorggebied Neede-Borculo is er een sprake van een initiatief tot vrijwillige kavelruil. De Stichting Vrijwillige Kavelruil wordt opgericht. Na enkele jaren wordt het initiatief omgezet in een kavelruil+ (verbreding doelstelling). De Stichting Vrijwillige Kavelruil wordt in 1999, in het kader van een pilotproject, omgezet in een subcommissie van de gebiedscommissie van de reconstructie.

De keuze voor de pilot in Neede-Borculo kent een aantal redenen:

- Het gebied kampt met een stapeling van problemen die karakteristiek zijn voor Gelderse concentratiegebieden.
- Door de voorgeschiedenis is er een hecht gebiedsproces op gang gekomen. Hierdoor is de communicatie in het gebied en met het gebied goed mogelijk.
- In het gebied is draagvlak voor een snelle integrale planvorming en uitvoering.
- In het gebied is bestuurlijk draagvlak om vooruitstrevend te handelen.
- Er is voldoende kennis in en over het gebied aanwezig om tot snelle en gedragen planvorming te komen.

In het plan, dat aan de basis van het pilotproject heeft gelegen, worden een aantal kansen voor het gebied omschreven. Het ondernemerschap, een mooi vitaal landschap, nieuwe routestructuren (i.v.m. toerisme), ruimte voor meerdere en andere functies en draagvlak vanuit de streek worden als sterke punten genoemd. Voor het plan heeft de gebiedscommissie zich zeven opgaven gesteld, waaronder: water, landbouw, nieuwe

¹⁸ Vorm van gebiedsgericht beleid midden jaren 90 door Ministerie VROM en provincies. Qua status valt het volgens Bertus Hesselink net iets onder de WCL-status (Waardevol Cultuur Landschap).

economische dragers en recreatie. Dit kan gerealiseerd worden door aankoop en verplaatsing van boerderijen, integrale herverkaveling, inrichten van natuurgebieden, stimulering van particulier beheer van natuurgebieden, de reductie van milieubelasting en de verbetering van de leefbaarheid van het buitengebied.

Zeer opvallend bij de aanpak van de pilot Neede-Borculo is het bereiken van de doelen met een hoog ambitieniveau na 10 jaar i.p.v. de 12 jaar die er voor getrokken is. Voorts is het interessant te vernemen dat de pilot voor het gebied is uitgroeid tot een structureel gegeven.

VERNIEUWEND

Vernieuwing treedt onder andere op bij bedrijfsverplaatsingen. In eerste instantie vinden deze verhuizingen plaats naar meer geschikte plaatsen binnen de gemeente, daarna wordt naar plekken gezocht binnen Nederland en uiteindelijk vergroot het zoekgebied zich tot de wereld. Eén bedrijf is mede dankzij het gebiedsgericht beleid terecht gekomen in Australië. Een ander voorbeeld van vernieuwing betreffen regels voor sloop van voormalige agrarische gebouwen. Er hoeven geen sloopkosten te worden betaald als er een bepaald bedrag in de EHS wordt gestopt¹⁹. Op deze verschillende manieren kunnen (andere) agrariërs doorgroeien en ontstaan er nieuwe functies zonder dat dit ten koste gaat van de ruimte voor natuur en recreatie.

In de diverse (in de tijd) pilots in Neede-Borculo wordt gebruik gemaakt van deskundigen van buiten het gebied. De uitvoering van de projecten is echter voor een deel in handen van mensen vanuit het gebied die op professionele basis werken. Zo zijn de projectcoördinator en de leden van de kavelruilcommissie voornamelijk agrariërs uit het gebied die op basis van een onkostenvergoeding werkzaamheden uitvoeren. Deze vergoeding dekt de kosten die nodig zijn om de afwezigheid van het bedrijfshoofd op het agrarisch bedrijf op te vangen.

De pilotstatus leidt er toe dat vanuit het rijk, provincie en DLG deskundigheid ter beschikking wordt gesteld. Voor wat betreft de financiën wordt geput uit verscheidene bronnen, zoals de EU, provincie, bedrijven en particulieren. De stapeling van enkele subsidies leidt er toe dat er een afzonderlijk fonds voor gebiedsontwikkeling is ontstaan van 4,5 miljoen euro. De pilot Neede-Borculo krijgt de mogelijkheid om dit fonds als een revolving fund te gebruiken. Het geld wat weer terugkomt, kan wederom gebruikt worden ten behoeve van de gebiedsontwikkeling. Inmiddels is het bedrag van 4,5 miljoen euro al verscheidene keren uitgegeven (Volgens Hesselink al meer dan tien maal).

ACTOREN

Tientallen lokale organisaties zijn actief bij het project betrokken. Nadrukkelijk worden bovenlokale organisaties als het gaat om belangenbehartiging gemeden.

De initiatieven t.a.v. het milieuzorggebied en de ruilverkaveling samen zijn de ideale opmaat naar een organisatie die past bij een reconstructiepilot. De twee stichtingen (Stichting Milieuzorggebied en de Stichting Vrijwillige Kavelruil) gaan ten behoeve van de reconstructie een 'Personele Unie' aan in de vorm van een gebiedscommissie. De gebiedscommissie is een stuurgroep met een brede samenstelling van afgevaardigden van verschillende overheden en belangenorganisaties uit het gebied. De

¹⁹ Bij realisatie van 5 vierkante meter natuur wordt de sloop van 1 kuub asbesthoudende ruimte vergoed.

gebiedscommissie laat zich adviseren door professionele deskundigen van binnen en buiten het gebied (adviserende leden).

Het projectteam, ingesteld om de plannen te ontwikkelen en geschikt te maken voor uitvoering, bestaat uit drie leden van de provincie, twee leden van DLG, een lid van LNV, een lid van LTO Noord provinciaal en een lokale afgevaardigde van het LTO Noord.

Dagelijkse leiding ten aanzien van uitvoering van projecten is nu in handen van een driemanschap, bestaande uit voorzitter van de gebiedscommissie, een vanuit de gemeente toegevoegde medewerker (gebiedsmakelaar) en een medewerker dienst landelijk gebied.

SUCCESFACTOREN EN LEERPUNTEN

De aanwezigheid van de juiste mensen op de juiste plekken is een belangrijke voorwaarde voor succes. Bij het gebiedsgericht werken in Neede-Borculo is aan deze voorwaarde voldaan door bijvoorbeeld een gebiedscoördinator (Bertus Hesselink) aan te stellen die agrariër is en uit het gebied zelf komt. Als aanspreekpunt is hij toegankelijk voor bewoners wat zijn waarde heeft voor het interactieve proces. Gekoppeld aan de succesfactor 'de mens' is het overkoepelende begrip vertrouwen. Vertrouwen is een gezamenlijke noemer voor een aantal te onderscheiden succesfactoren:

- De natuurdoelstellingen hebben altijd voorop gestaan. Er is ondanks het ontbreken van vertegenwoordigers van natuur- en milieubelangen in de projectgroep nooit getornd aan de uitgangspunten. Na verloop van tijd leverde dit veel goodwill op bij natuurorganisaties.
- Zowel de coördinator als de leden van de commissie kavelruil komen uit de streek. Op deze manier wordt de gebiedskennis optimaal benut
- Er is een communicatiestrategie opgezet. Concreet: onder andere aanwezigheid van het kantoor in het gebied, een nieuwsbrief en een organisatie met op publiekgerichte activiteiten²⁰.
- Er is altijd een intensieve wisselwerking geweest met hogere overheden: provincie incl. DLG en het rijk. Ook zijn de door hogere overheden geboden mogelijkheden optimaal benut.
- Door de status als pilot en de daarbij behorende ondersteuning en contacten zijn er direct contacten ontstaan tot en met het niveau van de minister.
- Het gebied kent ruime potenties, waardoor een groot aantal verschillende projecten hebben geleid tot veel draagvlak.
- Er zijn gelijktijdig plannen in ontwerp en in uitvoering. Hierdoor worden gelijk de resultaten zichtbaar tijdens het werken aan nieuwe plannen.
- Ondanks de goede splitsing tussen afzonderlijke werkvelden (landbouw, natuur etc) zijn er gezamenlijke doelen geformuleerd. Onderling argwaan is niet aanwezig en samen wordt gewerkt om de gezamenlijke doelstellingen te behalen.
- Na een aanvankelijke sceptische en zelfs strijdbare houding t.a.v. de zeggenschap is de gemeente nu (mei 2005) volop bereid om mee te werken²¹.
- De aanwezigheid van een revolving fund.

Het uitvoeringsmodel 2003-2006 heeft, na goedkeuring van de provincie, in het algemeen goed gefunctioneerd. Enige wrijving is wel ontstaan door de neiging van VROM om projecten minutieus te bekijken, terwijl agrariërs liever op gebiedsniveau werken (aldus Bertus Hesselink). Positief is dat in het pilotproject na de denkfase, waarin gedacht is vanuit de lokale behoeften, direct is overgestapt op de uitvoeringsfase. De

²⁰ De pilot kent de 'lijfspreuk' Steureg vedan (rustig doordoen)

²¹ Het proces tot bestuurlijke schaalvergroting leidt er toe dat momenteel (najaar 2006) op de afdeling ruimtelijke ordening andere prioriteiten worden gegeven. De extra inzet die nodig is om dat wat eerst niet mogelijk lijkt te zijn (door kaders vanuit hogere overheden) toch mogelijk te maken wordt niet meer geleverd. Bron: lezing Bertus Hesselink, 13 okt. 2006.

eerder beschreven rol van Bertus Hesselink als gebiedscoördinator lijkt hierin zeer belangrijk en voor een groot deel bepalend voor het succes²².

KANSEN EN GEVAREN

Ondanks het feit dat de overheid achter de pilot en het daarvoor gevoerde beleid staat, is het diezelfde overheid die ook kan dwarsliggen. Conflicterend beleid van hogere overheden en deadlines die onverenigbaar zijn met andere verplichtingen vanuit het project zijn hier voorbeelden van. Zo is het voorgekomen dat de plek voor een nieuwe kavel gepland was in een landbouwontwikkelingsgebied. Enige tijd later tekende de inspectie van VROM protest aan, omdat het hier om een stiltegebied ging. Andere barrières doen zich voor als gevolg van de onverenigbaarheid van de voorwaarden i.v.m. EU-subsidies (D2-gelden) en verplichte onderzoeken die t.b.v. een bouwvergunning dienen plaats te vinden (cultuurhistorie en flora en fauna).

In eerste instantie zijn er vele mogelijkheden gecreëerd om op gebiedsniveau te werken. In een later stadium zijn dezelfde mogelijkheden ook weer ingeperkt, zoals de stagnatie in de realisering van de EHS. Bezuinigingsvoorstellen en de focus op ander beleid vanuit de overheid leiden tot een zoektocht naar alternatieven op bijvoorbeeld financieel vlak. Tijdens de zoektocht naar beleidsruimte en goedkeuring vanuit het beleid is het verstandig om vooral helder te hebben welk beleid van toepassing is (aldus Bertus Hesselink).

Een gevaar vanuit de overheid kan hierbij ook tot een kans leiden. Doordat de overheid bepaalde verantwoordelijkheden en toezeggingen afstoot, moet er gezocht worden naar alternatieven. Meer samenwerking vanuit de gebiedscommissie met het bedrijfsleven kan er bijvoorbeeld voor zorgen dat nieuwe plannen toch doorgang kunnen vinden op een wellicht beter fundament. Steun vanuit de overheid geldt veelal voor de korte termijn, terwijl het bedrijfsleven of andere aanverwante partners meer zekerheid voor de lange termijn kunnen bieden. Zij verbinden er hun naam aan en participeren meer vanuit commercieel oogpunt.

Volgens Hesselink doen er zich bij 9 van de 10 projecten problemen voor als gevolg van de stankwetgeving. De op handen zijnde aanpassing ten aanzien van deze wetgeving biedt kansen.

Afstemmingsproblematiek tussen het gebiedsgerichte werken en de afdeling ruimtelijke ordening is sinds de gemeentelijke herindeling vergroot. Een verbindende schakel in de vorm van een gemeenteambtenaar (gebiedsmakelaar) die gestationeerd is bij het gebiedsgericht werken biedt tot nu toe onvoldoende soelaas²³.

ACTUELE ONTWIKKELINGEN

Afgelopen jaar zijn twee verplaatsingstrajecten uitgevoerd, nadat er daarvoor ook al meerdere met succes zijn afgerond. Uit de herformulering van de doelstellingen voor de periode 2003-2007 blijkt dat de gekozen weg wordt voorgezet. Naast de boerderijverplaatsingen is er sprake geweest van een groot aantal andere projecten. Voorbeelden zijn natuurontwikkeling door Staatsbosbeheer, waterstaatkundige projecten, kerkepaden, zorgboerderijen en o.a. nieuwe bedrijvigheid in VAB (voormalige agrarische bebouwing).

²² Bestudering stukken en aanvullende gesprekken, o.a. bij de gemeente Berkelland, hebben mede geleid tot deze uitspraak.

²³ Het kantoor gebiedsgericht werken bevindt zich fysiek buiten het gemeentehuis in een pand op het industrieterrein.

Op dit moment loopt de termijn (12 jaar) voor de commissie Neede-Borculo bijna af (start in 1995). In de uitvoering is men in de afrondingsfase beland. In de nieuwe gebiedscommissie Berkelland wordt straks gestart met het opstellen van een gebiedsvisie. Volgens Hesselink liggen ook hier de kansen in het willen luisteren naar elkaar en rekening te houden met andermans belangen. Dit vervolg zal voor wat betreft de financiën verankerd zijn binnen het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG). De voorheen versnipperde subsidieregelingen en onduidelijke bestuurlijke verhoudingen moeten verleden tijd worden door de invoering van het ILG. Dit moet leiden tot het eenvoudig, snel en meer zakelijk bereiken van doelen in het landelijk gebied. Vanaf 1 januari 2007 wordt gestart met de uitvoering van het ILG en in Neede-Borculo zullen ze proberen er hun voordeel mee te doen.

'Het advies is: denken en meteen doen', en vooral Steureg vedan

8. Gedurfde experimenten in het ruimtelijk beleid'

Workshop geleid door Driek van der Vondervoort, burgemeester van de gemeente Boekel

INLEIDEND

De gemeente Boekel experimenteert met regels en procedures op ruimtelijk gebied, om te werken aan leefbaarheid en betrokkenheid. *'Ik werk voor onze inwoners, niet voor de provincie, of voor het rijk. Willen onze inwoners linksom, dan gaan we linksom. Inwoners bepalen hoe het er hier uit ziet.'*

In Boekel wordt hard gewerkt om de verantwoordelijkheid zoveel mogelijk bij de bewoners zelf te leggen. Regels en procedures moeten daarvoor zo weinig mogelijk belemmerend zijn.

Kerngegevens

Opp:	3.451 ha
Aantal inw:	9.400
Start:	2002
Status:	in uitvoering
Budget:	

Boekel streeft ernaar om bewoners zelf verantwoordelijk te maken. Bewoners hebben veel kennis en kunde, daar kan geen ambtenarenapparaat tegen op. Daar willen mensen ook wat mee doen, dat is het 'sociale goud' in een gemeenschap. Mensen zijn prima in staat om die verantwoordelijkheid op zich te nemen. De gemeente stelt daarbij de kaders en fungeert als een facilitair bedrijf. Als bewoners dat willen, moet je de spelregels binnen de gemeentelijke organisatie aanpassen.

VERNIEUWEND

Het opheffen van de welstandcommissie (vanaf 2004) is één van de veranderingen. Volgens Van der Vondervoort voegt een welstandscommissie niets toe aan de beeldkwaliteit van de gemeente. Daarnaast worden bouwvergunningen gemakkelijker verstrekt. Ze worden in Boekel ter plekke verstrekt mits het bouwplan is opgesteld door een gecertificeerd architect. De gemeente controleert achteraf of de bouwvergunningen voldoen aan het bestemmingsplan.

Een andere vernieuwing betreft de vaststelling van het bestemmingsplan mantelzorg. Hierdoor is het mogelijk om bijvoorbeeld een garage te verbouwen tot woning, waardoor mensen langer in hun eigen omgeving kunnen blijven wonen. Vaak gaat het om oudere mensen, die hun 'echte' huis hebben overgedragen aan één van hun kinderen en zelf de garage verbouwd hebben tot een kleine woning. Dit was tot voor kort illegaal, maar het bestemmingsplan mantelzorg geeft nu heldere kaders aan waarbinnen het bewonen van bijgebouwen toegestaan wordt.

Voor het kappen van bomen is niet altijd meer een vergunning nodig. Kenners hebben een overzicht gemaakt van 'te behouden bomen' in de gemeente. Die worden beschermd en mogen niet gekapt worden. Andere bomen mogen zonder vergunning en zonder melding gekapt worden. Zo behoud je kwaliteit zonder omslachtige procedures.

Verregaande delegatie van verantwoordelijkheid naar dorpen en wijken. Bij wijze van spreken 'dit is het budget en dit is de procesbegeleider en we horen over een tijdje wel of het dorp er uit gekomen is', concreet betreft dit het opstellen van een dorpsvisie en de bouw van een gemeenschapshuis in het dorp Venhorst .

ACTOREN

Binnen deze ontwikkelingen zijn de inwoners van Boekel dé actoren. Zij worden betrokken bij veranderingen binnen hun gemeente en krijgen meer dan elders de vrije hand en zeggenschap over hun eigen kavel. Ook gemeentelijke besluiten worden door hen getoetst. Voor de verbouw van het gemeentehuis stonden de ontwikkelaars voor de uitdaging om aan bewoners uit te leggen waarom hun plan het beste was van de in totaal vier plannen. De voorkeur van de bevolking kwam niet overeen met de voorkeur van de raad, maar de voorkeurvariant van de bevolking is wel uitgevoerd.

SUCCESSFACTOREN EN LEERPUNTEN

Het opheffen van de welstandscommissie is voor de burgemeester een succes. *‘We merken dat de woningen alleen maar mooier en beter worden, doordat de mensen mogen bouwen wat ze zelf willen.’*

Ook de bijwoningregeling binnen het bestemmingsplan mantelzorg lijkt zijn vruchten af te werpen. *‘Dankzij het bijwonen zijn ouderen langer in staat om zelfstandig te wonen, omdat hun kinderen een deel van de mantelzorg voor hun rekening kunnen nemen. Bijwonen leidt daarmee dus tot een kostenbesparing in de zorg en tot een betere sociale kwaliteit.’*

Een algemene beleidslijn is om zo veel mogelijk beslissingen te delegeren naar lokale gemeenschappen. Hierdoor worden de inwoners verantwoordelijk gemaakt voor hun eigen leefomgeving. Dit heeft in Boekel tot gevolg dat deze verantwoordelijkheid ook genomen wordt. Hiermee lijkt de algemene doelstelling van meer leefbaarheid en betrokkenheid haalbaar.

KANSEN EN GEVAREN

Binnen de gemeente Boekel liggen er vooral kansen voor de bewoners. Zij krijgen meer ruimte voor eigen initiatieven. Het zogenaamde ‘sociale goud’ komt zichtbaar naar de oppervlakte, omdat de kennis en kunde meer en beter benut wordt. Voor de gemeente Boekel levert dit meer betrokkenheid en draagvlak op voor nieuwe besluiten.

Door als gemeente teveel vrijheid neer te leggen bij de burgers is het moeilijk om, indien echt noodzakelijk, de kaders weer scherp te stellen. Zo worden de bouwvergunningen ter plekke verleend, maar vindt toetsing aan het bestemmingsplan naderhand plaats. Voldoet een bouwplan hier niet aan, dan moet de bouw gestaakt worden en worden de al gerealiseerde gebouwen afgebroken.

Verantwoordelijkheden geven aan burgers is gemakkelijker dan ze weer in te nemen. Dit gedurfde experiment zou niet moeten leiden tot een gemeentelijke spagaat, waarin de wens om vooruitstrevend te zijn niet zwaarder gaat wegen dan de realiteit.

ACTUELE ONTWIKKELINGEN

Na twee jaar ervaring met het loslaten van het welstandstoezicht kan Boekel terugkijken op een geslaagde opzet. De nieuwe manier van bouwen is succesvol. Er komen geen vreemde bouwaanvragen binnen, dit mede door de heldere bestemmingsplanvoorschriften en de eis om een gecertificeerd architect te gebruiken. Tevens komt het oude straatbeeld weer langzaam terug in Boekel, omdat er ruimte is om

te bouwen naar het vermogen van de eigenaren. Bij bouwontwikkelingen op grotere schaal (projectontwikkeling) is de gemeente nog wel betrokken, maar ook hierin zal in een later stadium de 'vrije hand' worden gegeven.

Of veel gemeenten dit voorbeeld van Boekel zullen volgen is afwachten. Op dit moment gaat de grotere gemeente Helmond beginnen met een dergelijk proces in een zeer divers samengestelde wijk.

Het voorbeeld van Boekel kan volgens de burgemeester overal toegepast worden. Het is zeker niet streekgebonden. Als je mensen verantwoordelijk maakt, dan nemen ze die verantwoordelijkheid ook.

Op 27 oktober 2006 wordt het nieuwe gemeenschapshuis van het dorp Venhorst opgeleverd. Het gehele voorbereiding en ontwikkeltraject heeft 4 jaar in beslag genomen. In vergelijking met soortelijke projecten in andere gemeenten kan dit niet lang worden genoemd. Ondanks, dat er in het begin toch onduidelijkheid is geweest over de financiële kaders is het dorp er uit gekomen. Tijdens de gemeenteraadsverkiezingen heeft enige commotie rondom het project wellicht bijgedragen dat het plaatselijk belang en tevens politieke partij Gemeenschapsbelang Venhorst een minder goed verkiezingsresultaat heeft behaald. Alles bij elkaar lijkt deze casus een sterk voorbeeld te zijn van wat er al niet mogelijk is door verantwoordelijkheid zo laag mogelijk neer te leggen.

Voorbeeldfunctie

Voormalig Minister Pechtold van Bestuurlijke Vernieuwing liet in april 2006 weten dat de gemeente Boekel in de ministerraad regelmatig genoemd wordt als lichtend voorbeeld in het schrappen van overheidsregels. Het verkleinen van de kloof tussen overheid en burgers kan gestalte krijgen door het nemen van dit soort maatregelen.

'De welstandscommissie bestaat uit een stelletje afgekeurde architecten. Ze opereren met een volstrekte willekeur.'

9. Vernieuwde initiatieven tussen Veluwe en IJssel

Workshop geleid door Tanja Knollema (Agrarische natuurvereniging Veluwe IJsselzoom) en Gerard Hendrix (Stichting IJsselhoeven)

INLEIDEND

De vereniging VeluweIJsselzoom (VIJZ) ontstaat door het bundelen van initiatieven in het landelijk gebied, zoals die rond 2000 aanwezig zijn in het gebied dat zich bevindt tussen de IJssel en de Veluwe. De missie die de VIJZ bij aanvang is meegegeven betreft een 'duurzame ontwikkeling op het platteland'. De basis voor deze ontwikkeling ligt daarbij in het agrarisch natuur- en landschapsbeheer. De VIJZ kent een zestal werkgroepen. Eén van de werkgroepen betreft de Stichting IJsselhoeven, opgericht in 2003.

Kerngegevens

Opp:	± 20.000 ha
Aantal inw:	± 50.000
Start:	2003
Status:	projectmatige aanpak structureel ingekaderd
Budget:	85.000 euro (Belvédère Project) 2 jr.

De Stichting IJsselhoeven, die bestaat uit acht bewoners/eigenaren van monumentale IJsselboerderijen, heeft nadrukkelijk zijn eigen vorm en zijn eigen ambitie gekozen. De groep bestaande uit de acht leden noemt zichzelf de initiatiefgroep of de projectgroep. De doelen richten zich op het behouden, beheren en benutten van historische boerderijen en erven in de IJsselvallei. Ook het verrichten van al wat daarmee verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn is een belangrijk doel waar al voortvarend invulling aan gegeven is.

De stichting is voortgekomen uit problemen die de leden veelal ervaren bij het onderhouden van de boerderijen. De boerderijen zijn niet aangepast aan het huidige gebruik en zowel boerderij als erf zijn te bewerkelijk. Financieel zijn aanpassingen en adequaat onderhoud niet altijd haalbaar en ontbreekt het aan kennis over op welke wijze ingrepen moeten plaatsvinden.

VERNIEUWEND

De projectgroep van de Stichting IJsselhoeven bestaat uit een gevarieerde groep. Zo zijn nog actief zijnde agrariërs, een gestopte agrariër die zich bezighoudt met plattelandsvernieuwing, bewoners die elders een agrarisch bedrijf hebben gehad en niet-agrariërs van buiten de streek deelnemers in de projectgroep. Het is hiermee een goede afspiegeling van de verhoudingen in het landelijk gebied. Bewoners vanuit de streek en bewoners van buitenaf zetten hierbij samen de schouders onder hun leefomgeving. Voorbeelden van spanningen tussen 'oorspronkelijke' bewoners en nieuwe bewoners zijn er genoeg. De Stichting IJsselhoeven laat met de samenstelling zien dat het ook anders kan.

Naast deze projectgroep is een klankbordgroep samengesteld uit regionale bestuurders, externe deskundigen en afgevaardigden van relevante partijen. Het nut van dit klankbord is naast de adviesfunctie gelegen in het opbouwen van een sterk netwerk rondom de Stichting IJsselhoeven.

Het Belvédère project 'IJsselhoeven, schakelen en verbinden' is voornamelijk opgestart om bewoners en geïnteresseerden bekend te maken met de stichting. Het project (budget 85.000 euro) was inhoudelijk gericht om meer te weten te komen over de boerderijen en over de geschiedenis van het gebied om vervolgens mensen enthousiast te maken om mee te werken met de stichting. Reeds beschikbare informatie en nieuwe

informatie over de hoeven, het erf en gebied is verzameld en verwerkt tot de uitgave 'IJsselhoeven in de IJsselvallei, behoud door verandering'.

ACTOREN

De actoren in deze initiatieven zijn voornamelijk de bewoners van de IJsselhoeven. Daarnaast wordt heel bewust aansluiting gezocht bij andere provinciale instanties en regionale en lokale verenigingen. Bij het 'project IJsselhoeven' is o.a. samengewerkt met het Oversticht, het Gelders Genootschap en LTO Noord.

SUCCESSFACTOREN EN LEERPUNTEN

Het succes van de Stichting IJsselhoeven is gebaseerd op het enthousiasme van mensen uit de streek die ergens voor gaan. Vanuit de voor hen alledaagse problemen hebben ze zich verenigd om zo hun woningen en woonomgeving kwalitatief te verbeteren. Niet alleen de zorg om hun eigen woningen speelde hierbij een rol, maar ook de verantwoordelijkheid voor het in stand houden van het karakteristieke 'IJssellandschap'.

Binnen de projectgroep is veel professionele kennis aanwezig t.a.v. ruimtelijke vraagstukken in het landelijk gebied. Ook is er sprake van voldoende energie, creativiteit en trekkracht. De kans om een Belvédère project te starten is optimaal benut.

Het opzetten van een klankbordgroep met leden die aanvullend zijn op de stichting zelf is zeer waardevol. Hierdoor wordt het bereik en de onmisbaarheid van de stichting als gesprekspartner groter. Ook het aantrekken van Jan Terlouw als leider van de klankbordgroep geeft extra aanzien binnen het werkveld.

Er is ruimschoots aandacht voor communicatie naar de achterban en naar geïnteresseerden van buiten het gebied. Naast themabijeenkomsten is er een website, zijn er publicaties in regionale en landelijke kranten/tijdschriften verschenen en is er de eerder genoemde, aantrekkelijk vorm gegeven publicatie, 'IJsselhoeven in de IJsselvallei' uitgebracht.

KANSEN EN GEVAREN

Het bereik van de stichting biedt volop kansen. Zo is de projectgroep in staat geweest om binnen een paar maanden na de start een uitgebreid projectvoorstel t.b.v. een Belvédèresubsidie door het Architectuurfonds goedgekeurd te krijgen. Dit project (2004-2006) biedt kansen en steun voor nieuw op te starten projecten. Wellicht dat hierdoor de gemeenten in het gebied de stichting meer als volwaardige gesprekspartner gaan zien bij vraagstukken over gebiedsontwikkelingen.

Er bestaat een mogelijkheid dat de eenvoudige vraagstukken van de projectgroep ondersneeuwen in het steeds groter wordende bereik van de stichting. De succesvolle start kan leiden tot meer aandacht voor projecten op grotere schaal, terwijl het daar juist niet om begonnen is. Juist het lokale initiatief en de lokale vraagstukken moeten op de agenda blijven staan. In het verlengde hiervan moet ook geïnvesteerd worden om bewoners uit het gebied erbij te (blijven) betrekken. Nu de wegen naar boven (gemeenten, provincie en o.a. Belvédère) zo gemakkelijk gevonden zijn, ligt het gevaar op de loer dat de lokale inbreng (op welke wijze dan ook) in de schaduw komt te staan.

Een gevaar en kans schuilt in de manier waarop buitenstaanders naar kapitaalkrachtige personen kijken. Het komt voor dat bewoners van buitenaf een stempel meekrijgen, die

als onprettig wordt ervaren. Zij worden gezien als de rijkere die zelf maar hun boerderijen en erven moeten onderhouden. 'Ze hebben immers geld genoeg'. Los van de vraag of dit werkelijk zo is, bezitten zij wel cultuurhistorisch erfgoed, waar niet alleen zij, maar ook vele anderen van kunnen genieten. Dit fenomeen doet zich uiteraard ook voor bij landgoed bezitters etc. Het is dus van belang om het nut van goed onderhouden erfgoed in het algemeen op de kaart te zetten.

ACTUELE ONTWIKKELINGEN

De ambities van de overkoepelende vereniging (VIJZ) ligt in het creëren van een grotere achterban en een hechtere samenwerking in de streek. Nieuwe projecten als 'Beleven Leren' en 'Collectief Weidevogelbeheer' dienen zich aan. Verder wordt er gewerkt aan een omgevingsplan, een gebiedsfonds en een streekkantoor.

In de toekomst kan op meer steun gerekend worden. Er is veel belangstelling voor de vereniging. Dit komt mede doordat er veel samenwerking is met plaatselijke verenigingen. Zowel de provincie Overijssel als Gelderland staan positief tegenover de initiatieven. De groeiende belangstelling zet zich ook voort in de uitbreiding van het werkgebied. Dit zal vorm krijgen door ook de oostelijke IJsselvallei, deel van Salland, erbij te betrekken. Het gaat hier om het grondgebied van de gemeente Olst-Wijhe en Deventer.

De Stichting IJsselhoeven heeft het project 'IJsselhoeven schakelen en verbinden' afgesloten. Dit project heeft ter afsluiting de publicatie 'IJsselhoeven in de IJsselvallei' opgeleverd. Het boek bestaat uit 11 deeltjes en gaat in op onderwerpen als het project, het gebied, de landbouw, de IJsselhoeve in het verleden, heden en toekomst, over het onderhoud en nieuwe varianten op de aloude stijl van bouwen.

Op dit moment is een nieuw projectvoorstel bij verschillende financiers ingediend voor o.a. het daadwerkelijke onderhoud van de gebouwen en de erven. De verwachting is dat per oktober 2006 gestart kan worden met het project 'Werken aan IJsselhoeven'.

Mede door de vele pr en aanwezige kennis is de Stichting IJsselhoeven in twee jaar tijd uitgegroeid tot een bekend 'instituut'. Veel organisaties weten inmiddels de weg te vinden en benaderen de initiatiefnemers om samen activiteiten en projecten op te pakken.

Zie ook: www.veluweijsselzoom.nl
www.ijsselhoeven.nl

10. Working apart together in de IJsseldelta, Ontwikkelingsplanologie in het Nationaal Landschap IJsseldelta

Workshop geleid door Gerard van Weerd

INLEIDEND

Nationaal Landschap IJsseldelta betreft het gebied ten Noordwesten van Zwolle. Een weids en open landschap, voornamelijk in gebruik als landbouwgebied, waar de historie van de ontwikkeling van het gebied zichtbaar is in het landschap en de bebouwing.

De IJsseldelta heeft te maken met een aantal omvangrijke ruimtelijke projecten. Ten zuiden van Kampen wordt gewerkt aan de bypass van de IJssel, om de doorstroming van rivierwater te bevorderen. Ten noorden van Kampen bevinden zich o.a. de Polder Mastenbroek en de Buitenpolders, gebieden met hoge landschappelijke en cultuurhistorische waarden en natuurwaarden. Vanwege het unieke karakter van het gebied is het in de Nota Ruimte aangewezen als een Nationaal Landschap. De provincie heeft deze aanwijzing overgenomen en is het proces gestart om te komen tot een uitwerking van het ontwikkelingsprogramma.

Kerngegevens

Opp:	16.500 ha
Aantal inw:	30.000
Start:	2004
Status:	in uitvoering
Budget:	25 miljoen, 2006-2013

VERNIEUWEND

Het ontwikkelingsprogramma wordt gemaakt in samenwerking met burgers en gebiedsorganisaties. Dit ontwikkelingsprogramma kan als een soort structuurplan worden gezien. Het bindt besturen, door de vaststelling, maar is niet burgerbindend. Voor verschillende deelgebieden zijn werkgroepen²⁴ gevormd die dilemma's in beeld brengen en oplossingsrichtingen uitdenken. Indien mogelijk worden bestaande, voor een deel lokale, initiatieven opgenomen in het programma en worden vraagstukken lokaal opgepakt. Zo nodig wordt er op boven lokaal niveau gewerkt. Veel aandacht voor de lokale inbreng blijkt ook uit de georganiseerde gebiedsconferentie en de publieksdagen. Bij beide initiatieven was en is de inbreng van bewoners aanzienlijk.

In de samenwerking tussen lokale initiatiefgroepen en gemeenten is er sprake van consultatie en delegatie. Projectideeën worden door lokale organisaties met hulp van mensen van IJsseldelta op een workshopachtige manier 'voorgelegd' die aansluit bij de bijeenkomsten zoals ze op die plek of in die streek gebruikelijk zijn. Delegatie vindt plaats in de vorm van lokale organisaties die projecten trekken. Daarbij is de steun of advies van mensen van IJsseldelta en/of de verantwoordelijke overheid aanwezig.

De Provincie Overijssel heeft al eerder veel ervaring met gebiedsgerichte processen opgedaan in Noordwest Overijssel. De aanpak die hier gehanteerd wordt, is in veel opzichten vergelijkbaar. Wat verschilt, is de aandacht voor ontwikkelingsplanologie. Eerst worden bij alle actoren de wensen en behoeften geïnventariseerd. Daarna volgt de stap van het ruimtelijk vormgeven en inpassen in het ruimtelijk beleid.

²⁴ Werkgroep Rivierenlandschap, werkgroep Mastenbroek en werkgroep Kampereiland, Mandjeswaard, De Pieper en de Zuiderzeepolder.

ACTOREN

Per gebied zijn werkgroepen samengesteld. Deze bestaan uit alle geledingen van de bevolking: agrariërs, andere bewoners van het buitengebied en vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties. Buiten de lokale actoren spelen uiteraard verschillende overheden een rol: onder andere Provincie Overijssel, Gemeente Kampen, Zwolle en Zwartewaterland en het Ministerie van VROM.

SUCCESSFACTOREN EN LEERPUNTEN

De drie betreffende gemeenten staan positief tegenover het proces en zien veel kansen voor de realisatie van initiatieven. De gedeputeerde Theo Rietkerk is de drijvende kracht achter het proces. Hij woont zelf in het gebied en gaat er volledig voor. Dankzij de trekkende rol van de provincie is het mogelijk om integraal een visie te ontwikkelen voor het hele gebied.

Het is belangrijk dat overheden positief zijn in het benaderen van dit proces. Dit straalt ook over op de werkgroepen. Met de samenstelling van de werkgroepen wordt een brede participatie gerealiseerd onder de bevolking.

De communicatie naar zowel hogere overheden als naar de burgers is goed te noemen. De sterke betrokkenheid van de provincie om in een korte tijd inhoud te geven aan het concept nationaal landschap, duidt op een intensieve relatie met hogere overheden. Voor de informatievoorziening naar actoren en belangstellenden wordt gebruik gemaakt van een website, publieksdagen en een nieuwsbrief. De nieuwsbrief heeft een oplage van 50.000 en wordt huis-aan-huis verspreid in en om het gebied. In de communicatie is bewust voor een stijl gekozen, die het project letterlijk op de keukentafel brengt. Dit heeft er toe bijgedragen dat bewoners in toenemende mate enthousiast raken.

Provincies proberen veel van elkaar te leren over dit soort processen. Het is niet de bedoeling dat iedereen zelf het wiel steeds weer uitvindt. Daarom komen de medewerkers die betrokken zijn bij Nationale Landschappen regelmatig bij elkaar om ervaringen uit te wisselen. Er valt veel van elkaar te leren.

KANSEN EN GEVAREN

Inmiddels zijn de kwaliteiten, kansen en knelpunten voor ieder van de drie deelgebieden benoemd. Kwaliteiten liggen met name in de weidsheid, de dorpsgezichten en in de aanwezigheid van water. Bewoners zijn trots op hun dorpsgezichten en voelen veel bij hun dorp. Kansen zien betrokkenen vooral in het bevorderen van recreatie: kanoroutes, natuurgerichte recreatie, haventjes voor passerende scheepvaart, musea en fietsroutes. Inleider Van Weerd ervaart dat de betrokkenen positief zijn over het proces. Het Nationaal Landschap biedt kansen om beweging te krijgen in het gebied en om nieuwe ontwikkelingen te initiëren.

De knelpunten komen met name vanuit de omgeving van het Nationaal Landschap: de inpassing van de stadsranden van Zwolle en Kampen. Eén van de gebieden, het Kampereiland, heeft een heel specifieke situatie doordat de gemeente Kampen alle grond in bezit heeft en alle boeren de grond pachten (kans).

Een ander gevaar lijkt het toch erg van bovenaf ingestoken proces. De ambitie is aanwezig om deelprocessen gelijk op te laten lopen. In de praktijk geldt echter dat voor dit soort processen, in samenspraak met lokale partijen, veel tijd moet worden genomen.

Het is moeilijk om van te voren in te schatten hoeveel tijd dit gaat kosten. Enige procesrisico's zijn dan ook aanwezig bij het project IJsseldelta.

ACTUELE ONTWIKKELINGEN

In 2005 is het ontwikkelingsperspectief voor het gebied samengesteld. Het is in januari 2006 door de algemeen besturen van de Provincie Overijssel, de gemeente Zwolle, Kampen en Zwartewaterland en het Waterschap Groot Salland unaniem vastgesteld. Dit was tevens ook de opmaat voor het uitvoeringsprogramma. Dit tweede deel van het ontwikkelingsprogramma kwam in juli 2006 gereed. Op dit moment komen veel projecten tot uitvoering. Enkele voorbeelden zijn het creëren van kanoroutes in Mastenbroek en het weghalen van bosjes in Mastenbroek om zo weer de weidse blik te herstellen.

'Het proces moet vooral leuk zijn, mensen moeten het gevoel hebben dat ze er wat kunnen halen en brengen. Mensen zitten er in hun eigen tijd, en zullen afhaken als ze het gevoel hebben dat het niets oplevert'

Zie ook www.ijsseldelta.info

11. Plaatselijk Belang Heeten ziet het breed; Bosijsbaan in Heeten

Workshop geleid door Jan Oosterwechel en Jan Regeling, beide behartigen zij de dorpsbelangen

INLEIDEND

Het dorp Heeten (Salland) heeft een kleine kern met in totaal 3500 inwoners. Zoals bij zovele kleine kernen is ook hier een achteruitgang te zien in het aantal voorzieningen. Waar het dorp tot 30 jaar geleden een groot aanbod van voorzieningen kende, is dit aantal in de loop van de jaren alleen maar afgenomen. Zo is het aantal scholen teruggebracht van vijf tot slechts één. Ook het verdwijnen van de kloosters weegt zwaar voor de plaatselijke bevolking. Veel bedrijven trekken weg, waardoor de werkgelegenheid in het dorp zelf terugloopt.

Van bevolkingsgroei is nauwelijks sprake, omdat o.a. de gezinsverdunding zijn sporen op het platteland heeft achtergelaten. De bevolking van Heeten, met de plaatselijke belangenorganisatie voorop is vastbesloten het tij te keren, voorzieningen behouden en uitbreiden, en de sociale kracht die nu nog in het dorp aanwezig is volop te benutten.

Kerngegevens

Opp:	1.500 ha
Aantal inw:	3.500
Start:	1946
Status:	doorlopend
Budget:	3000 euro
	Project/ Struc- tureel

Tot een paar jaar geleden werden initiatieven van burgers (veelal een agrarische achtergrond) niet of nauwelijks gehonoreerd door de gemeente. Het idee achter Plaatselijke Belang Heeten (PB Heeten, 300 leden) is dat bewoners zelf inzet moet tonen om het initiatief te laten 'leven.' PB Heeten, opgericht in 1946, zorgt voor veelvuldig contact met diverse actoren, zoals het onderwijs, parochie en projectontwikkelaars. Hiermee wordt geprobeerd om de leefbaarheid, dynamiek en vitaliteit van het dorp te bewaken en te vergroten.

Eén van de nieuwe projecten betreft de aanleg van een 'bosijsbaan'. Tijdens het bespreken van de structuurplannen met de Heeter bevolking komen allerlei wensen en ideeën naar voren. De behoefte aan een dorpsbos en een natuurijsbaan is daar één van. PB Heeten onderzoekt vervolgens welke plannen en beleidsvisies diverse (semi)overheden hebben m.b.t. het buitengebied Heeten. Daaruit blijkt dat het ontwikkelen van 12 ha. bos met daarin een ijsbaan en enkele accommodaties voor dorpsverenigingen als de visclub en de scouting haalbaar zou kunnen zijn. Het plan past binnen de ruilverkaveling Olst/Wesepe, past in het reconstructieplan Salland (aanleg EHS), sluit aan bij de zoektocht van Waterschap Groot Salland naar een retentiegebied en vindt aansluiting bij het fietsrouteplan van Recreatieschap Salland. PB Heeten heeft het plan verder uitgewerkt.

In het jaar 2005 is er sprake van ernstige stagnatie in het proces, ondanks dat iedereen er van overtuigd is dat de maatschappelijke potentie van het project groot is. Het project lijkt tussen wal en schip te vallen. Het project is 'te' integraal, enerzijds, lokaal/welzijn en, anderzijds, regionaal/fysieke leefomgeving. Gaat de gemeente de kar trekken of de provincie/DLG (gekoppeld aan de landinrichting) of het waterschap.

VERNIEUWEND

Het PB Heeten kiest er voor om in haar plannenmakerij buiten de gebaande paden te treden. De link tussen de fysieke leefomgeving nabij het dorp en welzijnsaspecten in het dorp wordt gemaakt. Het ambitieniveau van PB Heeten is hoog. Er is sprake van een

koppeling van een groot aantal belangen. In de uitvoering is het nodig dat er een goede afstemming tussen private en publieke initiatieven gaat plaatsvinden.

ACTOREN

Verschillende partijen participeren binnen het project 'bosijsbaan'. Het Waterschap Groot Salland, Recreatieschap Salland, Reconstructie Salland, Ruilverkaveling Olst-Wesepe, GLTO (nu LTO Noord), gemeente Raalte en PB Heeten zijn de belangrijkste actoren. De bewoners en PB Heeten spelen vanaf de start een rol, omdat zij initiatiefnemers zijn van dit project. Lokale verenigingen worden bij het maken en uitvoeren van de plannen betrokken (ijsvereniging, scouting enz.)

SUCCEFACTOREN EN LEERPUNTEN

De belangrijkste succesfactor is dat bewoners, verenigd in PB Heeten, een succeservaring hebben gehad tijdens de plannen rondom de fietsenstalling en de 'bosijsbaan'. Ondanks dat het eerste plan afgekeurd wordt door de gemeente is het door inspanning van PB Heeten toch uitgevoerd. Inzet kan dus beloond worden. De bevolking en PB Heeten hebben veel zelfvertrouwen gekregen en durven riskante en complexe projecten aan. De betrokkenheid bij de eigen leefomgeving wordt hiermee vergroot en aangemoedigd.

De gemeente ziet in dat PB Heeten een serieuze partner is als het gaat om zorg voor het dorp en de omgeving. Zij ervaren hiermee dat bewoners bereid zijn om mee te werken aan een vitale woonomgeving.

Tijdens deze workshop worden twee heldere leerpunten genoemd.

- Vanuit de overheid wordt nog teveel in hokjes gedacht, waardoor de samenhang en samenwerking tussen verschillende werkvelden nog niet altijd optimaal is. Dit komt niet ten goede bij projecten die meerdere beleidsterreinen beslaan. Het is wenselijk om als belangengroep een aanspreekpunt bij de gemeente te hebben. Deze ambtenaar moet zorgen voor bekendheid en betrokkenheid van de participerende afdelingen bij de ontwikkelingen die spelen in Heeten. Anderzijds moet PB Heeten helder voor ogen hebben wat het doel van een plan is en of men de juiste ambtenaar te pakken heeft.
- De gemeente mag er nooit van uitgaan dat een plaatselijke belangenorganisatie het verlengstuk is van de gemeente. De inspraak bij projecten door hen laten organiseren garandeert niet vanzelfsprekend draagvlak voor gemeentelijke plannen.

KANSEN EN GEVAREN

De eerder afwachtende rol van de gemeente lijkt om te slaan in een meer actievere rol. Door de aanwezigheid van een lid van PB Heeten in de gemeenteraad loopt er nu een duidelijke lijn tussen PB Heeten en de gemeente. De noodzaak voor samenwerking wordt daarnaast ook meer ingezien. Er wordt meer samenwerking gezocht met verschillende partijen.

Communicatief gezien valt er nog winst te behalen. Nieuwsberichten vanuit PB Heeten worden nu verspreid via het lokale blaadje 't Kevertje. Hiermee wordt naast het kerkelijke nieuws het overige plaatselijke nieuws verspreid. Ook wordt gebruik gemaakt van de algemene website van het dorp Heeten. De mogelijkheden door internet worden nog niet volledig benut, aldus de inleiders.

Alertheid is geboden op het moment dat PB Heeten de regie bij het project de 'bosijsbaan' uit handen moet geven. Vele actoren kunnen gemakkelijk hun stempel op een plan zetten wat niet altijd wenselijk is. De sprekers geven aan dat je als vrijwilligersgroep niet altijd het proces kunt bewaken en/of het beïnvloeden. Na een bepaald punt is het alleen nog vertrouwen op een goede afloop. Het werken met vele actoren kan daarnaast ook zorgen voor slechte samenwerking tussen de actoren onderling. De verschillende adviesbureaus die achter de schermen mee werken, kunnen teveel invloed hebben op de actoren afzonderlijk, waardoor ze de onderlinge samenwerking laten vertroebelen.

ACTUELE ONTWIKKELINGEN

In 2005 worden enkele ondersteunende werkzaamheden verricht door de Dienst Landelijk Gebied. PB-Heeten is desondanks van mening dat er te weinig gebeurt. Zoals eerder in de inleiding aangegeven toont het proces in die tijd tekenen van stagnatie.

De hier besproken workshop vormt een aanleiding tot het formuleren van een opdracht voor een groep vierdejaarsstudenten van de opleiding ROP van Saxion. De opdracht aan de studenten is om het proces tot dan toe te analyseren en aan te geven op welke wijze het proces vlot getrokken kan worden (najaar 2005). Ook verkrijgt PB Heeten steun van de provinciale medewerker van het aanjaagteam reconstructie Salland. Een gezamenlijk initiatief van PB Heeten, het Aanjaagteam en Saxion is in maart 2006 de organisatie van een workshop met alle betrokken partijen. De workshop leidt tot de gewenste doorbraak, waarbij de gemeente Raalte meer dan tot dan toe mede bereid is het initiatief te nemen.

12. Vertrouwenspact Leefbaarheid Evertsoord

Presentatie verzorgd door Ben van Essen, oud-wethouder van de gemeente Sevenum²⁵

INLEIDEND

Het dorp Evertsoord kan omschreven worden als een zeer jong ontginningslandschap. De laatste nieuwe ontginningboerderijen in de buurtschap Evertsoord worden in het eind van de jaren '50 opgeleverd. In de jaren daarna vervult het een voorbeeldfunctie voor de Nederlandse landbouw. De agrariërs stimuleren elkaar onderling tot grote prestaties qua bedrijfsontwikkeling en de bewoners zijn trots deel uit te mogen maken van deze agrarische gemeenschap. Ondanks de latere stagnatie in de ontwikkeling van het dorp Evertsoord, weet de bevolking de voorzieningen die bepalend zijn voor de leefbaarheid op peil te houden.

Kerngegevens

Opp:	1.200 ha
Aantal inw:	220
Start:	2001-2004
Status:	uitgevoerd
Budget:	210.000 euro, 3 jaar

In de jaren '90 bloeit de discussie weer op over de vraag of de op rationalisatie gerichte landbouw in Nederland wel voldoende toekomst heeft. De agrarische gemeenschap Evertsoord is overtuigd van de noodzaak van maatregelen en heeft er vertrouwen in dat deze nieuwe weg gevonden zal worden. In de realiteit blijken de maatregelen in de landbouw toch ingrijpender te zijn. Dit besef vertaalt zich in Evertsoord in een grote deelname voor de Ruimte voor Ruimte regeling en de Regeling beëindiging veehouderijtakken. In navolging van deze 'crises' verslechtert ook het voorzieningen-niveau. De gemeente Sevenum en de bevolking van Evertsoord zijn het met elkaar eens dat er wat moet gebeuren. Het bestuur van de gemeente en het Overlegplatform Evertsoord pakken vervolgens samen de problematiek op. Door middel van een projectmatige aanpak, project Vertrouwenspact Leefbaar Evertsoord (project-VLE), is er voor gekozen om op basis van gelijkwaardigheid, ofwel een samenwerkende bestuursstijl, te werken aan revitalisering van de buurtschap Evertsoord.

VERNIEUWEND

Onder begeleiding van een adviesbureau werken de bewoners aan een leefbaarheidagenda. Het opstellen van deze agenda is de opstap naar het sluiten van een contract tussen de gemeenten en de buurt om in gezamenlijkheid en op basis van gelijkwaardigheid te werken aan de leefbaarheid in Evertsoord. De projectleiding kiest voor een organisatiestructuur met een stuurgroep en twee projectteams. De projectteams zijn het *projectteam leefbaarheid* en het *projectteam buitengebied*. In februari 2002 wordt 'Het toekomstperspectief 2015' opgesteld. Het bereiken van de bij de Leaderproducten geformuleerde doelen zijn in belangrijke mate richtinggevend voor de werkwijze van het projectteam leefbaarheid. Het projectteam buitengebied richt zich op het verkrijgen van andere middelen, zoals gelden i.v.m. landinrichting, de reconstructie, anti-verdrogingsbeleid, extensivering van de landbouw en een gesubsidieerde grondbank.

De gemeente Sevenum is niet alleen actor in dit proces, maar leert ook een nieuwe denk- en werkwijze aan. De projectleidster werkt zichzelf in binnen de gemeentelijke organisatie en draagt ook het gebiedsgericht denken en werken over op de gemeentelijke

²⁵ Het verslag is voor een deel gebaseerd op evaluatierapport Vertrouwenspact Evertsoord door Goos Lier (Saxion, DuurzameLeefomgeving.nl)

organisatie. De recente gemeentelijke beleidsplannen zijn sterk geïnspireerd op de ervaringen met de wijze van werken in Evertsoord. Het bestuur staat open voor nieuwe vormen van samenwerking met lokale partijen.

ACTOREN

De bewoners van Evertsoord spelen een heel belangrijke rol in de nieuwe ontwikkelingen. Zij zijn onder begeleiding van adviesbureau BRO en de Dienst Landbouw Voorlichting aan de slag gegaan om aan te geven wat zij belangrijk vinden voor de buurt. De daaruit volgende leefbaarheidsagenda is de opstap naar het sluiten van het eerder genoemde contract tussen de bewoners en de gemeente.

Naast de bewoners en gemeente verbinden meerdere partijen zich met de plannen. De GIDO-stichting en de Stichting "De Peel leeft" nemen plaats in de stuurgroep en zeggen financiële steun toe.

SUCCEFACTOREN EN LEERPUNTEN

Het project Evertsoord kan als succesvol beschouwd worden. Het lijkt erop dat de negatieve trend voor een deel is gekeerd. Een opvallend groot deel van de activiteiten van het projectteam leefbaarheid richt zich op activiteiten die een direct leefbaarheideffect beogen. Aan de doelstellingen van Leader+projecten wordt voldaan en de bevolking is nog steeds nauw betrokken bij de gemeenschap en geeft aan dat het prettig wonen is in Evertsoord. Een overig aantal succesfactoren op een rij:

- Bij dit project ligt een integrale en gezamenlijke verantwoordelijkheid bij de gemeenten en het buurtschap.
- Zowel de projectleiding en de achterban voelen elkaar aan.
- De betrokkenheid van bestuurders bij dit project is intensief. Tevens zijn de bestuurders in staat om boven lokale organisaties als ook overheden te betrekken bij dit project.
- De flexibiliteit van de gemeente is groot. De schaalgrootte van de gemeente Sevenum is zodanig dat op vrij informele wijze organisatorische verhoudingen kunnen worden aangepast.
- Het zoeken van publiciteit en het ook krijgen. Via een nieuwsbrief en allerlei activiteiten en kleine projecten wordt de bevolking er bij betrokken. Symbolische acties spelen hierbij een opvallende rol. Ook andere actoren kunnen hierdoor aangetrokken worden.
- Langdurige betrokkenheid en doorzettingskracht van een groep actieve bewoners, bestuurders, projectleider en andere bewoners.
- Dit project toont aan dat er vele kansen op lokaal niveau liggen. Door een acute problematiek, een hoge organisatiegraad, een betrokken wethouder en de aanwezigheid van trekkers zowel in de buurt als bij de gemeente is men in staat geweest om op korte termijn lokale initiatieven te ontplooien.

De succesfactoren hebben ook geleid tot concrete, succesvolle resultaten. Vanuit het overlegplatform is er een oplossing gevonden voor het multifunctionele gebruik van de (gevangenissen-)kerk, waardoor de kerkfunctie gehandhaafd kan blijven. Mede ook door de inzet vanuit het lokale niveau is een rotonde aangelegd (de 2^e is op komst), een fietspad en zijn er verkeersdrempels geplaatst. Met het oog op toerisme/recreatie zijn wandel- en fietsroutes aangelegd en zijn informatieborden en bankjes geplaatst.

Aandachtspunten liggen o.a. op het vlak van de samenhang tussen leefbaarheid en duurzaamheid, op vertrouwen versus vernieuwing en op het Europese geld.

De regels ten behoeve van duurzaamheid van hogere overheden worden door de agrarische sector veelal gezien als een aantasting voor de lokale leefbaarheid. Aan de

andere kant kan het juist de duurzaamheid zijn die ervoor zorgt dat kansen in het landelijk gebied benut worden, zodat de leefbaarheid daarvan mee profiteert. Op het gebied van milieu en schoonheid van het landschap liggen bijvoorbeeld nog vele ontwikkelingsmogelijkheden.

Het sterke punt van het project-VLE lijkt ook meteen het zwakke punt te zijn. De stevige vertrouwensbasis en de gelijkgestemdheid kan de creativiteit beperken. De gemeente en de buurt zouden eigenlijk op zoek moeten gaan naar samenwerking met partijen die voorheen werden gezien als 'vijanden'. Zij kunnen voor nieuw elan en initiatieven zorgen.

De hoge eisen vanuit Europa omtrent de subsidies kunnen vernieuwing uitlokken. In de focus op subsidies moet daarom op voorhand niet teveel vastgelegd worden. Dit kan leiden tot niet efficiënte inzet van geld en energie. Het is belangrijk om bij het formuleren van producten ten behoeve van Leader+subsidie zo veel mogelijk vrijheid te behouden voor eigen invulling en flexibiliteit. Een schaduwkant aan de hoge eisen vanuit Europa is dat processen onnodig vertragend werken en daardoor juist beperkend zijn voor vernieuwing.

KANSEN EN GEVAREN

Ook voor dit project geldt dat het uiterst belangrijk is om de juiste mensen op de juiste plaats te hebben. Wellicht dat hierin nog vele kansen schuilen voor andere gemeenten en burgers om bij de start van initiatieven de juiste mensen te zoeken.

Het verdient aanbeveling om niet te strikt te zijn in het aanwijzen van projectteams voor aparte vraagstukken. De keuze voor twee projectteams, leefbaarheid en buitengebied, neemt met zich mee dat leefbaarheidproblemen weer los gezien worden van de agrarische structuurproblematiek. Enkele projecten die zich wel op dit snijvlak bevinden hebben te weinig aandacht gehad. Het gaat hierbij echter wel om potentiële succesfactoren die nu nog onvoldoende uit de verf zijn gekomen. In een vervolgtraject moet meer aandacht zijn voor het integrale denken.

De mate van onzekerheid ten aanzien van beleid van hogere overheden kan verlammend werken op deelnemers. Niet alleen voor agrariërs, maar ook voor de gemeente is het niet altijd gemakkelijk om beleid te maken. Ondanks de grote hoeveelheid beleidsvormen (Minas Nitratrichtlijn), Koopmansgelden, vogel- en habitatrichtlijn, reconstructiewet etc.) is het dus noodzaak voor het Rijk en de provincie om helderheid te creëren over het beleid. Hiermee wordt voorkomen dat de projectleider te maken krijgt met aan de ene kant een welwillende bevolking en aan de andere kant een overheid die belemmerd optreedt.

ACTUELE ONTWIKKELINGEN

Om de economische structuur van Evertsoord te veranderen moet het echte werk nog beginnen. De planvorming voor de module landinrichting Peelvenen, gecombineerd met het voorbeeldproject in het kader van de reconstructie, is een enorme kans voor een vernieuwde volgende stap. Het is wenselijk om de samenwerking tussen de bewoners en de gemeente vast te houden. Ook voor andere gebieden wil de gemeente Sevenum een meer integrale gebiedsgerichte aanpak kiezen. Het Vertrouwenspact Evertsoord is in 2004 afgesloten, maar dit heeft niet geleid tot een afname van gerealiseerde of nog te realiseren projecten.

Op dit moment is de projectorganisatie in afgeslankte vorm voortgezet. De stuurgroep bestaat niet meer en het projectteam leefbaarheid en het overlegplatform zijn in elkaar geschoven. Het projectteam buitengebied is blijven bestaan. Het projectteam beschikt

nog steeds niet over de toegezegde Koopmansgelden. Wel staat Evertsoord nog boven aan de lijst om gekoppeld aan de landinrichting, Koopmansgeld te gaan besteden in het gebied. De eerder genoemde gesubsidieerde grondbank is nog niet werkzaam.

Binnen de landinrichting vorderen de plannen met gecombineerde doelen; verkaveling t.b.v. landbouw, natuur, water en recreatie en toerisme. Realisatie van deze plannen is voorzien in 2007-2008. Het waterherstelplan is inmiddels gerealiseerd. Dit plan bedient verschillende soorten landbouw en natuur. Door een geavanceerde waterhuishouding, waarbij o.a. gebruik wordt gemaakt van stuwen, worden de doelstellingen behaald.

Ondanks de vele goede resultaten is het niet mogelijk om elke negatieve ontwikkeling te keren. De voetbalclub is helaas opgeheven, maar het voetbalveld heeft nog wel deels een publieke functie. In samenspraak met de recreatieondernemer die het veld in bezit heeft, zijn daarover afspraken gemaakt.

Ten slotte heeft dit project aangetoond dat burgers in onderlinge samenwerking mooie resultaten kunnen bereiken t.b.v. van de leefbaarheid. Voor de komende jaren moet nog meer dan nu het geval is de omschakeling naar nieuwe economische activiteit bij de afzonderlijke burgers en bedrijven in het gebied worden gemaakt. Te denken valt hierbij aan nieuwe functies voor vrijkomende agrarische bebouwing.

13. Landschapsplan Alblasserwaard-Vijfheerenlanden

*Presentatie verzorgd door Drs. Sjoerd Veerman,
landschapscoördinator Stichting Uitvoering Landschapsplan
Alblasserdam-Vijfheerenlanden.*

INLEIDEND

De Alblasserwaard-Vijfheerenlanden is een karakteristiek onderdeel van het Zuid-Hollandse landschap; een weids en open polderland, een gebied met een sterke agrarische identiteit, monumentale boerderijen en een herkenbaar verleden. De ruimte en het overwegend landelijke karakter vormen een sterk contrast met de aanliggende stedelijke gebieden.

Kerngegevens

Opp:	30.000 ha
Aantal inw.:	ruim 200.000
Start:	1998
Status:	uitvoering
Budget:	350.000 euro voor projecten

Om aantasting van deze karakteristieke eigenschappen te voorkomen is in 1998 het initiatief opgepakt voor het opstellen van een landschapsbeleidsplan. Twaalf gemeenten binnen het gebied Alblasserwaard-Vijfheerenlanden werken aan de hand van dit plan samen om de ruimtelijke kwaliteiten van het gebied te waarborgen. De aanleiding voor het opstellen van een landschapsplan voor dit gebied is tweeledig:

- Er is sprake van een sluipend verlies aan ruimtelijke kwaliteit. De streek wil het moment voor zijn wanneer beseft wordt dat aan ruimtelijke kwaliteit is ingeleverd als landschapselementen zijn verdwenen.
- Daarnaast is de wens aanwezig om de agrarische betekenis sterker te betrekken bij landschapsontwikkeling, maar tegelijkertijd moet ook meer ruimte worden geboden aan andere functies van het buitengebied zoals recreatie, natuur en landschap.

Het landschapsplan dient aan te geven wat de kwaliteiten zijn en hoe die behouden en versterkt kunnen worden. Tevens moet het plan aangeven waar het 'sluipend' verlies aan kwaliteit dreigt en hoe dat gekeerd kan worden. De opgave is daarbij te zoeken naar 'win-win' situaties, oplossingen waar verschillende groeperingen samen aan kunnen bijdragen en ook samen sterker van worden. De belangrijkste rol hierin is weggelegd voor de landbouw.

Het landschapsplan is opgesteld in opdracht van twaalf betreffende gemeenten. Deze samenwerking is voornamelijk voortgekomen uit de contacten die deze twaalf met elkaar onderhouden i.v.m. de aanwezigheid van de agrarische natuur- en landschapsvereniging 'Den Hâneker' (streekwoord voor de karakteristieke weidevogel de grutto). Deze vereniging, opgericht in 1994, is al lange tijd de spil van het agrarische natuurbeheer in de streek en onderhoudt goede contacten met zowel agrariërs als niet-agrariërs. De geschiedenis van de vereniging gaat terug tot de jaren '70 wanneer de streek zich niet kan vinden in de provinciale plannen. De stevige positie van de agrarische natuurvereniging versterkt de mogelijkheden voor de twaalf gemeenten om samen voor het gebied een landschapsplan te kunnen opstellen.

De uitvoering van het landschapsplan is in handen van de in 1998 opgerichte 'Stichting uitvoering Landschapsplan Alblasserdam-Vijfheerenlanden'. De gemeenten financieren de kosten om de stichting in stand te houden. Voor het uitvoeren van projecten zoekt de stichting per project subsidies. Daarnaast zijn er initiatieven om te komen tot een landschapsfonds. In 2002 is er een herdruk van het landschapsplan uitgebracht. Enige aanvullingen in de vorm van ervaringen uit de voorgaande jaren zijn hierin verwerkt.

Naast een uitgebreide website is er veel samenwerking met andere lokale groeperingen. De aanwezigheid van een bezoekerscentrum en de vele bijeenkomsten dragen bij aan de contacten met de achterban. Bij veel projecten ligt de focus op het betrekken van de achterban. Dit gebeurt o.a. door het wekelijks uitbrengen van de nieuwsbrief 'Streekkantoorfax'. Burgers, bestuurders, en andere betrokkenen, in totaal ongeveer 300, worden zo op de hoogte gesteld van nieuwe ontwikkelingen. Naast het gebruik van de nieuwsbrief worden ook via andere uitgaven persberichten verspreid. De nieuwsbrieven en persberichten zijn niet de enige communicatiemiddelen. Zo is contact met de achterban mogelijk via de bezoekerscentra, het uitgeven van themafolders, tentoonstellingen, discussiebijeenkomsten en via het organiseren van excursies.

VERNIEUWEND

Vernieuwend voor de tijd waarin het landschapsplan is opgesteld (1998), is de sterk gerichte houding naar de bewoners van het gebied. Vaak wordt er veel gesproken over goede implementatie vanuit de bewonerskant, maar bij dit plan wordt het als voorwaarde gesteld dat de bewoners van het gebied zo goed mogelijk zouden worden betrokken bij het opstellen van het plan.

Opvallend is ook de nadruk die wordt gelegd op het belang van de agrarische sector. Al geruime tijd staat deze sector onder druk en het lijkt vaak alsof er te graag naar andere functies voor het landelijk gebied gezocht. Veelal worden hierdoor de agrariërs buiten spel gezet, aldus de landschapcoördinator. In het opgestelde landschapsplan is dit niet het geval. De agrarische sector wordt uiterst serieus genomen en het besef is aanwezig dat hier de sleutel ligt voor het slagen van vele projecten.

Het landschapsplan is niet een opzichzelf staand plan, maar vormt een raamwerk voor gemeentelijke toetsing van plannen die van buitenaf komen. Daarnaast kunnen de aanbevelingen in het plan vertaald worden naar het bestemmingsplan buitengebied.

De oprichting van een specifieke stichting om uitvoering te geven aan het landschapsbeleidsplan is niet vanzelfsprekend. Hierin spreekt veel vertrouwen en vooruitstrevendheid uit. Daarnaast heeft de stichting de beschikking over een streekfonds. Plaatselijke bedrijven storten hier jaarlijks 500 euro in. Daarmee kan de stichting deels garant staan voor eventuele risico's bij sommige projecten. De combinatie bedrijven en landschapsontwikkeling is landelijk gezien nog geen vanzelfsprekendheid. Veelal wordt het bedrijfsleven als 'vijand' gezien van het landschap, terwijl ze juist elkaars positie kunnen versterken.

De vrije rol bij het bedenken en initiëren van projecten van de landschapcoördinator kan als vernieuwend worden beschouwd. Het vernieuwende zit hem vervolgens ook in de creativiteit die bij de afzonderlijke projecten aan de dag wordt gelegd (koppelen van specifieke doelgroepen aan specifieke projecten²⁶)

ACTOREN

De bewoners van Alblasserdam-Vijfheerenlanden zijn de belangrijkste actoren in het gebied. Het landschapsplan is opgesteld in nauw overleg met hen. Het is een plan 'voor de streek en door de streek'. Het is de visie van de streek op de gewenste landschappelijke ontwikkeling van het gebied.

²⁶ Het aanschrijven van 80 dominees die in het gebied actief zijn ten behoeve van financiering en directe ondersteuning van stiltecentrum, leidt niet alleen tot het benodigde geld, maar betreft ook dominees in hun vrije tijd bij het centrum. Het stiltecentrum dient als invulling van een monumentaal gebouwtje in een waardevolle omgeving.

Het eerder genoemde belang van samenwerking met agrariërs wordt aangetoond door de deelname van de agrarische natuurvereniging 'Den Hâneker'. Ontwikkelingen die in gang zijn gezet beslaan het terrein van agrarische natuurbeheer, agrotourisme, en landbouw & zorg.

Buiten deze twee actoren om, zijn er vele partijen die meewerken aan het landschap. Gemeenten, waterschappen, de provincie Zuid-Holland, stichting Boerderij en erf, het bedrijfsleven en het streekcentrum zijn een aantal uit de lange lijst van actoren.

SUCCESSFACTOREN EN LEERPUNTEN

Vanuit de stichting wordt in eerste instantie ingezet op de ambitie en vervolgens hoe het financieel inpasbaar is. Volgens Sjoerd Veerman gaat het erom dat mensen aan het eind van een verhaal vragen 'wat kunnen wij doen'. Het is van groot belang om mensen enthousiast te krijgen voor nieuwe plannen. Mede daarom heeft het landschapsplan ook gelijk een gevolg gekregen in 34 concrete projecten. Het plan blijft hierdoor niet een plan op papier, maar gaat gelijk verder in actie. Participanten krijgen hierdoor een extra stimulans om zich ervoor in te zetten, omdat het een concrete materie is. Het is vervolgens gemakkelijker om afzonderlijk per project financiers te vinden.

Wellicht één van de belangrijkste succesfactoren is de positie die de stichting heeft bereikt ten opzichte van de gemeenten. De twaalf gemeenten zien de stichting als een volwaardige beleidsmakende en beleidsuitvoerende partij. Daarbij is er ook sprake van delegatie van beleid. Voor externe actoren is het hierdoor minder risicovol om samen te werken met de stichting. Ze weten dat het werk niet alleen gedragen wordt door de burgers, maar ook door de bestuurders.

Er is tevens sterk ingezet op de deskundigheid vanuit de streek. Mensen uit de streek kennen het gebied als geen ander, weten wat de specifieke kwaliteiten zijn, waar welke knelpunten spelen en waar kansen liggen om tot oplossingen te komen. Het zoeken naar specifieke doelgroepen ten behoeve van projecten is mede hierdoor succesvol. De input van agrariërs en andere bewoners is op waarde geschat en ten volle benut. Deze deskundigheid is gebruikt om tot een gedegen plan te komen dat kan rekenen op draagvlak, zodat het plan 'zijn wortels in de streek vindt'. Ook de aanwezigheid van een bezoekerscentrum geeft de verankering in de streek weer. Bewoners en andere belangstellenden kunnen hier de ontwikkelingen op de voet volgen in 'hun' gebied.

Voor afzonderlijke projecten slaagt de stichting er in op slimme wijze financiering en andere ondersteuning te vinden. Daar en tegen gaat het ontwikkelen van een landschapsfonds minder voorspoedig dan door de stichting is in geschat. De directe koppeling tussen donatie en concrete maatschappelijke opbrengst lijkt van groot belang.

KANSEN EN GEVAREN

De herkenbaarheid van het verleden van dit gebied wordt als een grote kans beschouwd. Hierdoor wordt de Ablasserwaard-Vijfheerenlanden extra aantrekkelijk voor recreatie dat zich richt op de beleving van natuur en landschap.

De betrokkenheid van de 'Drechtsteden' is verschillend. Doordat de steden buiten de regio Ablasserwaard-Vijfheerenlanden liggen, is er af en toe contact wanneer een project een regio overstijgend doel heeft. Meer betrokkenheid bij de inwoners van de 'Drechtsteden' kan hen nog meer doen beseffen hoe mooi hun 'achtertuin' is.

Het sterk inzetten op de deskundigheid vanuit de streek kan ook een gevaar met zich meebrengen. Door de blik alleen te richten op eigen bewoners, wordt de groep toeristen van buiten het gebied wellicht over het hoofd gezien. Een plan 'voor de streek, door de streek' hoeft niet altijd aan te sluiten bij de wensen en behoeften van mensen buiten de streek. Nieuwe thema's als gebieden als een merk beschouwen en hoe positioneer je vervolgens het gebied kunnen aanvullend zijn op het al bestaande landschapsplan.

Actuele Ontwikkelingen

In het kader van het landschapsplan zijn een reeks van projecten in uitvoering. Er is een zekere mate van flexibiliteit ten aanzien van welke projecten worden uitgevoerd en in welke volgorde. Dit wordt mede bepaald door de beschikbaarheid van middelen. De verdere toekomst wordt met vertrouwen tegemoet gezien. Onder aanvoering van een inspirerend leider, in de persoon van Sjoerd Veerman, wordt het landschapsplan verder uitgevoerd. Ook het gegeven dat gewerkt wordt in en aan een interessante omgeving schept vertrouwen, doordat dit vele nieuwe kansen en mogelijkheden oplevert.

Zie ook: www.landschapsplan.nl
www.denhaneker.nl

Hoofdstuk III De cases samengenomen

Inleiding

Aan de hand van het in hoofdstuk 1 gepresenteerde model lokale aanpak gebiedsgericht beleid en aan de hand van onderlinge vergelijkingen tussen de cases wordt getracht enkele lessen te trekken. De onderdelen van het model zijn de leidraad voor dit hoofdstuk.

Voorafgaand aan de verdere uitwerking worden eerst enkele algemene kenmerken van de cases besproken, die niet als zodanig in de bespreking van het model aan de orde komen, maar die voldoende relevant zijn om te bespreken. Bijlage 2 geeft van de verschillende casussen aan welke partij de LIG is en welke partij de rol van de gemeente op zich neemt (kan ook een gemeentelijk samenwerkingsverband zijn).

Er zijn cases die projectmatig zijn, anderen zijn structureel van aard en er zijn tussenvormen. De cases DOP Buinen, LOP Noordoost Twente en IJsseldelta zijn projecten. DOP Buinen is succesvol afgerond, zelfs de afzonderlijke deelprojecten zijn allemaal reeds uitgevoerd. Voor de andere twee geldt dat ze nu nog gaande zijn (okt. 2006). Voor drie andere cases, pilot Borculo-Neede, Evertsoord en Alblasserwaard, geldt dat ze ooit begonnen zijn als project, maar nu in een structurele vorm worden voortgezet en voor de overige acht cases geldt dat ze vanaf het begin een min of meer permanent karakter hebben. Overigens kan het zo zijn dat er binnen het structurele verband projectmatig gewerkt wordt, bijvoorbeeld de twee jaarlijkse periodes van de casus Deventer Buiten. Het tijdslement komt bij de behandeling van de verschillende elementen van het model weer terug.

Het model lokale aanpak gebiedsgericht beleid zou een totale integratie van de aspecten van duurzaam leefbaar kunnen suggereren. Veelal gaat het om een gedeeltelijke integratie waarbij de accenten per casus verschillen. In het onderstaande schema worden de accenten per casus getoond

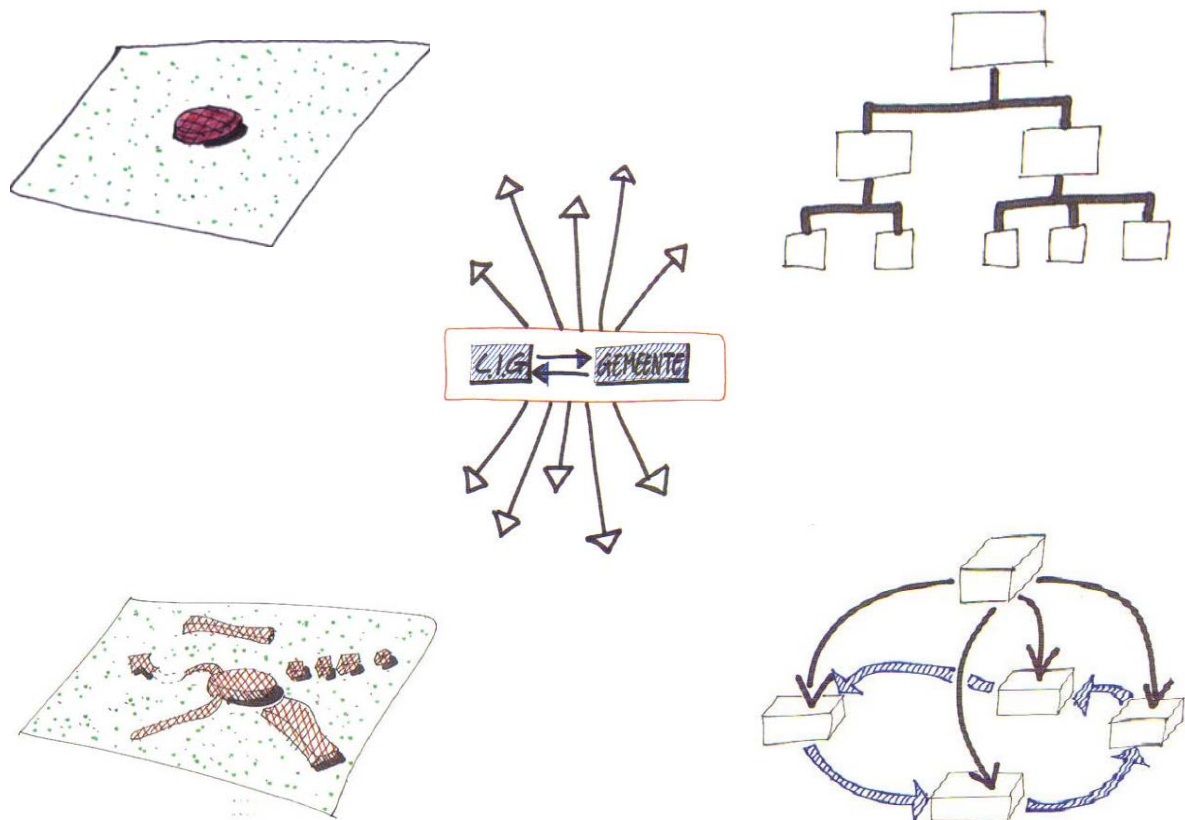
Aspecten van duurzaam leefbaar	Milieu: hinder	Milieu: Ecologische kwaliteit	Schoonheid	Leefbaarheid	Economische kwaliteit
Deventer Buiten			*	**	*
Landschapfonds Stawel Enschede		*	*	*	**
DOP Buinen			**	*	
Stichting IJssellandschap		*	**		*
Zeeuws Vlaanderen		*	**	*	**
LOP Noordoost Twente		*	**	*	*
pilot Neede-Borculo	*	*	**	**	**
Boekel experimenteert				**	**
VIJZ/IJsselhoeven			**	*	*
IJsseldelta nationaal landschap		*	**	*	*
PB Heeten			*	**	
Evertsoord	*	*	*	**	**
Landschapsplan Alblasserwaard		*	**	*	**

Schema: accenten t.a.v. aspecten duurzaam-leefbaar per casus

De reden van bestaan van een LIG heeft uiteraard zijn uitwerking op het accent dat in een casus ligt. De organisaties voor plaatselijk belang leggen meer de nadruk op

leefbaarheidsaspecten en agrarische (natuur-)verenigingen zijn meer geneigd aandacht te schenken aan economische kwaliteit. Opvallend is dat in enkele casussen er een evenwichtige verhouding is tussen economische kwaliteit en leefbaarheid. Schoonheid, veelal gekoppeld aan fysieke ingrepen, is bij veel casussen een belangrijk aspect. Voor lokale agrarische organisaties geldt veelal dat de milieuproblematiek als zodanig niet de aandacht heeft, maar dat de aandacht zich richt op het moeten voldoen aan de milieunormen zoals die zijn opgesteld vanuit de verschillende overheden. Het moeten voldoen aan de milieunormen wordt op lokaal niveau ervaren als een economisch probleem.

De elementen van het model lokale aanpak gebiedsgericht beleid zijn bepalend voor de indeling van dit hoofdstuk. In het onderstaande wordt het model nogmaals getoond.



Schema: model lokale aanpak gebiedsgericht beleid

In eerste instantie is er geen aandacht voor de uitdaging, die wordt weergegeven door de linkerzijde van de figuur. Aan het einde van het hoofdstuk wordt daar onder het kopje 'waarom het soms heel goed gaat' op terug gekomen. De indeling van het hoofdstuk is als volgt:

- 1. Bestuursstijl, aard van samenwerking (LIG versus gemeente)**
- 2. communicatie naar boven**
- 3. communicatie naar beneden**
- 4. gemeentelijke organisatie en beleid**
- 5. Waarom het soms heel goed gaat**

1) Bestuursstijl, aard van samenwerking

Sommige LIG's zijn in eerste instantie geen particulier initiatief, maar zijn door de gemeente opgezet al dan niet op basis van een reeds bestaand particulier initiatief. Er zijn ook casussen waarvoor geldt dat er minder verantwoordelijkheid aan LIG's wordt gegeven dan de participatieve bestuursstijl waar het model vanuit gaat (LOP en nationaal landschap)²⁷. Het is duidelijk dat gemeenten een succesvolle rol kunnen spelen bij de organisatie van de behartiging van het lokale collectieve belang van onderaf. De kans zou kunnen bestaan dat groepen die op een dergelijke manier in het zadel zijn geholpen op een gegeven moment te veel gaan verwachten van de overheid (Deventer wijkaanpak, verder onderzoek nodig).

In de casus Boekel, waarbij het gaat om de relatie tussen de gemeente Boekel en de LIG Gemeenschapsbelang Venhorst (zowel PB als politieke partij) geldt dat de gemeente met succes bijna alle verantwoordelijkheid neerlegt bij de dorpsgemeenschap. De gemeente huurt een externe procesbegeleider in om er voor te zorgen dat inwoners, verenigd in het Gemeenschapsbelang Venhorst, er te samen uit komen²⁸. De stichting IJssellandschap, overigens een professionele organisatie, biedt zich zelf nadrukkelijk aan om verantwoordelijkheid te mogen nemen²⁹.

Het samenspel op basis van gelijkwaardigheid, de participatieve bestuursstijl, tussen een LIG als vrijwilligersorganisatie en gemeente (er samen voor gaan) doet zich slechts enkele keren voor. De casus Evertsoord is daarvan een goed voorbeeld en ook de casus Neede-Borculo heeft voor de gemeentelijke herindeling een periode gekend waarin dit aan de orde is.

2) Communicatie naar boven

Met de communicatie naar boven met als doel de aandacht van hogere overheden te trekken en de mogelijkheden van deze overheden te benutten zit het over het algemeen vrij goed. Voor het grootste deel van de cases geldt dat er vanuit verschillende overheden met grote belangstelling wordt meegekeken. Boekel, Neede-Borculo, Alblasserwaard en Evertsoord hebben de afgelopen jaren ruime aandacht gehad van de landelijke politiek. Voor bijna alle cases geldt dat er gebruik is gemaakt van nationale of Europese fondsen. Boekel zoekt de uitdaging en krijgt daarbij de gewenste bijval (zwengelt discussies aan op nationaal niveau). Neede-Borculo heeft door stug volhouden bereikt dat door ingrijpen van de minister er verder gegaan kon worden met een boerderijverplaatsing, daar waar er anders een patstelling zou zijn ontstaan door slechte afstemming van beleid door hogere overheden.

²⁷ In de indeling van Proppper en Steenbeek in 'De aanpak van interactief beleid: elke situatie is anders' is hier sprake van een consultatieve bestuursstijl.

²⁸ Volgens dezelfde indeling (zie boven) is hier sprake van een delegerende bestuursstijl

²⁹ De Stichting IJsselhoeven probeert dat zowel t.o.v. de provincie Overijssel als t.o.v. de gemeente Deventer.

De geschiedenis van 'Deventer Buiten' is qua werkwijze en bemensing verbonden met de stedelijke omgeving en de daarbij behorende gerichtheid op de gemeentelijke overheid. Deze geschiedenis kan er de oorzaak van zijn dat in de casus 'Deventer Buiten' er minder aandacht is voor de communicatie naar hogere overheden. Voor het PB Heeten geldt ten tijde van het symposium dat ze zoekend zijn als het gaat om het vinden van de juiste ingangen.

De beleidsomgeving (inclusief bestaande wetten) vanuit hogere overheden is van grote invloed op de mogelijkheden die er zijn voor een gebiedsgerichte aanpak. Voor een deel ligt de kracht van de gebiedsgerichte aanpak om juist op een handige wijze in te kunnen springen op deze beleidsomgeving. Echter, in de cases hebben zich een paar situaties voorgedaan waarbij de randvoorwaarden vanuit het beleid dusdanig beperkend waren dat er een frustrerende werking vanuit is gegaan. Er worden twee voorbeelden genoemd:

1. de onduidelijkheid t.a.v. EU concurrentietoets i.v.m. groene en blauwe diensten bij de casus landschapsfonds Stawel Enschede leidt er toe dat er bij de ontwikkeling van het fonds jaren vertraging optreedt.
2. de starheid vanuit de stankwetgeving, onder andere in Neede-Borculo, legt onoverkomelijke beperkingen op aan een groot deel van de projecten (9 van de 10).

In de casus Evertsoord valt op dat het zich houden aan de subsidievoorwaarden (Leaderprojecten) leidt tot een voor de gemeenschap suboptimale benutting van de inspanningen van de projectcoördinator. Ook bij de vernieuwende projecten vanuit de Stichting IJssellandschap komt naar voren dat realisatie van een project veel bureaucratische voeten in de aarde heeft³⁰. Bij de casus Heeten dient zich een andere bestuurlijke complicatie aan. Deze complicatie wordt veroorzaakt door de organisatie van hogere overheden. Het uitdagende en door alle organisaties gewaardeerde project de Bosijsbaan valt bij de provincie tussen de wal, afdeling welzijn/leefbaarheid en het schip, afdeling fysiek ruimtelijk.

De gemeente Boekel heeft min of meer de tegenaanval gezocht door in de volle openbaarheid de grenzen van het beleid van hogere overheden te gaan zoeken. Mede door een goede communicatiestrategie blijkt er dan zo ineens veel te kunnen. De gemeente Boekel heeft de afgelopen twee jaar veel aandacht van verschillende politieke partijen mogen ontvangen.

3) Communicatie naar beneden

Over het betrekken van achterbannen van de LIG's, communicatie naar beneden, kunnen ten aanzien van de casussen, waarbij sprake is van een consulterende bestuursstijl, moeilijk uitspraken worden gedaan (geldt ook voor de casus Zeeuws-Vlaanderen). Immers, bij deze casussen is op voorhand niet zo duidelijk om welke LIG's het nu precies gaat. Voor de overige casussen kan worden gesteld dat de communicatie naar de achterban over het algemeen uitgebreid is. Bij enkele casussen is sprake van zeer geavanceerde strategieën. Opvallend vernieuwend in communicatiestrategie zijn de cases Deventer Buiten (tweejaarlijkse cycli), DOP-Buinen (excursies met deskundigen van buiten, inzet landschapsarchitect) en de Stichting IJsselhoeven (inzet van deskundigen, hoevengesprekken). Tijd is een interessante factor als het gaat om communicatie naar de achterban. Twee opmerkingen hierover:

³⁰ De Stichting IJssellandschap heeft voor pr-doeleinden een spel ontwikkeld waarmee inzichtelijk wordt gemaakt wat de compilaties zijn.

1. Hoe groter het directe eigen belang (bijv. economisch belang) des te groter de neiging om op lange termijn mee te willen denken;
2. Daar waar collectieve belangen voorop staan en er betrokkenheid van een grote groep mensen wordt verwacht, is de tijd dat de spanningsboog kan worden aangetrokken korter.

De crux lijkt nu te zijn het streven naar een niveau van basis betrokkenheid die het zo nu en dan mogelijk maakt om mensen er tijdelijk intensief bij te kunnen betrekken, bijvoorbeeld 'Deventer wijkaanpak'.

In z'n algemeenheid geldt voor de transformatie van het landelijk gebied, dat een groot deel van de beweging voorkomt uit initiatieven van particulieren. Vaak is het nodig om deze mensen thuis aan de keukentafel te treffen. Voor de meeste cases geldt dat mensen thuis opgezocht worden. De Stichting IJsselhoeven heeft daar een expliciet doel van gemaakt.

De Stichting IJssellandschap heeft te maken met een grote verscheidenheid aan achterbannen. Eerst is er het onderscheid tussen de pachters en de inwoners van de gemeente Deventer en daarna is er de grote diversiteit binnen de grote groep Deventenaren. Dit geldt ook voor de casus Alblasserwaard waarbij de inwoners van de Drechtsteden een moeilijk te benaderen doelgroep voor communicatie vormt.

In de casus Neede-Borculo komt het belang van vertegenwoordiging door lokale vertegenwoordigers versus vertegenwoordigers van boven lokale belangengroeperingen erg duidelijk naar voren. Kenmerken van lokale belangenvertegenwoordigers in het landelijk gebied zijn.

- Binding met het gebied voor veelal lange tijd
- Intrinsieke motivatie t.a.v. problematiek is drijfveer om zich in te zetten
- Kent en heeft begrip voor vertegenwoordigers van andere belangen.

Deze eigenschappen zijn voorwaarden om op lokaal niveau vertrouwen op te bouwen. In de casus Neede-Borculo zetten alle partijen zich even sterk in voor alle gemaakte afspraken (ook daar waar het een belang van een andere partij betreft).

4) Gemeentelijke organisatie en beleid

Uiteindelijk kan de afdeling gebiedsgericht werken van de gemeente alles nog zo goed afgestemd hebben met de LIG, als vervolgens in de gemeentelijke organisatie er niet voldoende bereidheid is om dit te ondersteunen dan kan alles nog steeds in een teleurstelling uitlopen. Voldoende ondersteuning houdt in dat er op plekken creatief meegedacht wordt en dat er als het ware oplossingen worden ontwikkeld, veelal in samenwerking met andere partijen (overheden), voor in eerste instantie schijnbaar onoplosbare problemen.

Kortom, gebiedsgericht werken vergt medewerking en flexibiliteit bij functionele afdelingen³¹. Wat is er voor nodig om binnen de gemeentelijke organisatie het gebiedsgericht werken goed in te kunnen bedden. Een voorwaarde vooraf is altijd de bestuurlijke betrokkenheid. De besturen van de gemeenten Sevenum, Deventer en Boekel stralen uit dat deze bestuurlijke betrokkenheid er in hoge mate is (een indicator kan zijn de frequentie van aanwezigheid van bestuurders op bijeenkomsten van het gebiedsgericht werken). Bij de gemeente Sluis komt het betrekken van LIG's vooral voort uit de afdeling RO (ambtelijk).

³¹ Het gaat hierbij, overigens, niet alleen om attitude; het gaat er ook om dat de vragen daadwerkelijk op de goede plek belanden (de afdelingen moeten weten van elkaar waarmee ze bezig zijn).

Om gebiedsgericht beleid een plek te geven kan worden gedacht aan een kanteling van de organisatie waarbij gebiedsgericht werken een prominente plek krijgt. Echter, om op korte (en misschien ook wel lange) termijn gebiedsgericht te kunnen werken kan veelal worden verstaan met kleinere en slimmere aanpassingen. De aanstelling van die ene medewerker (projectcoördinator) die zowel 'goed ligt' in het gebied als bij de gemeentelijke organisatie (bijv. Deventer, Evertsoord) kan bij goede taakinvulling en met bestuurlijke steun al heel veel betekenen. Er is discussie over de optimale fysieke werkplek van een dergelijke medewerker. Moet de medewerker nu juist een plek hebben buiten het gemeentehuis om zich als zodanig te onderscheiden van de rest van de gemeente en om meer betrokkenheid van het gebied op te wekken of is het nu juist belangrijk zich dicht bij de gemeentelijke medewerkers te bevinden. Voor beide valt wat te zeggen en beide doen zich voor. Bij de casus Neede-Borculo is er voor gekozen de medewerker van de gemeente te plaatsen bij de gebiedscommissie buiten het gemeentehuis. Het is ook mogelijk om binnen de gemeente een groep medewerkers van verschillende afdelingen in structureel overleg met elkaar voor inpassing van de gebiedsgerichte aanpak te laten zorgen (niet terug gevonden in de cases³²). En als er dan gekozen wordt voor een plek in het gemeentehuis kan het slim zijn voor de gebiedscoördinator om bij de afdeling te gaan zitten waarmee de communicatie op voorhand niet zo vanzelfsprekend is (bijv. Evertsoord 2003, projectcoördinator die in deze casus in eerste instantie wordt gezien als iemand die zich vooral bezighoudt met leefbaarheid neemt plaats bij de afdeling VROM).

Een opvallende uitkomst uit de enquête is de gebrekkige samenwerking die er in vele gemeente is tussen functies recreatie en toerisme, veelal afdeling economische zaken, en 'de functies' plattelandsvernieuwing, afdeling ruimtelijke ordening. Er lijken daar veel kansen te liggen.

5) Waarom het soms heel goed gaat

Een bepaalde (optimale) combinatie van, enerzijds, druk op particuliere ondernemingen om te veranderen en, anderzijds, kansen met betrekking tot 'nieuwe functies', bijv. hoge landschappelijke waarden met potenties voor recreatie en toerisme, draagt bij aan een succesvolle lokale gebiedsgerichte aanpak. Daarbij moet ook meteen worden opgemerkt dat als er eenmaal beweging ontstaat het veel gemakkelijker wordt om nieuwe initiatieven op te wekken. In het bijzonder geldt dit voor beweging op de grondmarkt.

De casus Neede-Borculo vergt vanwege het behalen van een meer dan maximaal resultaat bijzondere aandacht. 'Meer dan maximaal': daarmee wordt bedoeld op dat de ambitieuze doelen die ooit voor een termijn van 12 jaar zijn gesteld al binnen 10 jaar zijn bereikt. Waarom is het zo goed gegaan in Neede-Borculo:

- De noodzaak vanuit de landbouw, natuur en water is groot;
- Het gebied kent hoge potenties op het gebied van natuur, cultuur historie en recreatie en toerisme;
- Een speciaal voor de gebiedsgerichte aanpak in het leven geroepen gebiedscommissie combineert professionaliteit met betrokkenheid van LIG
- Belangenbehartiging richting gebiedscommissie gebeurt door lokale partijen
- Het gebied maakt maximaal gebruik van mogelijkheden die door hogere overheden worden geboden
- Adequate communicatie naar de achterban op basis van concrete resultaten (kip/ei)
- De juiste personen op de juiste plek. Geldt in het bijzonder voor de centrale rol van de voorzitter van de gebiedscommissie.

³² Gemeente Hof van Twente kent deze variant

De casus Neede-Borculo laat zien wat een lokale aanpak van gebiedsgericht beleid te weeg kan brengen. De afzonderlijke onderdelen van het model: bestuursstijl, communicatie naar boven en beneden en 'gemeentelijke organisatie en beleid', worden goed bediend. Verder is hier sprake van een gebied met een combinatie van kansen en bedreigingen met ruimschoots aanknopingspunten voor succesvolle projecten. Heel opvallend is de nadrukkelijke keus om het vooral lokaal te houden. Er wordt alleen met lokale belangengroeperingen gewerkt. Iedere groepering is zodoende niet alleen doordrongen van 'het eigen belang', maar ook voor het gebiedsbelang. Ten slotte, kan niet worden voorbij gegaan aan de cruciale rol van de gebiedscoördinator.

"Personen moeten het doen." Het gaat er om de goede mensen qua houding, qua contacten en qua ervaring op de goede plek te hebben. Bij veel van de cases is de factor M (mens)³³ van cruciaal belang geweest voor de mate van succes.

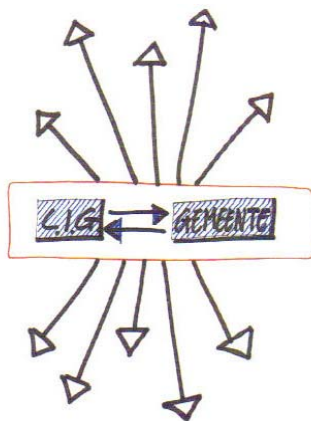
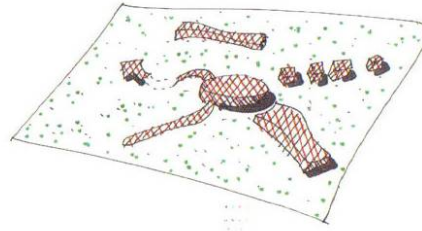
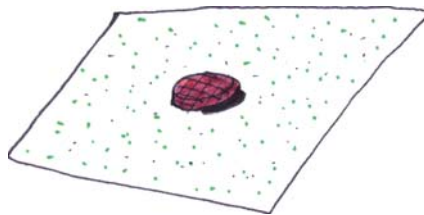
³³ Ben van Essen, voormalig wethouder gemeente Sevenum, gebruikte deze terminologie in zijn inleiding.

Hoofdstuk IV Slotopmerkingen

De uitdaging:

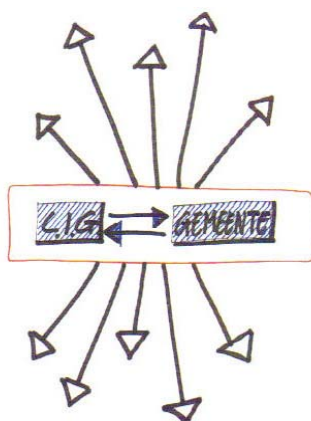
- Complexe problematiek, maar veel potentie
- Veel lokale initiatieven waarop aangesloten kan worden
- Eén van de sleutels lijkt te zijn samenwerking tussen lokale initiatiefgroepen en lokale overheden.

Er zijn een groot aantal punten te benoemen waar bij lokale aanpak gebiedsgericht beleid rekening mee gehouden moet worden. De bespreking van de punten vindt plaats aan de hand van de onderdelen van het model.



Relaties naar 'boven' (hogere overheden):

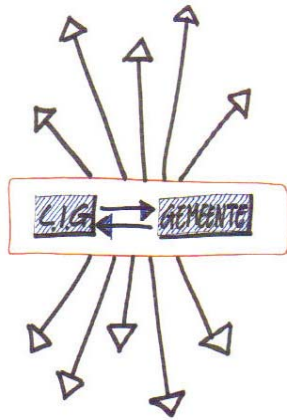
- persoonlijke contacten van groot belang
- strategisch communiceren
- zorg dat 'jouw' gebied interessant wordt
- nodig ambtenaren en politici van hogere overheden uit en neem hen mee voor bijeenkomsten en excursies in het gebied
- benut initiatieven van bovenaf, maar blijf regisseur van je eigen proces
- wetten kunnen worden veranderd



Samenwerking LIG en gemeente:

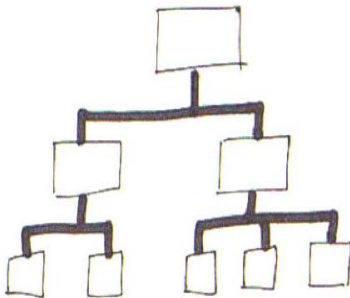
- in z'n algemeenheid: ieder heeft z'n eigen verantwoordelijkheden, LIG moet niet rol van de gemeente overnemen
- LIG moet een logische vertegenwoordiger zijn van de achterban (voor het gebied en de buitenwereld goed te begrijpen)
- Succes LIG afhankelijk van aanwezigheid van geschikte 'trekker(-s)' in het gebied
- LIG's in het landelijk gebied zijn over het algemeen betrouwbare partners
- Streef naar evenwicht tussen bevoegdheden en verantwoordelijkheden
- In bepaalde gevallen en onder voorwaarden is het mogelijk dat gemeenten bevoegdheden delegeren aan LIG's
- Gemeente moet gelijkwaardigheid in relatie koesteren
- Gemeente moet niet te veel willen organiseren voor LIG
- Gemeente moet niet trekken aan een dood paard

Waarschuwing: hogere overheden zijn nog lang niet voldoende geïntegreerd: verschillende afdelingen, verschillende mensen, verschillende culturen, verschillende tijdsbeleving. Dit maakt integratie op lokaal niveau lastig



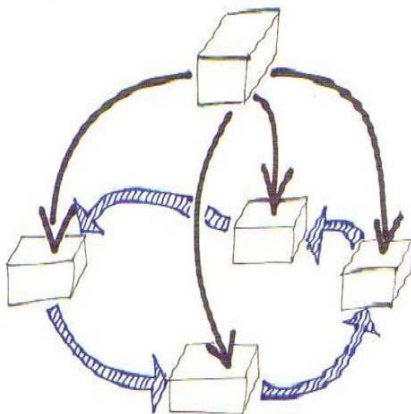
Relaties naar 'beneden' (de achterban):

- Vertrouwen bestendigen en verder opbouwen
- Aandacht voor communicatie: nieuwsbrief en website
- Organisatie van (ludieke) evenementen: feesten en excursies
- Inhuren van externe deskundigen, bijv. historici en landschapsarchitecten
- Werk aan concrete projecten
- Bespeel de spanningsboog van betrokkenheid optimaal, erg afhankelijk van aard van initiatief groep (wel/niet beroepsmatige betrokkenheid)



Organisatie bij de gemeente:

- Gebiedsgericht werken in eerste instantie koppelen aan project
- Aanstellen van projectcoördinator
- Projectcoördinator heeft affiniteit met het gebied en is duidelijk herkenbaar voor het gebied
- Projectcoördinator heeft affiniteit met gemeentelijke organisatie en is duidelijk herkenbaar voor gemeentelijke organisatie
- Projectcoördinator kan voor de herkenbaarheid en de aanspreekbaarheid in het gebied er voor kiezen om fysiek buiten het gemeentehuis de werkplek te kiezen (kantoor voor gebiedsgericht werken)
- Bestuurder toont aan helemaal achter de integrale gebiedsgerichte aanpak te staan.
- Na verloop van tijd gebiedsgericht werken breder invoeren in organisatie
- Mogelijkheid is om de coördinator gebiedsgericht werken te plaatsen bij functionele eenheid waar nog veel te doen is qua afstemming met gebiedsgericht werken.



Bijlage 1 Enquête

Telefonische enquête

Deze enquête werd gehouden ter voorbereiding van het symposium 'lokale aanpak gebiedsgericht beleid, praktijkvoorbeelden in het landelijk gebied'. Het doel van deze enquête is een actueel beeld over de positie van de gemeente binnen het regionale gebiedsgerichte beleid. De enquête is gericht aan medewerkers die zich bezighouden met plattelandsvernieuwing. Alle werkzaamheden in het kader van de reconstructieplannen worden gerekend tot plattelandsvernieuwing.

RO-beleid

1) Is het bestemmingsplan buitengebied inmiddels aangepast aan het reconstructieplan.

2) Is de gemeente bezig met een proces dat moet leiden tot een nieuw bestemmingsplan buitengebied.

-op welke wijze is dat proces vorm gegeven

-hoe ver is uw gemeente daar mee

3) Is de gemeente bezig met het digitaliseren van bestemmingsplannen. Wat verwacht u van deze digitaliseringsslag in relatie tot het beleid voor plattelandsvernieuwing.

4) De gemeente maakt in het kader van plattelandsvernieuwing gebruik van andere planconcepten, zoals structuurvisie, landschapsontwikkelingsplannen, dorpontwikkelingsplannen, dorpsomgevingsplannen

Capaciteit en uitvoering

5) Kunt u aangeven hoeveel tijd per week een medewerker of medewerkers van uw gemeente kunnen steken in activiteiten in relatie tot plattelandsvernieuwing.

- idem toerisme en recreatie

6) Is er ten behoeve van de planvorming t.b.v. plattelandsvernieuwing (reconstructie) in uw gemeente een gemeentelijke projectgroep opgezet. Zo ja is dit een groep met alleen medewerkers van de gemeente of zitten daar ook anderen in. Wie zijn dat dan.

7) Is er ten behoeve van de uitvoering t.b.v. plattelandsvernieuwing (reconstructie) in uw gemeente een gemeentelijke projectgroep opgezet. Zo ja is dit een groep met alleen medewerkers van de gemeente of zitten daar ook anderen in. Wie zijn dat dan.

8) Is er door uw gemeente (mag ook een samenwerking zijn met andere gemeenten) t.b.v. uitvoering van projecten in het landelijk gebied een gebiedscoördinator of gebiedsmakelaar aangesteld. Hoeveel uur per week. Wat is de taak van de betreffende functionaris. Van welke instantie is de betreffende functionaris afkomstig.

Plek van plattelandsvernieuwing in de organisatie

- 9) Tot welke bestuurlijke portefeuille behoort plattelandsvernieuwing in uw gemeente.
- 10) Kunt u mij de naam geven van de verantwoordelijke wethouder
- 11) Tot welke afdeling in de ambtelijke organisatie behoort plattelandsvernieuwing in uw gemeente.
- 12) Tot welke bestuurlijke portefeuille behoort de afdeling recreatie en toerisme in uw gemeente.
- 13) Tot welke afdeling in de ambtelijke organisatie behoort recreatie en toerisme in uw gemeente
- 14) Werkzaamheden ten behoeve van plattelandsvernieuwing/reconstructie kunnen de bestaande plannings en werkzaamheden van functionele afdelingen doorkruisen. Bent u in staat om voorrang te krijgen voor uw projecten en wat is daarin de rol van de bestuurder.

Financiën

- 15) Heeft uw gemeente dit jaar geld begroot voor projecten in het kader van plattelandsvernieuwing.
- 16) Kunt u aangeven om voor wat voor bedragen dit gaat.
- 17) Kunt u aangeven of het hier om projecten gaat die ten tijde van het maken van de begroting al bekend waren, of is er sprake van een budget dat op voorhand is vrijgemaakt voor mogelijk interessante projecten.

Projecten

- 18) Kunt u aangeven wat voor projecten in het kader van plattelandsvernieuwing er momenteel gaande zijn in uw gemeente. Kunt u aangeven wat de rol is van de gemeente bij de verschillende projecten (initieënd, faciliterend of nauwelijks bemoeienis).
- 19) Heeft u een overzicht van de projecten die op dit moment gaande zijn in uw gemeente. Kan ik het overzicht krijgen.

Verevening en PPS

- 20) Is uw gemeente op dit moment bezig beleid te ontwikkelen, of is er reeds beleid ontwikkeld, aangaande vormen van verevening, bedoeld wordt op bijv. ruimte voor ruimte, rood voor rood en rood voor groen. Zo ja, welke.
- 21) Is uw gemeente in het kader van plattelandsvernieuwing momenteel betrokken in een PPS-constructie. Zo ja welke.

Subsidies

22) Doet uw gemeente ten behoeve van projecten plattelandsvernieuwing beroep op externe bronnen, bedoeld wordt vooral op subsidies van hogere overheden. Om welke subsidies gaat het en om wat voor projecten.

23) Heeft u voldoende deskundigheid in huis om subsidies aan te vragen

lokale initiatief groepen

24) Werkt u bij de beleidsontwikkeling en uitvoering samen met lokale initiatiefgroepen zoals agrarische natuurverenigingen en plaatselijke belangenorganisaties. Welke organisaties zijn dat.

25) Kunt u aangeven welke vorm deze samenwerking heeft

Plattelandsvernieuwing en welzijn

26) Kunt u aangeven in welke mate er binnen uw gemeente een relatie wordt gelegd tussen het welzijnsbeleid (kleine kernenbeleid/zorg) versus plattelandsvernieuwing/recreatie en toerisme.

27) Kunt u mij de naam geven van de verantwoordelijke beleidsmedewerkers als het gaat om welzijn in kleine kernen.

Knelpunten bij plattelandsvernieuwing en mogelijkheden voor ondersteuning

28) Kunt u aangeven waar zich knelpunten bevinden bij de ontwikkeling en uitvoering van uw beleid ten aanzien van plattelandsvernieuwing.

29) Bent u van mening dat het programmabureau, streekhuis, aanjaagteam of plattelandshuis (afhankelijk van het reconstructiegebied waarin de gemeente zich bevindt) voldoende in staat is te ondersteunen.

30) Bestaat er scholingsbehoefte bij uw medewerkers en waar bestaat de scholingsbehoefte uit.

Verwerking Enquête onder reconstructiegemeenten

Mede ter voorbereiding van het symposium 'lokale aanpak gebiedsgericht beleid, praktijkvoorbeelden in het landelijk gebied', is er een enquête gehouden onder medewerkers plattelandsvernieuwing binnen reconstructiegemeenten. Medewerkers van gemeenten in Brabant, Gelderse Vallei, De Achterhoek, Salland en Twente zijn benaderd om hieraan deel te nemen. In totaal zijn 20 enquêtes afgenomen, dan wel schriftelijk ingevuld, wat een respons oplevert van ongeveer 65%.

De enquête is opgedeeld in een aantal thema's, waaronder RO-beleid, Plek van plattelandsvernieuwing in de organisatie, Verevening en PPS, lokale initiatief groep, landschapsfonds en meer. In het kort zal elk thema, met daarin verwerkt de antwoorden van de medewerkers, aan bod komen.

RO-Beleid

Nieuwe bestemmingsplannen voor het buitengebied zijn volop in de maak. In 2006 en 2007 lijken de meesten vastgesteld te worden. Slechts twee gemeenten geven aan niet met nieuwe plannen bezig te zijn. Naast het opnieuw bepalen van de bestemmingen, zijn de middelen om dit te doen ook nieuw. Het digitaliseren van bestemmingsplannen is in volle gang. Alle gemeenten zijn er mee bezig of gaan dit nog doen. Veranderingen ten aanzien van het landelijk gebied zal dit nauwelijks opleveren. Het is vooral een technische vernieuwing. Wellicht dat de planvorming wel sneller en beter kan worden uitgevoerd.

En passant laat het eerste thema 'RO-beleid' zonder schroom zien waar het grote mankement zit binnen de wereld van de Ruimtelijke Ordening. Op de vraag van welke planconcepten de gemeente gebruik maakt binnen de plattelandsvernieuwing worden de volgende plannen genoemd: Landschapsontwikkelingsplannen, landschapsbeleidsplannen, structuurvisies, structuurplannen, uitvoeringsgerichte plannen, een Bos Beleidsplan, een waterplan, dorpsontwikkelingsplannen, dorpsomgevingsplannen, het streekplan en een ruilverkavelingsplan. Wanneer de niet genoemde plannen hieraan toegevoegd worden, zal de stapel overweldigend zijn. De 'problemen' in het landelijk gebied zijn er in ieder geval al die jaren niet mee opgelost.

Capaciteit en uitvoering

De tijd dat een medewerker plattelandsvernieuwing per week kan besteden ligt tussen de 0,12 en 2 fte. Een medewerker toerisme en recreatie kan tussen de 0,15 tot 1 fte besteden. Uitschieter in positieve zin is de gemeente Winterswijk die per week 216 uur beschikbaar stelt voor plattelandsvernieuwing.

In navolging op het aantal uren hebben bijna alle gemeenten een projectgroep ten behoeve van plattelandsvernieuwing opgezet. Velen hiervan zijn aangevuld met externe vertegenwoordigers van hoofdzakelijk andere overheidsinstanties. Als één van de weinigen geeft de gemeente Hellendoorn aan dat de projectgroep ook aangevuld is met maatschappelijke actoren, zoals de LTO-afdeling en Natuur- en Milieuorganisaties. Samenwerking tussen meerdere gemeenten komt ook slechts tweemaal voor onder de ondervraagde gemeenten. In het merendeel wordt gewerkt met een gebiedscoördinator of een gebiedsmakelaar. In Overijssel is de organisatie Stimuland een belangrijke leverancier van gebiedscoördinatoren. Op de Veluwe en in Brabant is deze functie gekoppeld aan de uitvoeringsorganisatie van de provincie op reconstructiegebiedsniveau.

Plek van plattelandsvernieuwing in de organisatie

De vraag tot welke afdeling in de ambtelijke organisatie plattelandsvernieuwing behoort, levert de meest uiteenlopende antwoorden op. Van de afd. RO, Landschap & Stedelijke ontwikkeling, VROM, Economische zaken, afd. Strategie & Ontwikkeling, sector Grondgebiedszaken tot de afd. stadsontwikkeling wordt er gewerkt aan plattelandsvernieuwing. Vele afdelingen zullen in hoofdlijnen op elkaar lijken, maar de

diversiteit geeft aan dat er onduidelijkheid is over de positie van plattelandsontwikkeling binnen de ambtelijke organisatie.

Bij dit thema is ook gevraagd naar de positie van recreatie en toerisme. Verwevenheid met plattelandsvernieuwing is (helaas) niet aan de orde. Binnen de afdelingen Strategie & ontwikkeling, VROM, Openbare werken, Samenlevingszaken, Burgerij, Landschap & Stedelijke Ontwikkeling en de afd. bestuurlijke & juridische zaken wordt gewerkt aan toerisme en recreatie. Bij beide vragen is er slechts één gemeente die zowel plattelandsvernieuwing als recreatie en toerisme onder dezelfde afdeling heeft geplaatst. De gemeente Oisterwijk bespeelt beide beleidsterreinen vanuit de afdeling Ruimtelijke Ordening.

Ondanks de grote verscheidenheid aan verantwoordelijke afdelingen neemt plattelandsontwikkeling een serieuze plek in binnen de besluitvorming. Het merendeel van de gemeenten geeft aan dat projecten ten behoeve van plattelandsvernieuwing voldoende voorrang krijgen en dat de bestuurder hierin een belangrijke rol speelt.

Financiën

Het overgrote deel van de gemeenten stelt geld beschikbaar voor projecten in het kader van plattelandsvernieuwing. Deze bedragen variëren van enkele tienduizenden euro's tot ca. 2 miljoen euro. Van de ondervraagde gemeenten hebben 7 gemeenten op voorhand geld begroot. Dit in afwachting van projecten die langs komen. Bij 6 gemeenten waren de projecten ten tijde van de begroting bekend.

Bij het vaststellen van een begroting voor plattelandsvernieuwing komt ook de vraag naar voren wanneer er gesproken kan worden over plattelandsvernieuwing en wanneer niet. Er zit veel overlap in projecten die ook een specifiek ander doel dienen. In voorbeeldprojecten komt dit ook naar voren. Zo stelt de gemeente Reusel-De Mierden geld beschikbaar voor een Toeristische poort, ecologische verbindingzones, een waterplan en een vvv-project. Veel raakvlakken zijn er met plattelandsvernieuwing, maar ook andere sectoren worden ermee gediend.

Projecten

Bij de meeste gemeenten liepen ten tijde van deze enquête 10 tot 20 projecten. In bijna alle gevallen heeft de gemeente hierbij een initieerde en/of faciliterende rol. Veel voorkomende projecten zijn; Ruimte voor ruimte, Nieuwe Landgoederen, Verplaatsing intensieve veehouderij, VAB's Verbrede natuur, rood voor rood en rood voor groen.

Verevening en PPS

Verevening is een bekend verschijnsel onder de gemeenten. In sommige gevallen wordt er 'gewoon' mee gewerkt waar in andere gemeenten meer de nadruk erop ligt en/of het in het beleid verwerkt wordt. Zo neemt de gemeente Nunspeet deel in het uitwerkingsplan voor de agrarische enclave. Functieveranderingen en de daarmee samenhangende verevening is daarbij een belangrijke rol. Een algemene indruk leert dat de 'rood voor rood regeling' een vertrouwd middel is, terwijl de 'rood voor groen regeling' nog in de kinderschoenen staat.

De werkzaamheden betreffende plattelandsvernieuwing vinden in veel gevallen (11) plaats buiten een PPS-constructie.

Subsidies

Regelmatig wordt de 'wereld van de RO' door subsidieverleners opgeroepen om meer aanvragen in te dienen. De beschikbare middelen zijn dan voor een betreffend jaar nog niet op. In feite een opmerkelijke situatie, omdat er kennelijk geld blijft liggen. In deze enquête werd hierover dan ook de volgende vraag gesteld; 'Heeft u het idee dat de afgelopen jaren het maximale aan subsidies is binnen gehaald. Mist u kennis op dit gebied?'. Uit de antwoorden blijkt dat er behoefte is aan meer kennis om subsidies binnen te halen, waardoor ze ook beter benut kunnen worden. Over het algemeen is het gevoel aanwezig dat het maximale speelveld niet benut wordt. Slechts 3 gemeenten geven aan dat het maximale aan subsidies wordt binnengehaald. Ondanks dat er nog veel kansen liggen op dit vlak wordt er uiteraard wel (deels) gebruik gemaakt van

subsidies. Zo goed als alle ondervraagde gemeenten doet een beroep op externe bronnen ten behoeve van projecten voor plattelandsvernieuwing.

Lokale initiatief groepen (LIG)

Initiatieven vanuit de lokale bevolking worden door de ondervraagde gemeenten serieus genomen. Iedere gemeente geeft aan samen te werken met lokale initiatiefgroepen. Een aantal van de genoemde partijen zijn: dorpsraden, plaatselijke natuur en heemkunde organisaties, platform natuur & landschap, Stichting Natuurschoon Nunspeet, Stichting behoud cultuur en natuur Vierhouten, Puttens Historisch Genootschap, Stichting wandelpaden Heeten, organisaties op gebied van recreatie en toerisme en vele meer.

Over de vormen van samenwerking en intensiteit is geen eenduidige lijn te ontdekken. De samenwerking verloopt van incidenteel tot zeer regelmatig. Bij de helft van de gemeenten is er sprake van samenwerkingsvormen die duiden op een zekere gelijkwaardigheid in het overleg, waarin beide partijen initiatieven nemen. Het gebruik van een klankbord is ook niet ongebruikelijk. De gemeente Winterswijk laat zien hoe regelmatig contact met de LIG vorm gegeven kan gegeven. Alle organisaties voor het buitengebied zijn hier verenigd in de Stichting WCL (waardevol cultuurlandschap). De gemeente en de stichting hebben regelmatig contact en vanuit de stichting worden ook initiatieven ontplooid.

Het is ook niet vreemd dat er veel verschillen zijn waar te nemen in vormen van samenwerking en intensiteit. Elke LIG wordt gevormd door verschillende mensen die allen op hun eigen manier een bijdrage leveren. Ook vanuit gemeenten werken verschillende mensen aan en in het landelijk gebied. Pioniers, denkers en doeners leveren daarbij allen hun bijdrage.

Plattelandsvernieuwing en welzijn

De relatie tussen welzijnsbeleid en plattelandsvernieuwing kan nog sterk verbeterd worden. Negen gemeenten geven aan dat de samenwerking niet optimaal is of dat ze bezig zijn de samenwerking te verbeteren. Zes gemeenten geven aan dat er vormen zijn ontwikkeld waardoor afstemming is voorzien. De gemeente Tubbergen probeert via het instrument programmamanagement relaties te leggen en integraal te werken. Ook binnen de gemeente Voorst is samenwerking aan de orde. Binnen het traject waarin er naar nieuwe dorpenvisies wordt gewerkt, loopt een apart leefbaarheidsplan. Hierin is aandacht voor de leefbaarheid in de kleine kernen.

Het vraagstuk van leefbaarheid inpassen binnen het lokaal gebiedsgericht beleid is niet veel aan de orde. Er zijn slechts 3 gemeenten waarin sprake is van een gebiedsgerichte aanpak. De gemeente Dinkelland heeft twee kerncoördinatoren die regulier overleggen met de verschillende kernen. Elke kern wordt regelmatig bezocht waarbij knelpunten worden geïnventariseerd en naar oplossingen wordt gezocht.

Landschapsfonds

Er is tot op heden weinig animo voor een landschapsfonds. Slechts zes gemeenten geven aan een landschapsfonds te hebben. Daarnaast zijn er twee gemeenten die wel de intentie hebben voor een dergelijk fonds.

Een fonds voor plattelandsvernieuwing is nog minder aan de orde. Vier gemeenten beschikken over een fonds voor deze doeleinden. In dit geval zijn er ook twee gemeenten die de intentie uitspreken om hiermee te starten.

Knelpunten bij plattelandsvernieuwing en mogelijkheden voor ondersteuning

Veel genoemde knelpunten zijn: onvoldoende mankracht/capaciteit bij de gemeente, tijd, financiële middelen, ingewikkelde regelgeving. Een aantal keren worden genoemd: cultuur bij de organisaties (medewerking van eigenaren en het ontbreken van initiatiefnemers) en hogere overheden (bureaucratische regelgeving, geen vastgesteld reconstructieplan, provincie is te conservatief, afstemming van het beleid bij hogere overheden).

Over de rol van het programmabureau, het streekhuis, het aanjaagteam of het plattelandshuis is men over het algemeen tevreden. Er wordt wel aangegeven dat het zich allemaal nog echt moet bewijzen.

Bijlage 2 Aanduiding van LIG's en lokale overheden

In het schema is aangegeven welke partij(-en) in verschillende casussen de rol van LIG vervult/vervullen en welke partij(-en) de gemeente is of de gemeenten zijn.

	Aard van de LIG	Gemeenten
Deventer buiten	Bewonersplatform is georganiseerd vanuit de wijkaanpak van de gemeente. Beperkte rol voor PB	Gemeente Deventer
Landschapfonds Stawel Enschede	Stawel: agrarische natuurvereniging	Gemeente Enschede
DOP Buinen	PB Buinen	Gemeente Borger-Odoorn
Stichting IJssellandschap	Eigenaar van grond heeft rol van LIG in relatie tot gemeente, maar probeert zelf ook samen op te trekken met andere LIG's.	Gemeente Deventer
Zeeuws Vlaanderen	Gemeente trekt samen op met verschillende LIG's en neemt vervolgens het voortouw	Gemeente Sluis
LOP noord oost Twente	Verschillende LIG's worden ingeschakeld bij proces	Gemeente noord oost Twente
pilot Neede-Borculo	LIG ontstaan ten behoeve van gebiedsgericht werken.	Gemeente Berkelland
Boekel experimenteert	LIG is combinatie van PB en lokale politieke partij Venhorst	Gemeente Boekel
VIJZ/IJsselhoeven	VIJZ: agrarische natuurvereniging Stichting IJsselhoeven	Gemeenten in Veluwe IJssel gebied
IJsseldelta nationaal landschap	Verschillende LIG's worden ingeschakeld bij proces	Gemeente Zwartewaterland, Kampen en Zwolle
PB Heeten	PB Heeten	Gemeente Raalte
Evertsoord	LIG: Overlegplatform Evertsoord	Gemeente Sevenum
Landschapsplan Alblasserwaard	LIG: Stichting Uitvoering Landschapsplan Alblasserwaard Vijfheerenlanden	Gemeenten in Alblasserwaard en in Vijfheerenlanden



Het lectoraat Duurzame Ontwikkeling van de leefomgeving bestaat uit een lector en een kenniskring. De heer G. Lier is als docent/onderzoeker verbonden aan Saxion Hogeschool te Deventer en is als lid van de kenniskring verantwoordelijk voor het thema Landelijk Gebied.

Contact gegevens Landelijk Gebied:

Drs. Goos Lier
Academie Ruimtelijke Ontwikkeling en Bouw
Saxion Hogescholen Deventer

Postadres : Postbus 501, 7400 Deventer
Bezoekadres : Handelskade 75, 7417 DH Deventer

Email : g.lier@saxion.nl
Telefoon : 0570 – 603110 (603065)
Mobiel : 06-13255919
Fax : 0570 - 663082





Saxion Kennistransfer
Lectoraat Duurzame
Leefomgeving

Deventer

Postbus 501
7400 AM Deventer
Handelskade 75
7417 DH Deventer

Informatie

saxion.nl/leefomgeving